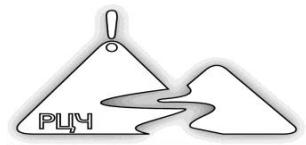


# ПРОЦЕНА МЛАДИХ ЧАЧКА О БЕЗБЕДНОСТИ У ГРАДУ



Регионални центар  
за професионални  
развој запослених  
у образовању



*Рада Каранац,  
Катарина Дуњић Мандић*

Чачак, 2015.

ISBN: 978-86-918031-1-7

## ПРОЦЕНА МЛАДИХ ЧАЧКА О БЕЗБЕДНОСТИ У ГРАДУ

---

истраживање

Ауторке:

*Рада Каранац, М. Sc социолог-културолог*

*Катарина Дуњић Мандић, школски психолог*

Издавач:

*Регионални центар за професионални развој запослених у образовању,  
Чачак*

*<http://www.rc-cacak.co.rs/>*

За издавача:

*Горица Станојевић, спец.*

Дизајн корице:

*Марија Мандић*

Техничка припрема и прелом:

*Рада Каранац*

Истраживање се издаје у електронској форми.

ISBN: 978-86-918031-1-7 (Online)

---

**САДРЖАЈ**

<b>СКРАЋЕНИЦЕ</b> .....	<b>1</b>
<b>I МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА</b> .....	<b>2</b>
<b>1. УВОД</b> .....	<b>2</b>
1.1.    Зашто адолесценти? .....	3
1.2.    Значај истраживања .....	5
1.3.    Предмет и циљ истраживања .....	5
1.4.    Полазне хипотезе .....	6
1.5.    Методе истраживања .....	6
1.6.    Статистичка обрада података .....	7
1.7.    Процедура истраживања и инструменти - организација и план истраживања .....	8
1.8.    Приказ узорка истраживања .....	9
<b>II РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА</b> .....	<b>12</b>
<b>2. НАСИЉЕ</b> .....	<b>12</b>
2.1.    Изложеност вршњачком насиљу током последња три месеца .....	14
2.2.    Којим облицима вршњачког насиља су ученици били изложени током протекла три месеца: .....	15
2.2.1.    Вербално насиље: називање погрдним именима, исмејавање и/или вређање .....	15
2.2.2.    Физичко насиље: ударање, туча, шутирање, гурање, гађање, затварање или закључавање у просторију .....	16
2.2.3.    Физичко насиље: отимање уништавање новца и друге имовине .....	17
2.2.4.    Социјално насиље: игнорисање, оговарање, сплеткарње .....	18
2.2.5.    Емоционално/психичко насиље: претње и застрашивања .....	18
2.2.6.    Емоционално/психичко насиље: присиљавање .....	19
2.2.7.    Сексуално насиље: додиривање, сексуално узнемиравање .....	20
2.2.8.    Остали облици вршњачког насиља .....	20
2.3.    Ученици као жртве насиља .....	22
2.4.    Мапирање опасних и ризичних места на подручју школе .....	23
2.5.    Ученици као насилници .....	24
2.6.    Ножеви, оружје и опасни предмети који се користе за туче .....	25
2.7.    Изложеност ученика наркотичким средствима .....	26
2.8.    Сигурност/безбедност ученика у школи .....	27
<b>3. ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ</b> .....	<b>28</b>

3.1.	Облици дигиталног насиља .....	28
3.2.	Начини на које ученици користе интернет .....	29
3.2.1.	Употреба интернета .....	30
3.3.	Ризично понашање и узнемиравање на интернету .....	32
3.3.1.	Изложеност основаца ризицима на интернету .....	33
3.3.2.	Облици дигиталног насиља код основаца .....	34
3.3.3.	Изложеност средњошколаца ризицима на интернету .....	35
3.3.4.	Облици дигиталног насиља код средњошколаца .....	36
3.3.5.	Потенцијални ризици на интернету .....	36
3.3.6.	Дигитално узнемиравање .....	38
3.4.	Општи успех – изложеност ризику на интернету .....	39
3.5.	Пол – изложеност ризику на интернету .....	39
3.6.	Разред – изложеност ризику на интернету .....	40
3.7.	Снимање и постављање снимака на интернет .....	40
<b>4.</b>	<b>САЗНАЊА О НАСИЉУ (Породично, сексуално, дигитално, партнерско, вербално, суицид) .....</b>	<b>43</b>
4.1.	Породично насиље .....	43
4.2.	Сексуално партнерско насиље .....	44
4.3.	Дигитално насиље .....	44
4.4.	Партнерско-физичко насиље .....	45
4.5.	Вербално насиље .....	45
4.6.	Суицидно понашање .....	46
4.7.	Сазнање о верским сектама .....	47
<b>5.</b>	<b>УЗРОЦИ НАСИЉА У ОКРУЖЕЊУ .....</b>	<b>49</b>
<b>6.</b>	<b>ОДГОВОРНОСТ ЗА НАСИЉЕ У ОКРУЖЕЊУ .....</b>	<b>52</b>
<b>7.</b>	<b>СТАВОВИ ПРЕМА НАСИЉУ, ДРУШТВЕНОМ АКТИВИЗМУ И ТОЛЕРАНЦИЈИ ПРЕМА РАЗЛИЧИТОСТИМА .....</b>	<b>54</b>
7.1.	Ставови према насиљу .....	54
7.2.	Друштвени активизам .....	55
7.3.	Толеранција према различитостима .....	56
7.4.	Узрасне и полне разлике у ставовима према насиљу друштвеном активизму и толеранцији према различитостима .....	57
<b>8.</b>	<b>КОРИШЋЕЊЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ .....</b>	<b>59</b>
8.1.	Конзумирање алкохола .....	59
8.1.1.	Прво конзумирање алкохола .....	60
8.1.2.	Опијање .....	61
8.2.	Пушење цигарета .....	64

8.3.	Марихуана.....	65
8.3.1.	Где су први пут пробали марихуану .....	66
8.3.2.	Да ли је дрога понуђена или су сами пристали на узимање .....	68
<b>9.</b>	<b>КАНЦЕЛАРИЈА ЗА МЛАДЕ И ОСТАЛА УДРУЖЕЊА КОЈА СЕ БАВЕ МЛАДИМА</b> .....	<b>70</b>
9.1.	Организације/удружења у Чачку које се баве младима .....	70
9.2.	Постојање Канцеларија за младе у Чачку .....	72
<b>10.</b>	<b>МЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ У ЦИЉУ СМАЊЕЊА НАСИЉА У ЧАЧКУ</b> .....	<b>74</b>
<b>11.</b>	<b>СЛОБОДНО ВРЕМЕ</b> .....	<b>76</b>
11.1.	Колико слободног времена имају млади.....	76
11.2.	Омиљени начини провођења слободног времена .....	78
11.3.	Недељни број излазака у град у слободно време .....	81
11.4.	Где најчешће излазе ученици .....	82
<b>12.</b>	<b>ПЕРЦЕПЦИЈА БЕЗБЕДНОСТИ/СИГУРНОСТИ У ЧАЧКУ</b> .....	<b>87</b>
12.1.	Осећај безбедности и сигурности .....	87
12.1.1.	Коментари ученика.....	90
12.2.	Визија будућности у Чачку након завршеног школовања.....	95
12.3.	Коментари ученика.....	99
<b>III</b>	<b>ЗАКЉУЧАК</b> .....	<b>102</b>
	<b>ЛИТЕРАТУРА</b> .....	<b>108</b>
	<b>ПОДАЦИ О АУТОРКАМА</b> .....	<b>111</b>

---

## СКРАЋЕНИЦЕ

<b>КЗМ</b>	Канцеларија за младе Чачак
<b>ЛАП</b>	Локалним акционим план за младе (2014-2019) Чачак
<b>ОШ</b>	Основна школа
<b>СШ</b>	Средња школа
<b>ПАС</b>	Психоактивне супстанце

# I МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

## 1. УВОД

У трагању за одговорима на питања о безбедности/сигурности младих у Чачку, пажњу смо усмерили на потенцијалне факторе ризика у окружењу везане за присуство насиља (посебно вршњачког), доступност и злоупотребу психоактивних супстанци, начине провођења слободног времена младих, процену безбедности у граду.



Ако су задовољене физиолошке потребе и потребе за сигурношћу (неугроженост живота, сталан посао, сигурност породице, сигурност здравља, имовине), човек може да задовољи више, психолошке потребе.

График 1: Масловљева хијерархија мотива

Чињеница да осећање сигурности адолесцента у великој мери зависи од спољашњих фактора средине нам је послужила као референтни оквир у оквиру кога смо испитивали младе људе и њихову процену сигурности/безбедности у Чачку и потенцијалних ризичних фактора и проблема у којима одрастају којима су окружени. Стварање личног идентитета адолесцента је под утицајем раних животних искустава стечених у породици, школи, широј друштвеној заједници. Развој, могућности, ограничења и уверења се мењају под утицајем животних догађаја који покрећу младе људе да се прилагођавају социјално-економским променама у друштву<sup>1</sup>. Да би млади људи постали зреле, одговорне личности које имају блискост са другим људима, умеју да воле и буду вољени, пуни самопоштовања и поштовања за друге, потребно је да се осећају сигурно у средини у којој одрастају.

Испитивањем је утврђена листа главних узрока насиља у окружењу: породични проблеми, криминал и корупција и лоша материјална ситуација породице. Оваквом перцепцијом окружења у коме одрастају, адолесценти нам саопштавају да није задовољена једна од њихових основних потреба, а то је потреба за сигурношћу.

<sup>1</sup> К. Дуњић Мандић, Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања, *Извештај Гимназије у Чачку за 2003-2004. годину*.

## 1.1. Зашто адолесценти?

Избор ученика адолесцентног узраста за ово истраживање није случајан. Савремена развојна психологија о периоду адолесценције говори као једном од најбурнијих у развоју сваког човека.

Адолесценција је специфичан период у животу сваког човека, развојна фаза која се умеће између детињства и одраслог доба, а која треба да омогући преображај дотадашње деце у зреле и самосталне одрасле људе.<sup>2</sup> Да би деца постала одрасли, зрели и самостални људи неминовно је да прођу кроз читав низ преображаја, пре свега на телесном, а онда на интрапсихичком и социјалном плану.

Нема опште усаглашености међу ауторима у погледу дефиниције адолесценције<sup>3</sup>, а још мање могу да се усагласе ставови о њеном хронолошком почетку и крају. Док је за поједине ауторе адолесценција период интензивног човековог развоја од пубертета до зрелог доба, по другима је то период од краја детињства (почетка пубертета), па до стицања зрелости<sup>4</sup>. Социјални и културни утицаји у великој мери утичу на живот младих људи између десете и двадесете године. Карактеристике адолесценције стално се мењају: оно што је важило 1970. не мора да важи 2014.

Адолесценција је, према савременим концепцијама, период од 11. до 21. године живота (па и 24. или 25.), у коме се дешавају значајне промене како у анатомским, физиолошким и емоционалним функцијама, тако и на нивоу међуљудских односа.

### Блос период адолесценције дели на три стадијума:

1. *Рана адолесценција* (од 12-13. до 15. године): адолесцент је преокупиран својим првим покушајима прилагођавања на своје "ново" тело, борбом против губитка самоконтроле у односу на новостечену физичку страну и сексуална осећања, бори се против усамљености, изолованости и жеље да остане дете о коме ће и даље бринути родитељи.
2. *Средња адолесценција* (од 15. до 17-18. године): главни стресови потичу из настојања адолесцента да постане емоционално независан од својих родитеља; вршњаци стичу све значајнију улогу при одређивању онога што је пожељно односно непожељно; адолесцент је преокупиран сазревањем свог тела; мастурбација добија важну улогу: код *дечака* као провера физичке снаге, код *девојчица*, будући да је везана за цело тело, добија израз у заинтересованости за естетски део свог физичког изгледа.

<sup>2</sup> К. Дуњић Мандић, Д. Бјекић, Т. Јаћимовић: Адолесценција, у: *Изабери границу—приручник за семинар (интерни материјал)*, Чачак, "Mature art"; 2004.

<sup>3</sup> Постоје бројне расправе стручњака различитих профила о томе који стадијуми онтогенетског развоја могу да се сврстају у период назван широко обухватним појмом адолесценције. Док се утицај медицинског модела препознаје као заговарање неопходности диференцирање адолесценције од препубертетских и пубертетских промена, дотле савремени психолошки приступи интегришу претпубертетске и пубертетске промене у период адолесценције, те померају границу и испод једанаесте године.

<sup>4</sup> Док је пубертет претежно биолошки одређено развојно доба, адолесценција је превасходно социјално, културно и историјски условљена.



3. *Позна адолесценција* (од 18. до 21. године): адолесцент почиње себе да доживљава као жену или мушкарца: друштвени и сексуални односи су трајнији; мисли и осећања су мање флуидни, а понашање постаје лакше предвидиво.

**Потребе адолесцената:** развој, оснаживање постојећих и јављање нових мотива је снажна промена у оквиру мотивационог развоја адолесцента. Потребе адолесцената су разноврсне, али доминирају:

- потреба за *самосталношћу и слободом* (да се ослања на самога себе, да се ослободи контроле родитеља, да опроба своје потенцијале, у свом осамостаљивању долази у сукоб са родитељима као носиоцима ауторитета, што активира и многе конфликти структуриране у његовој личности још у раном детињству, а што све чини младу личност бунтовником. У таквој ситуацији усамљени адолесцент мора своје родитеље да замени новим фигурама идентификације, дакле, долази до наглог усмеравања ка вршњацима и другим социјалним групама);
- потреба за *емоционалном сигурношћу и припадањем* у сукобу је са новонасталом потребом за одвајањем од родитеља. Фрустрације и конфликти изазивају емоцију срџбе, страха и тескобе, које се често манифестују као провале беса, плача, разних облика протеста или бекства.

**Типичне одлике адолесцента :**

- несигурност,
- нестабилност расположења и акције,
- егоцентричност,
- егзибиционизам,
- нарастајући сексуални нагон,
- немир због сопственог тела,
- преокупираност телом и здрављем,
- променљиве представе о себи,
- емоционална дезоријентација,
- изостанак спонтаности и страх од разобличавања,
- осећање различитости,
- конфликти са ауторитетом,
- бунтовност,
- тежња ка независности,
- обожавање идола,
- подложност спољашњим утицајима,
- страх од неадекватности и промашаја
- жеља да се буде успешан и велик на неком пољу људских достигнућа.

## 1.2. Значај истраживања

Локални акциони план за младе града Чачка, за период од 2014. до 2019. године (у даљем тексту: ЛАП), је идентификовао најважније области живота младих и њиховог друштвеног деловања, предложио активности и мере, које треба да покрену системски, стални и организовани процес, који је у складу са потребама, интересима и жељама младих.<sup>5</sup> На основу тога су дефинисане **визија и мисија**: „Чачак је динамичан град и пожељно место за живот, који својим младима омогућава да остваре лични просперитет доприносећи на тај начин развоју шире заједнице,” која „ће бити остварена кроз заједнички и континуиран рад свих локалних актера, уз оптимално коришћење расположивих ресурса.”<sup>6</sup>

Било које истраживање везано за популацију ученика основних школа (у даљем тексту: ОШ) и средњих школа (у даљем тексту: СШ) је врло значајно, тако да се може рећи да овакво истраживање, има и научни и друштвени значај. Свако научно истраживање, које води ка објективном научном сазнању, представља допринос науци, а нарочито када може да се примени на практичну друштвену заједницу, што и јесте циљ овог истраживања.

Друштвени значај истраживања безбедносне ситуације у Чачку, огледа се и у избору циљних група (ученици седмих и осмих разреда и средњошколци), који прате актуелне трендове у свим сферама живота. Одабране циљне групе, начини деловања, обрасци вредности су детерминисани социо-културним и историјско-економским карактеристикама друштва, које их у датом тренутку и окружују.

## 1.3. Предмет и циљ истраживања

Основи **предмет** овог истраживања је испитивање безбедносне ситуације, постојећих облика насиља и зависности ученика у Чачку, са освртом на провођење слободног време ученика, активизам и информисаност. Првенствено нас је занимала процена ученика о постојању различитих облика насиља, њихови ставови и реаговање на насиље, као и процена о општој безбедности, тј. идентификација главних проблема који нарушавају безбедност и сигурност у Граду. Све ово представља оквир за одређивање или мапирање проблема младих у Чачку, у циљу реализације превентивних активности, које су предвиђене и ЛАП-ом.

**Циљ истраживања** је да пружи емпиријске информације о безбедносној ситуацији и облицима насиља и зависности ученика у Чачку, а при томе обухватајући категорије предвиђене у ЛАП-у.

Важно је нагласити да ово истраживање проучава актуелне ставове, мишљења и искуства испитаних ученика, али се итекако дотиче и аспекта њиховог интересовања за активно учешће у друштвеној заједници.

<sup>5</sup> Локални акциони план за младе града Чачка (2014-2019), „Службени лист града Чачка“, бр. 6 од 18. април 2014. године, стр. 552

<sup>6</sup> Исто, 559. стр.

#### 1.4. Полазне хипотезе

Полазне хипотезе на којима је засновано емпиријско истраживање су:

1. Најзаступљенији облик вршњачког насиља је вербално насиље.
2. Постоје полне разлике у присуству различитих облика вршњачког насиља.
3. Ученици седмог и осмог разреда су мање изложени насиљу од ученика из средње школе.
4. Ученици се у школи осећају безбедно и сигурно.
5. Ученици интернет најчешће користе за посећивање социјалних/друштвених мрежа.
6. Остављање личних података на мрежама и форумима је највише заступљен облик ризичног/опасног понашања ученика на интернету.
7. Ризична/опасна понашање на интернету су присутније код средњошколаца.
8. Постоји полна разлика у степену излагања ризицима на интернету.
9. Најзаступљенији облик дигиталног насиља је снимање и сликање без дозволе и јавно постављање на интернет.
10. Постоји полна разлика у вршењу дигиталног узнемиравања.
11. Млади немају сазнања о породичном, партнерском/сексуалном, партнерско-физичком насиљу или покушају суицида у окружењу.
12. Главни узроци насиља у граду Чачку су велика незапосленост младих.
13. Најодговорнији за насиље у нашем граду су појединци.
14. Ученици су информисани о постојању организација и удружења које се баве младима у нашем Граду.
15. Ученици су информисани о постојању Канцеларије за младе.
16. Отварање Културног центра и биоскопа је најважнија мера коју град Чачак треба да предузме у циљу превенције насиља.
17. Постоје полне и узрастне разлике у конзумирању алкохолних пића.
18. Већина испитаних ученика припада категорији пушача.
19. Постоје полне и узрастне разлике у конзумирању психоактивних супстанци.
20. Своје слободно време ученици најчешће проводе на интернету.
21. Млади своју будућност након завршеног школовања виде у Чачку.
22. Кафићи су места где ученици најчешће излазе са пријатељима.
23. Ученици различитог узраста и пола се не осећају подједнако безбедно и сигурно у граду.
24. Разлог за осећај несигурности и небезбедности у Чачку је насиље.

#### 1.5. Методе истраживања

Методе примењене у овом истраживању одабране су у складу са природом проблема, предметом, циљем и хипотезама истраживања. Одлучено је да истраживање буде првенствено експлоративног и дескриптивног карактера.

У овом раду се користе следеће методе:

- теоријске експликације,
- емпиријско истраживање.

Користећи метод теоријске експликације, наведене су чињенице из домаће литературе и истраживања, које третирају области обрађене у овом раду.

Емпиријско истраживање је обављено помоћу технике анкетирање, који је најпогоднији за овакву врсту истраживања, јер је најекономичнији начин прикупљања података и јер ученици ОШ и СШ имају развијену навику за оваквом врстом писмене комуникације. Анкетирање је обављено помоћу мерног инструмента **упитник**<sup>7</sup>. Упитник се састоји од 40 питања распоређених у шест делова:

1. Социодемографски подаци.
2. Насиље (физичко, социјално, психичко, дигитално, сексуално, породично).
3. Злоупотреба психоактивних супстанци.
4. Друштвено-политичка одговорност, активизам и информисаност младих.
5. Слободно време младих.
6. Општа безбедност у школи и Граду – идентификација главних проблема који нарушавају безбедност и сигурност, ставови о насиљу, мере које треба предузети).

Поред дескрипције, подаци су приказани и табеларно или графички, што даје директнији и јаснији увид у проблематику која се разматра.

#### 1.6. Статистичка обрада података

Статистичка обрада података извршена је коришћењем статистичког софтвера SPSS 20.0 и том приликом су употребљене следеће статистичке процедуре и мере за обраду података:

##### **Мере дескриптивне статистике:**

- мере централне тенденције: аритметичка средина (M);
- мера варијабилности: стандардна девијација (SD).

**Фреквенцијска анализа** – поступак утврђивања фреквенција (бројности категорија) у циљу међусобног поређења категорија или утврђивања тенденција у једној категорији;

**Хи-квадрат тест ( $\chi^2$ )** – поступак намењен утврђивању статистичке значајности разлика између фреквенција.

**Анализа варијансе** – проверавање значајности већег броја разлика између аритметичких средина које потичу из независних узорака.

**Једнакофакторска анализа варијансе (ANOVA)** – поређење просечних резултата у више од две групе.

<sup>7</sup> За потребе истраживања коришћени су упитници: Школа без насиља 2005-2014; Д. Попадић, Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, 2012.; Медицински факултет - Институт за социјалну медицину, статистику и истраживања у здравству, УНИЦЕФ; Б. Субашић, Б. Опачић: *Вредности и културни активизам матураната Србије*, Завод за проучавање културног развоја; Београд 2013; С. Мрђа: *Културни живот и потребе студената у Србији*, Завод за проучавање културног развоја, Београд 2011., D. Dulić, S. Stanarević i dr.; „Bezbednost mladih u Srbiji“, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2010

### 1.7. Процедура истраживања и инструменти - организација и план истраживања

Истраживање је обухватило седам фаза:

1. Прихватање идеје Савета за јавни ред и мир града Чачка, о реализацији истраживања:
  - На састанку Савета за јавни ред и мир, 12. 2. 2013. године је исказана потреба да се уради истраживање о врстама насиља, коришћењу ПАС-а и безбедности ученика у Чачку.
  - За реализацију комплетног истраживања (састављање ајтема, обављање истраживања, уношење, сређивање и анализу података и представљање резултата), одређене су Рада Каранац, мастер социологије и културологије и Катарина Дуњић Мандић, школски психолог;
  - Г-дин Драган Андрић, је одређен за координатора између Савета и истраживачица,
2. На седници Савета за јавни ред и мир града Чачка, 30. 9. 2013. представљен је упитник и догорене су процедуре:
  - Одређене су циљне групе и број испитаника (10% од укупног броја ученика седмих и осмих разреда и свих средњошколаца у школској 2013/14.),
  - Договорено да буде испитано по једно одељење ученика или VII или VIII разреда из сваке ОШ и два, три или четири одељења ученика у СШ, а у односу на број профила и ученика).
3. Одобрен предлог пројекта укључујући и предлог буџета од стране Градске управе за финансије.
4. Информисање и упознавање директора/ки школа са истраживањем (Активи директора ОШ и СШ у организацији Школске управе у Чачку).
5. Припрема сарадника у ОШ и СШ за реализацију анкете:
  - планом за прикупљање података је било предвиђено да наставници/е или стручни сарадници/е непосредно уз објашњења уручују ученицима анкете, које ће попуњавати на часовима и на крају часа покупити попуњене. Одабир наставника/ца на чијем ће се часу извршити анкетирање је била одлука школе;
  - избор одељења у којима ће се извршити анкетирање је договорено на седници Савета, те су школе добиле већ припремљен број упитника у односу на број ученика који је требало анкетирати, како се не би стварали додатни послови у школи око одвајања упитника.
6. Умножавање упитника и дистрибуција по школама (фебруар, март, април 2014).
7. Анализа резултата:
  - инсталирање и отварање одговарајућег SPSS програма (март 2014);
  - шифрирање свих попуњених упитника (април, мај 2014);
  - унос података у базу (мај, јун 2014);

- укрштање података у складу с постављеним хипотезама (јун, јул 2014);
- анализа и тумачење података (јул, август 2014);
- сређивање резултата (август 2014);
- писање извештаја (август 2014.).

Истраживање је спроведено у марту и априлу 2014. године.

### 1.8. Приказ узорка истраживања

Узорак на коме је обављено истраживање релативно добро репрезентује популацију ученика VII и VIII разреда из ОШ и ученика из I, II, III и IV разреда из СШ, на територији града Чачка. У школској 2013/2014. години, у граду Чачку је наставу похађало, 2186 ученика VII и VIII разреда и 5201 ученика у СШ, што укупно износи 7387 ученика, па број анкетираних ученика 756, представља **10,3% популације**.

Испитивање је обављено у 16 ОШ и 6 СШ: Гимназија, Економска школа, Машинско-саобраћајна, Прехрамбено-угоститељска, Медицинска и Средња музичка школа „Др. Војислав Вучковић“, док је Техничка школа одбила да учествује у истраживању овакве врсте.

Табела 1: Број испитаних ученика према нивоу образовања

Средња школа	Број ученика	Број одељења	Заступљеност (%)
I	53	2	7.0
II	57	2	7.5
III	150	5	19.8
IV	162	6	21.4
<b>Укупно</b>	<b>422</b>	<b>15</b>	<b>55,8%</b>
Основна школа	Број ученика	Број одељења	Заступљеност (%)
VII	147	6	19.4
VIII	187	10	24.7
<b>Укупно</b>	<b>334</b>	<b>16</b>	<b>44,2%</b>
<b>Укупно ОШ и СШ</b>	<b>756</b>	<b>31</b>	<b>100.0</b>

У испитивању је учествовало 334 (44,2%) ученика ОШ са територије града Чачка. Обухваћено је 6 одељења ученика седмог разреда (147) и 10 одељења ученика осмог разреда (187).

Испитано је 422 ученика СШ (55,8%), односно 15 одељења (2 одељења првог разреда, 2 другог, 5 трећег и 6 четвртог).

У нашем узорку **број девојака** је 445 (53,6%), а **младића** 338 (44,7%) и приказан је на графику 2. Нажалост, један број испитаника није забележио/ла ког је пола (1,7%).<sup>8</sup>

<sup>8</sup> Због лакшег тумачења и читања извештаја, користићемо изразе за ученице – девојке, а за ученике – младићи.

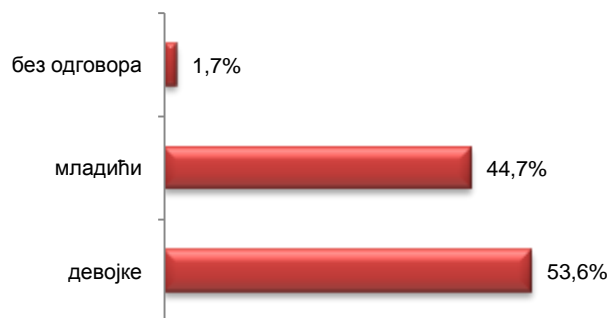


График 2: Полна структура узорка

**Општи успех** свих ученика је приказан у табели 2. и показује да је највећи број испитаних ученика завршило претходни разред са врло добрим успехом (39,2%), а најмање је оних који су понављали или су имали довољан успех (1,7%).

Табела 2 : Општи успех постигнут у претходном разреду

	Број ученика	%
Понављао/ла	13	1.7
Довољан	13	1.7
Добар	148	19.6
Врло добар	296	39.2
Одличан	279	36.9
Без одговора	7	0.9
<b>Укупно</b>	<b>756</b>	<b>100</b>

Свој однос према школи ученици су могли да искажу одговорима у оквиру питања: „Колико волиш да идеш у школу?: („Нимало не волим да идем у школу“, „Углавном не волим да идем у школу“, „Углавном волим да идем у школу“ и „Веома волим да идем у школу“). График 3. приказује расподелу одговора испитаних ученика ОШ и СШ на ово питање.



График 3: Колико ученици воле да иду у школу?

Највећи број испитаних ученика „*углавном воли да иде у школу*“ (53,4%) и само 6,2% *веома воли да иде у школу*. *Углавном не воли да иде у школу* 31,6% и *нимало не воли да иде у школу* 7,8% испитаних ученика.

Постоји значајна полна разлика, која **указује да девојке више воле да иду у школу од младића**. По свим другим испитиваним варијаблама (ОШ/СШ, разред, општи успех) нису утврђене значајне разлике у односу према школи.

Истраживање УНИЦЕФ-а и Института за психологију из Београда из 2012. године на узорку од 116 школа у Републици Србији, показује да 73% ученика воли да иде у школу, а 27% је оних који не воле школу<sup>9</sup>, па можемо закључити да наши испитаници, мање воле да у иду у школу у односу на њихове вршњаке из других градова.

Највећи број испитаних ученика **од рођења** живи у Чачку (76,1%). Више од 10 година (6,6%) и мање од 5 година живи у Чачку 6,6% испитаних ученика.

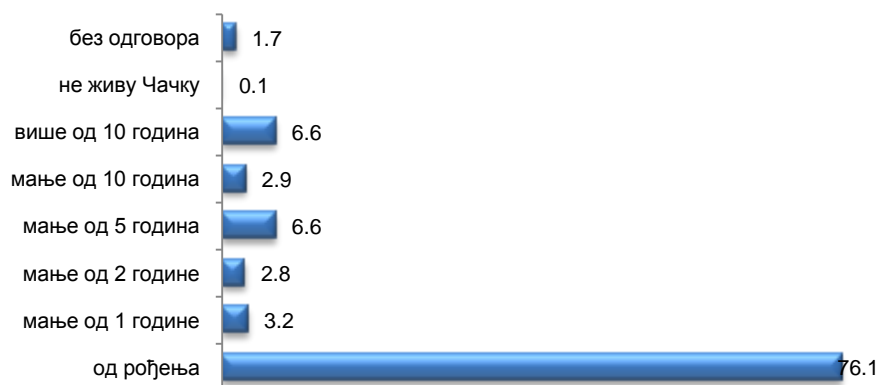


График 4: „Колико дуго живиш у Чачку?“

Образовна структура родитеља: највише очева (58,9%) и мајки (56,1%) је са завршеном СШ.

Табела 3: Образовни статус родитеља

Образовна структура родитеља	Школска спрема оца		Школска спрема мајке	
	F	%	F	%
Непотпуна основна школа	7	.9	19	2.5
Основна школа	42	5.6	40	5.3
Средња школа	445	58.9	424	56.1
Виша школа	121	16.0	124	16.4
Факултет	109	14.4	124	16.4
Постдиплома	23	3.0	14	1.9
Без одговора	9	1.2	11	1.5
<b>Укупно</b>	<b>756</b>	<b>100.0</b>	<b>756</b>	<b>100.0</b>

<sup>9</sup> Зајегановић, Јаковљевић Јелена: *Ресурси и стратегије у превенцији дигиталног насиља над децом*, 4. Конференција Мрежа школа без насиља, преузето са сајта <http://www.unicef.rs/iv-konferencija-mreze-skola-bez-nasilja-13.-decemb.html>, 13. маја 2013.



## II РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

### 2. НАСИЉЕ

О насиљу се одавно не може говорити као о повременим ружним сликама наше свакодневнице. Добило је нове облике и форме, освојило је и виртуелну сферу, у којој не постоје за сада ефикасни механизми заштите. Одређене групе, користе насиље ради изласка из анонимности и ради медијске промоције. Појединци виде прилику да се „докажу“ и на тај начин, користећи погрешне насилне и моралне обрасце, потврђују свој идентитет. За насиље не постоји оправдање које се тражи у примитивном, неразвијеном, некултурном, традиционалном и патријархалном друштву или уређењу. Питање насиља није само питање научног објашњења, већ је ствар етике и моралног деловања, ствар ефикасности система тј. деловања свих институција, да шаљу поруке да за насиље не постоји толеранција и да имају чврст став у заједничкој борби против свих облика насиља, злостављања и занемаривања.

Насилничко понаша се појављује у свим аспектима живота особе, почевши од породице, преко вртића и школе, слободног времена, укључујући и насиље (мобинг) на радном месту. Младе особе, које су у процесу сазревања, формирања идентитета, ставова и животних стилова, се сматрају као најподложније за решавање проблема насилничким путем.<sup>10</sup>

Патологија и насиље одраслог доба је „археологија детињства“, што значи да се корени насиља чупају или саде у најранијем детињству. Многи истраживачи истичу да се не може тући дете и истовремено говорити да је то за његово добро и да сутра очекујете да ће оно бити толерантно и водити рачуна о другима. Ако у свом личном осећању немамо искуство да нас је неко волео и да је бринуо за нас, тешко да ће нас у неком одраслом добу научити да говоримо језиком толеранције и међусобног разумевања.<sup>11</sup>

У школи, као институцији у којој је највећа концентрација младих и која има своје препознатљиве посебности, се и највише примећују и препознају ситуације насиља, које имају своје специфичности.

Према Правилнику о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (*“Сл. гласник РС”, 3/2010*), насиље дефинишемо као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног, вербалног или невербалног понашања које за последицу има стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства деце/ученика.

#### Насиље се јавља у различитим облицима:

- **Емоционално/психичко насиље** - тренутно или трајно угрожавање психичког и емоционалног здравља детета.
- **Физичко насиље** - стварно или потенцијално телесно повређивање детета/ученика.

<sup>10</sup> Р. Каранац: Ефекти реализације програма „Школа без насиља“, УНИЦЕФ часопис, Београд, 2014.

<sup>11</sup> М. Ракеља: *Насиље као животни стил* Сарајево, 2009 године.

- **Електронско/дигитално насиље** - злоупотреба информационих технологија (мобилни телефон, интернет и др.).
- **Сексуално насиље** - укључивање деце у сексуалну активност коју она не схватају и за коју нису развојно дорасла.
- **Социјално насиље** - искључивање детета или деце из групе.

Различити облици насиља углавном се јављају удружено, а предложена подела може да послужи бољем разумевању разноврсности облика и начина манифестовања насиља (нпр. физичко насиље је увек праћено емотивним/психичким насиљем).<sup>12</sup>

- **Злостављање и занемаривање** обухватају велики број различитих понашања којима се континуирано угрожава физички, психички и морални интегритет детета.
- **Занемаривање** обухвата пропусте и нечињења одраслих (запослених у установи, родитеља/старатеља и одговарајућих служби), у односу на децу, чиме се онемогућава здрав развој детета. Исподјева се у облику неадекватне бриге и физичког, здравственог, емоционалног, образовног или васпитног занемаривање детета.

У насиљу је најчешће присутна неравнотежа моћи која се препознаје у односима у којима је неко слабији, а неко јачи (моћнији). Такви се односи јављају између вршњака, девојчица и дечака, млађе и старије деце, појединца и групе, деце и наставника, деце и родитеља и сл. Деца одређених психо-физичких карактеристика и понашања често су у ситуацији повећаног ризика, што може утицати на њихову већу изложеност насилном понашању друге деце, али и одраслих.<sup>13</sup>

Истраживање **Процена младих Чачка о безбедности у граду**, је реализовано како би се, између осталих проблемских питања, стекао увид у безбедност ученика у школи, као и у средини у којој живе (град Чачак), а на основу чега би се планирале и реализовале активности које су усмерене на превенцију насиља. Безбедност ученика тј. младих, представља један од најважнијих циљева свих учесника образовно-васпитног процеса, локалане самоуправе (свих институција које се баве проблематиком младих).

У циљу добијања што егзактнијих и искренијих одговора, када смо се бавиле проблемом насиља, у упитнику смо дефинисали шта сматрамо *под насиљем, нагласивши да мислимо на све оне случајеве када се некоме намерно, поступцима или речима наноси бол, страх или понижење. Насиљем не сматрамо пријатељска задиркивања и препирке нити случајно, ненамерно наношење штете и повређивање.*

<sup>12</sup> Приручник за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, РС, Министарство просвете, Београд, 2009, стр.9.

<sup>13</sup> Д. Попадић: Образовање и васпитање као фактори смањења насиља у друштву, „Иновације у предуниверзитетском образовању – Образовање као отворени систем, Београд, 2010., са сајта <http://www.dils.gov.rs/documents/filesEducation/maj2011/prezentacije/obrazovanje%20i%20nasilje%20konf.pdf>, посећен 14.6.2014.

Према Попадићу (2010), постоје различити утицаји на појаву насиља и међу којима се издвајају:<sup>14</sup>

- индивидуални фактор;
- породица;
- вршњаци;
- окружење;
- медији;
- друштвена клима;
- школа.

Попадић сматра да је школа изузетно важна јер укључује децу на раним узрастима, има свеобухватни и дуготрајни утицај, утиче на формирање примарних група, успоставља контакт са родитељима/старатељима итд. Такође, напомиње да дете није само посматрач интеракције, већ активни учесник у интеракцији, да је учење из искуства много моћније од учења угледањем и учења подучавањем и у породици, и у комшилуку и у школи.

Резултати истраживања УНИЦЕФ-а и Института за психологију из Београда, од 2012. године, на узорку који је обухватио 600 ученика, узраста од 11-18 година, указују да је најчешћи облик насиља у школи вређање и исмевање (36% испитаника), претња батинама (21,3%), отимање и уништавање ствари (9,5%). „Значајан налаз је био да школа не само да није заштићена средина за децу у погледу изложености насиљу од стране вршњака, већ су у њој деца више изложена неким облицима насиља него ван ње“.<sup>15</sup>

## 2.1. Изложеност вршњачком насиљу током последња три месеца

80,3% испитаника одговара да није никада, али сваки пети ученик (18,8%), одговара да је доживео насиље од стране вршњака у последња три месеца, од чега 1,9% (14 испитаника) свакодневно трпи насиље.

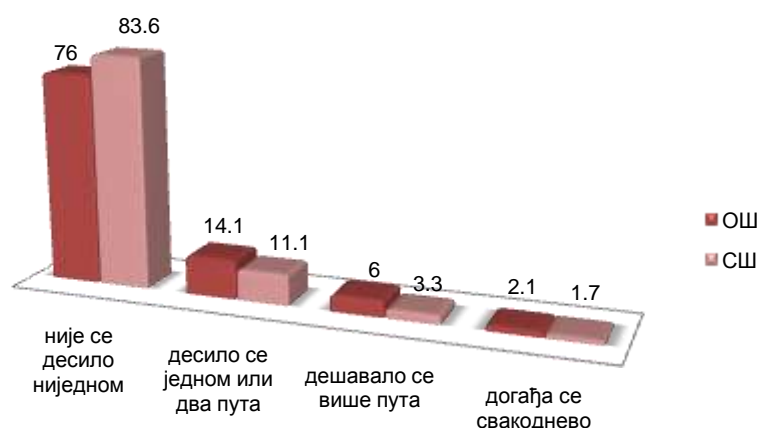


График 5: Изложеност вршњачком насиљу током последња три месеца

<sup>14</sup> Исто.

<sup>15</sup> С. Гашић Павишић: Насиље над децом у школи: функција образовних установа у превенцији и заштити деце од насиља; у М. Милосављевић (ур.): *Насиље над децом* (159–186), Факултет политичких наука, Београд 1998. стр.166.

Истраживање „Школа без насиља“, реализовано од стране УНИЦЕФ-а, МПНТР и Института за психологију Београд од 2012. на узорку од 56.606 ученика, указује да 35% ученика није никада искусила вршњачко насиље, а да је 65% ученика бар једном за последња три месеца доживело неки вид насиља.

Ученици из ОШ су, према резултатима нашег истраживања више били изложени насиљу (22,2%), у односу на ученике из СШ (16%), као и што је више ученика VII и VIII разреда свакодневно изложено насиљу (2,1%), у односу на 1,7% ученика из СШ.

Овај резултат је потпуно супротан од претпоставке од које смо пошли, јер смо анализом података закључили да су **ученици VII и VIII разреда више изложени насиљу од средњошколаца.**

Према овако одређеном критеријуму петина испитаника је бар једном у протекла три месеца била изложено насилном понашању вршњака. Другим речима, нешто више од половине ученика није у протекла три месеца искусило насиље вршњака.

Вршњачком насиљу су *више изложени младићи* (20,1%), у односу на девојке (18%).

## **2.2. Којим облицима вршњачког насиља су ученици били изложени током протекла три месеца:**

### **2.2.1. Вербално насиље: називање погрдним именима, исмејавање и/или вређање**

Да их други ученици никада нису вербално вређали тврди 76,5% испитаника (69,5% ученика из ОШ и 82% ученика из СШ), док 22,7% испитаника наводи да су од вршњака у последња три месеца доживели или називање погрдним именом, или исмевање или вређање, од тога 29,4% ученика из ОШ, а 17,5% ученика из СШ. Истраживање УНИЦЕФ-а и Института за психологију Београд од 2012. указује да је 17% ученика у последња три месеца учестало доживљавало да их вршњаци називају погрдним именима, вређају их или исмевају, па закључујемо да су наши испитаници више доживљавали вербално насиље (22,8%), него њихови вршњаци из државе, а на основу реализованих истраживања.

Истраживање Попадића и Плут (2007) указује да је најчешћи облик вршњачког насиља вређање (45,6%) и сплеткарење (32,6%).<sup>16</sup>

<sup>16</sup> Д. Попадић, Д. Плут: „Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост“, *Психологија*, 2007, Вол. 40 (2), 309-328

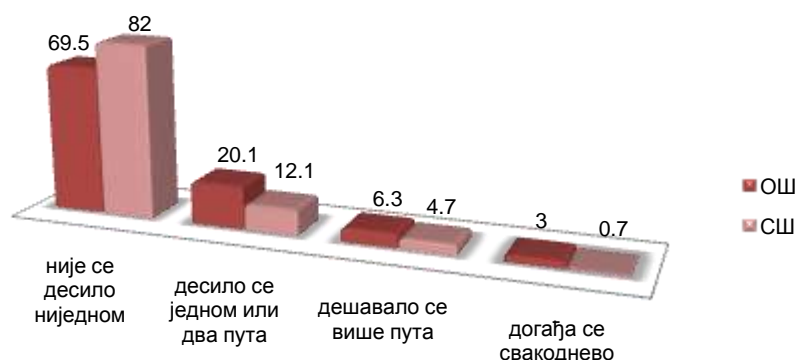


График 6: Изложеност вербалном насиљу

Од укупног броја девојака (20,6% је доживело вербално насиље, а од укупног броја младића 25,7%). Од укупног броја испитаника изложено вербалном насиљу је било 11,1% девојака и 11,5% младића.

### **2.2.2. Физичко насиље: ударање, туча, шутирање, гурање, гађање, затварање или закључавање у просторију**

Чак 96,6% испитаника тврди да никада од вршњака није доживело ударање, тучу, шутирање, гурање, гађање, затварање или закључавање у просторију (97,4% ученика СШ и 91% ученика ОШ). Да јесте доживело неки од облика физичког насиља тврди 4,8% испитаника (2,3% ученика СШ и 7,8% ученика ОШ), што указује да је физичко насиље детерминисано годинама ученика, па се смањује са повећањем узраста испитаника.

Истраживање УНИЦЕФ-а и Института за психологију Београд од 2012. указује да је 4% ученика у последња три месеца доживљавало да их вршњаци физички малтертирају, тако да можемо рећи да су наши ученици за 0,8 % више физички злостављани, него што су то остали ученици у Србији који су били испитани на ову тему.

Анализа података показују да постоје полне разлике и у изложености и у испољавању физичког насиља. Физичком насиљу су више изложени младићи (3,6%), у односу на девојке (1,2%). Од укупног броја девојака (1,2% је доживело физичко насиље, а од укупног броја младића 9% је било жртва овог насиља).

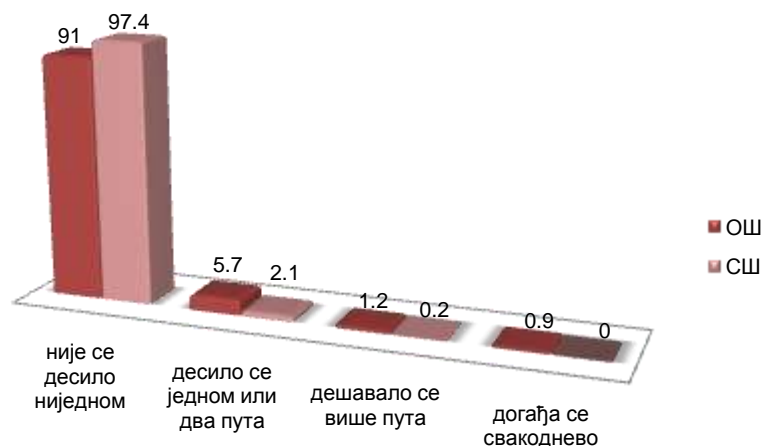


График 7: Изложеност ученика физичком насиљу

### 2.2.3. Физичко насиље: отимање уништавање новца и друге имовине

Испитаници у највећем проценту (95,4%) нису били у ситуацији да им неко од вршњака отима и уништава новац или другу имовину, али је 4,5% ученика имало ту врсту искуства. Или, другачије речено, у сваком одељењу има више од једног ученика који је трпео овакво насиље. Резултати истраживања УНИЦЕФ-а, указују да је на испитаном узорку од 56.000 ученика 2% било жртва оваквог насиља, па закључујемо да су наши испитаници више били у ситуацији да им вршњаци отимају новац или уништавају ствари.

Оваквој врсти насиља су **више изложени ученици VII и VIII разреда** (5,7%) у односу на 3,5% ученика СШ, што је свакако супротно од претпоставке да ученици су из ОШ, мање изложени насилним ситуацијама.

3,4% младића од укупног броја испитаника је било жртва ове врсте насиља, у односу на 1,3% девојака.

Према подацима Полицијске управе Чачак (у даљем тексту: ПУ) од 2007. до 2012. регистровано је 36 случајева уништавања и оштећења туђих ствари.<sup>17</sup>

<sup>17</sup> Састанак ПУ, ОШ, СШ и ШУ, септембар 2013. године. Преглед безбедносне ситуације у школама на територији ПУ Чачак

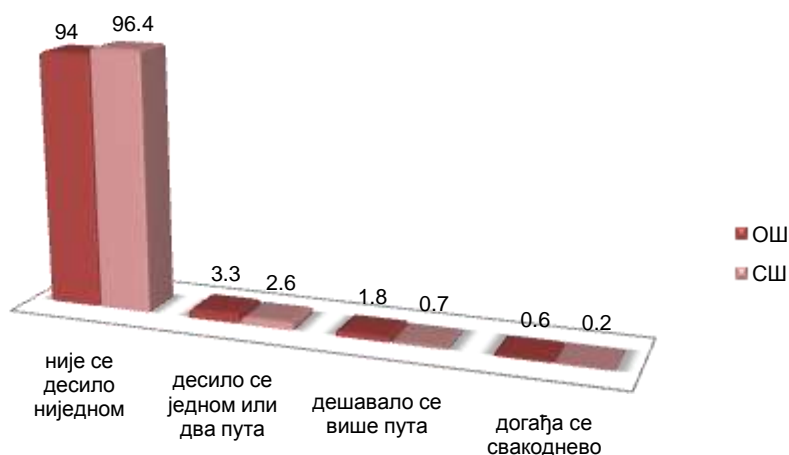


График 8: Изложеност ученика отимању уништавању новца и имовине

#### 2.2.4. Социјално насиље: игнорисање, оговарање, сплеткарње

Шиканирање, игнорисање, оговарање и сплеткарење, као облици насиља су изузетено заступљени и мало препознатљиви у вршњачким круговима. Резултати УНИЦЕФ-а указују да је 9% ученика тако нешто доживела од вршњака. У нашем узорку је овакав вид насиља доживело 27,7% ученика (31,8% ученика из ОШ и 24,4% ученика из СШ).

Оговарање, причање и ширење лажи је врста насиља коју више трпе девојке (18,3%), него младићи (9%). Од укупног броја девојака (34% је доживело да вршњаци сплеткаре или шире лажи о њима, за разлику од 29% младића који су тако нешто доживели).

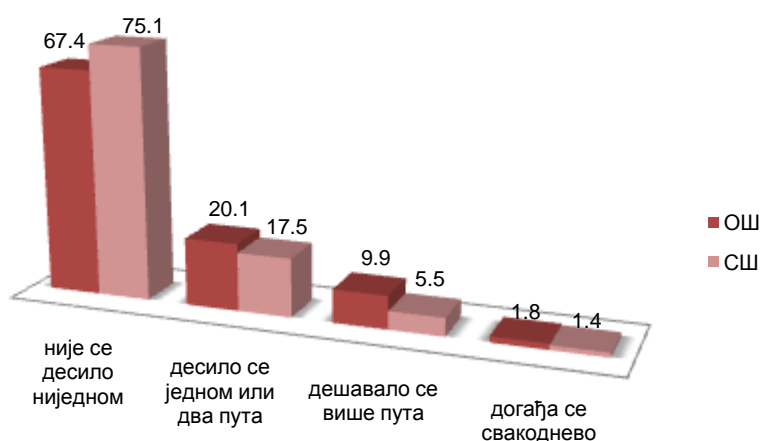


График 9: Изложеност ученика социјалном насиљу

#### 2.2.5. Емоционално/психичко насиље: претње и застрашивања

Од укупног броја наших ученика, 92,5% тврди да им други ученици никада нису претили или их застрашивали (90,1% ученика из ОШ и 94,3% ученика из СШ), док 7% испитаника наводи да су од вршњака у последња три месеца доживели претње или застрашивања, од тога 9,3% ученика из ОШ, а 5,2% ученика из СШ. На основу података из

истраживање УНИЦЕФ-а и Института за психологију Београд од 2012, просек је био 2%, тако да можемо закључити да су чачански ученици 3,5 пута више били у ситуацији да доживе овакву врсту насиља. **Младићи су чешће доживљавали претње и застрашивање** (4,7%), у односу на девојке (2%).

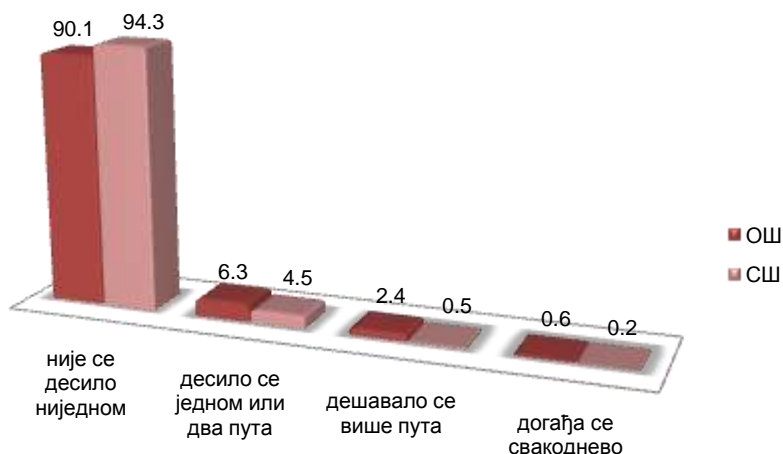


График 10: Изложеност ученика емоционалном/психичком насиљу

### 2.2.6. Емоционално/психичко насиље: присиљавање

95,9% испитаника тврди да се никада није десило да их вршњаци присиљавају да раде нешто или да се понашају глупо и ружно (93,4% ученика из ОШ и 97,9% из СШ). Да је овакву врсту насиља доживело у школи за последња три месеца тврди 3,8% испитаника или 29 ученика (6,3% из ОШ и 1,9% из СШ). Досадашњи просек, на основу УНИЦЕФ-овог истраживања је 1%, што значи да су ученици чачанских школа чешће били у ситуацији да их вршњаци присиљавају да раде оно што не желе.

**Младићи су више били у ситуација присиљавања** (2,5%), него девојчице (1%).

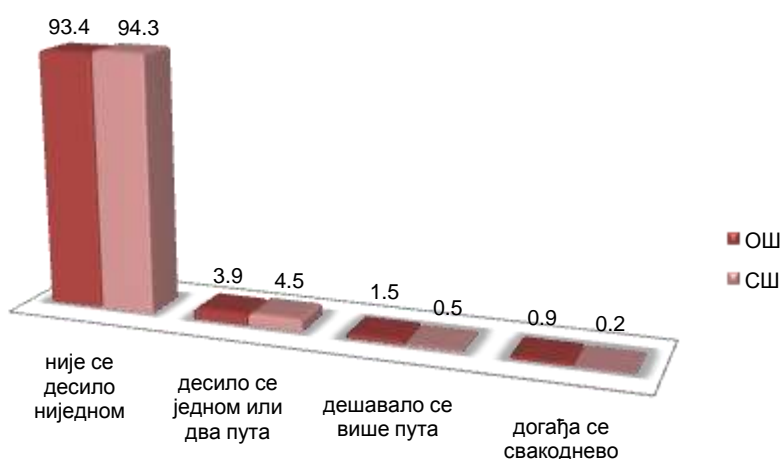


График 11: Изложеност ученика присиљавању



### 2.2.7. Сексуално насиље: додиривање, сексуално узнемиравање

95% испитаника за последња три месеца није доживело од вршњака било какву врсту сексуалног насиља (94,9% ученика ОШ у 95% ученика из СШ). Сексуално узнемиравање је доживело 4,8% ученика (4,8% из ОШ и 4,7% из СШ). 3% испитаних ученика наводи да овакав вид узнемиравања, доживљава свакодневно. Просек по досадашњим истраживањима је 4%.

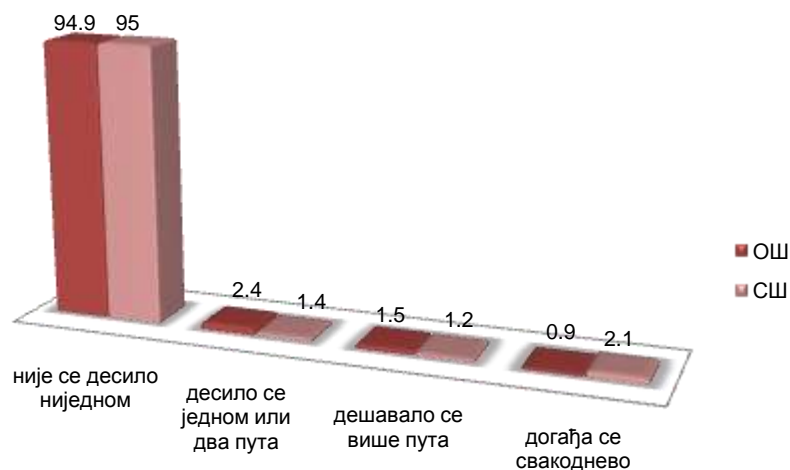


График 12: Изложеност ученика сексуалном насиљу

Подаци показују да постоје полне разлике и у изложености и у испољавању сексуалног насиља: **девојчице мање трпе сексуално насиље** (1,5%), у односу на младиће (3,3%). Од укупног броја девојака (2,7% је доживело сексуално узнемиравање, а од укупног броја младића 7,2 % је било жртва овог насиља).

### 2.2.8. Остали облици вршњачког насиља

Поред анализираних врста насиља, било нам је важно да утврдимо, да ли постоје одређени облици насиља, који су препознати од стране наших испитаника, а за која нису постојала дефинисана питања у упитнику.

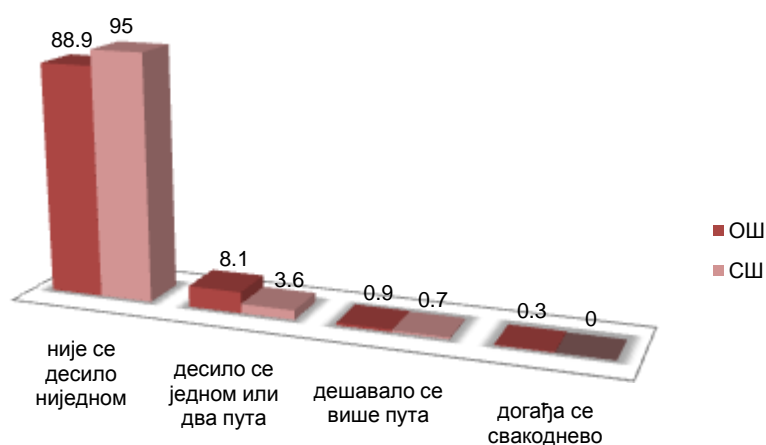


График 13: Изложеност ученика осталим облицима насиља

У овом питању ученици су имали могућност и да наведу врсте насиља коју су доживели, јер 6,5% наводи да су били жртве и осталих облика насиља:

**Одговори ученика:**

Основна школа:

- Често су ме речима омаловажавали.
- Задиркивао ме.
- Углавном непристојне речи.

Средња школа:

- Обарају ме и шутирају.
- Пљување.

**18,8 % ученика је навело да је у последња три месеца било изложено некој врсти насиља**, а на графику 14. су приказани облици насиља које су ученици доживљавали, процентуално.



График 14: Листа насилног понашања

Велика учесталост вербалног насиља, оговарања, ширења лажи, је разлог за озбиљну забринутост, јер се таква врста насилног понашања веома тешко и препознаје и искорењује. Разлог за то су недовољна сензитивисаност на ову врсту насиља, али и бројни негативни узорци којима су наша деца окружена. Комуникација одраслих је такође засићена вербалним насиљем, као и што је велики утицај имају и медији, тако да је важно говорити о „култури насиља“, на коју су се сви навикли и на коју постоји висок проценат толеранције, **иако толеранција на насиље треба да буде једнака нули!** Важно је и да одрасли контролишу своје понашање, јер су они модел за понашање деце и ученика, а поготово што су резултати истраживања показали, да је највећи проценат ученика из ОШ, који трпе неку врсту насиља.

Полазна претпоставка у истраживању је била да је најзаступљенији облик вршњачког насиља вербално насиље, која није потврђена током анализе података. Ова врста насиља

заузима друго место са 22,7%, док је најдоминантнија врста вршњачког насиља у ОШ и СШ у Чачку, **социјално насиље (оговарање, сплеткарење, игнорисање...)** са 27,7%.

Висока заступљеност сексуалног насиља, процентуално исто као и физичко (4,8%), јесте алармантан податак и за одређене активности је потребно поред школа укључити и све расположиве ресурсе у локалној самоуправи (од појединаца-стручњака, преко удружења до незаобилазних институција које се баве оваквом проблематиком, а и могу бити изузетан партнер у креирању и реализовању различитих видова активности: предавања, трибине, округли столови, радионице, дебате, мини пројекти, утакмице, гостовања стручњака „са стране“...

### 2.3. Ученици као жртве насиља

На питање „**Ко се насилно понаша према теби**“, 70% испитаника је одговорило да се према њима нико није насилно понашао, а 30% ученика је навело ко се према њима понашао насилно, што је и приказано на графику 15:



График 15: Ученици – жртве насиља

54 одговора ученика, указује да су према њима били насилни ученици из школе-вршњаци (33 ОШ и 11 СШ),

47 одговора – полиција (7 ОШ и 40 СШ),

43 – наставници (24 ОШ и 19 СШ),

29 – директор (3 ОШ и 26 СШ),

26 – особе које не познајем (7 ОШ и 19 СШ),

22 – ученици из других школа (14 ОШ и 8 СШ),

15 - старији младићи и девојке који више не уче у школи (8 ОШ и 7 СШ),

9 – родитељи (5 ОШ и 4 СШ),

14 ученика није одговорило (9 ОШ и 5 СШ),

11 је одговорило да је у питању био неко други (6 ОШ и 5 СШ).

**Одговори ученика:**

Основна школа:

- Ученик из одељења.

Средња школа

- „М.И.“
- Другови из одељења.
- Бивши дечко.
- Другови из одељења.
- Друг из одељења.
- Испред зграде непознати.

Досадашња истраживања (УНИЦЕФ, МПНТР, Институт за психологију, 2012.) реализована у 120 школа указују на то да насилно понашање ученика није једини проблем у школи. И наставници су део културе насиља у школи, посебно као равноправни учесници у вербалном насиљу.<sup>18</sup> Оно што може да буде забрињавајуће, а то је проценат особа које ученици не познају, а насилни су према њима. Важно је да школе у истраживањима (анализама) утврде да ли такве особе улазе у школски простор (двориште, сала, школа, кухиња, спортски терени...), и у складу са тим појачају дежурства запослених и подсети ученика на обавезе приликом дежурња у школи.<sup>19</sup>

**2.4. Мапирање опасних и ризичних места на подручју школе**

На основу података ПУ Чачак, број безбедносних догађаја (кривична дела извршена на подручју школа, прекршаји извршени на подручју школа и остали догађаји извршени на подручју школа) су 2012. годину имали тенденцију пада, у односу на претходне године.<sup>20</sup> На основу података из ПУ и анализе из овог истраживања могу се мапирати ризична/опасна места у школи и на подручју школе.

<sup>18</sup> Д. Попадић, Д. Плут: „Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост“, *Психологија*, 2007, Вол. 40 (2), 309-328

<sup>19</sup> Тмушић В: Правила понашања у установи и одговорност установа за безбедност деце и ученика, са сајта <https://onedrive.live.com/view.aspx?cid=D0B031CCA97468A8&resid=D0B031CCA97468A8%21164&apPowerPoint>, посећен 3.7.2014.

<sup>20</sup> Укупан број безбедносних догађаја (кривична дела извршена на подручју школа, прекршаји извршени на подручју школа и остали догађаји извршени на подручју школа: 2007(27); 2008 (100); 2009 (127), 2010 (191), 2011 (243), 2012 (116). Укупно 706.



График 16: Места на којима су ученици изложени насиљу

Ученици наводе да су се насилни инциденти најчешће дешавали у школском дворишту за време одмора (8,9%), у учионици док је наставник био одсутан (6,9%), а најмање у тоалетима (2,9%).

Испитаници из ОШ у већем проценту од средњошколаца указују да су насиље доживљавали у школском дворишту за време одмора (11,5%), на путу до школе и из школе (9,6%), у тоалету (4,2%), у школском дворишту пре и после наставе (8,4%).

Ова анализа указује на то да једна од важних превентивних активности у школи **мора** да буде јачање система надзора над децом од стране одраслих, боље успостављање дежурстава запослених, као и уколико постоји могућност, увођење видео надзора. Посебну пажњу треба да обрате запослени у ОШ, јер су по анализама ученици из ОШ мање безбедни од средњошколаца. Оваквом анализом је извршено уопштено **мапирање небезбедних места** у школама (свака школа за себе може извршити мапирање „опасних“ места), што може да буде од користи приликом предузимања одређених мера у циљу спречавања насилних ситуација на „мапама“.

## 2.5. Ученици као насилници

Досада анализирана питања су се односила на препознавање различитих облика насилног понашања од стране вршњака, али сматрали смо да је важно да и испитаници процене (самопроцене) колико су и сами били насилни према вршњацима.

Претходна истраживања, која су реализована, указују да се 59% ученика није ниједном у последња 3 месеца насилно понашало према другим ученицима, а да се у досадашњем просеку 41% ученика бар једном насилно понашао према другим ученицима.<sup>21</sup>

У нашем истраживању се 74,3% ученика није никада насилно понашала према другоме, а 25% јесте (једном или два пута 10,7%, понекад 11,4%, једном недељно 0,8%, неколико пута недељно 2%).

<sup>21</sup> Д. Попадић, Д. Плут: „Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост“, *Психологија*, 2007, Вол. 40 (2), 309-328

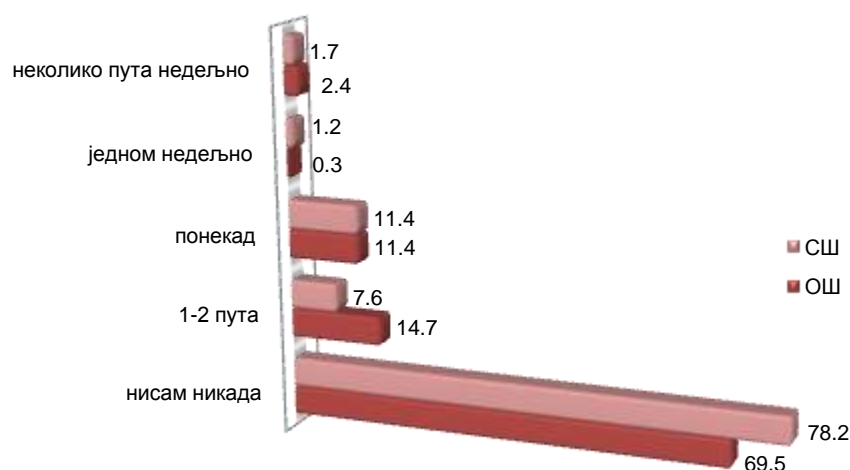


График 17: Самопроцена понашања ученика о насилничком понашању

Ученици из ОШ су много више били насилни према вршњацима (30,5%), него што су то средњошколци (21,8%). Младићи су од укупног броја испитаника насилни у 16%, а девојке дупло мање (8%). Од броја младића из узорка, насилно је више од трећине (36,2%), а од девојака 15,4%.

С обзиром да је резултат анализе (самопроцена испитаника), једна четвртина ученика која је била насилна, који можемо да претпоставимо нису били довољно искрени или објективни, за очекивати је да је тај проценат много већи.

## 2.6. Ножеви, оружје и опасни предмети који се користе за туче

Испитаници у 67,5% тврде да нису приметили да је неко у школу доносио нож или оружје, док 31,1% испитаника каже да се тако нешто дешавало (6,1% наводи да се тако нешто често дешава).

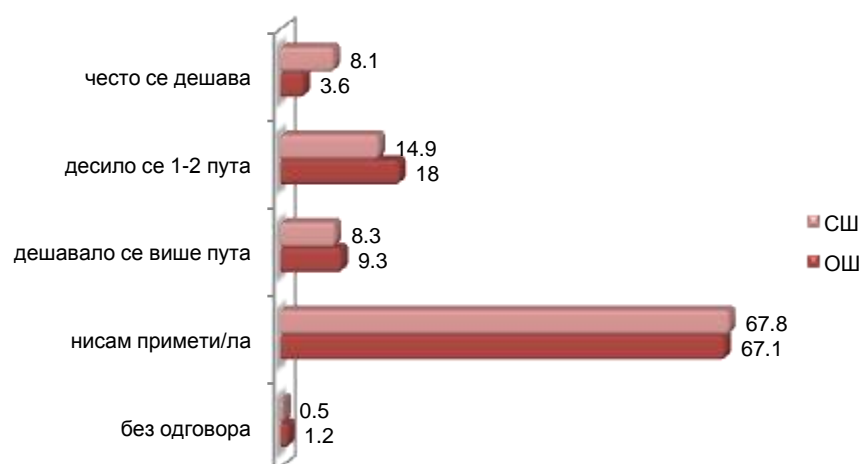


График 18: Изложеност опасним предметима

Трећина ученика седмог и осмог разреда наводе да су у приметили да неко у школу доноси нож или оружје (од тога 9,3% каже да се тако нешто дешавало више пута, а чак 3,6% тврди да се често дешава).

Такође, трећина средњошколца одговара да су приметили да неко у школу доноси опасне предмете (од тога 8,1% да се често дешава, 8,3% да се десило више пута). Према подацима ПУ Чачак, од 2007. до 2012. године, на подручју школа, је регистровано три случаја недозвољене производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја.<sup>22</sup>

Добијени подаци итекако треба да нас **забрину** јер сваки трећи испитаник одговара да је приметио да поједини ученици у школу доносе нож, оружје или опасне предмете који служе у тучи. Као и у претходној препоруци, **наводимо и истичемо** да је и ово приоритет приликом планирања превентивних активности у укључивање институција и стручњака из локалне самоуправе, као и да је неопходно „појачати“ дежурства, како на одморима, тако и током часова.

## 2.7. Изложеност ученика наркотичким средствима

Да нису приметили да неко продаје или доноси дрогу у школу, потврдило је 85,4% испитаника, док је 13,4% одговорило да се тако нешто дешава често (6,1%).

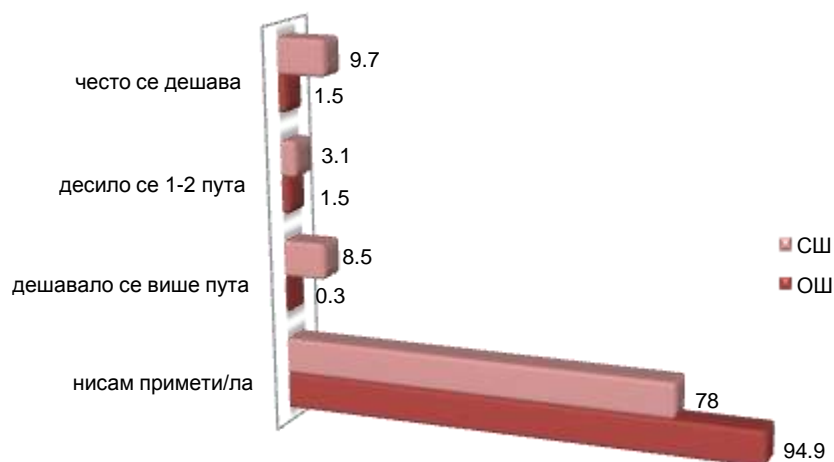


График 19: Изложеност наркотичким средствима

Основци су у мањем проценту (3,3%) учили да је неко у школу доносио, куповао или продавао неку врсту наркотичких средстава, мада је и овај податак забрињавајући, јер се ради о популацији ученика до 15 година, који су у процесу сазревања, формирања идентитета, ставова и животних стилова, те могу да буду најподложнији за задовољавање радозналости, када су психоактивне супстанце у питању. 21,3% средњошколаца тврди да су

<sup>22</sup> Састанак ПУ, ОШ, СШ и ШУ, септембар 2013. године. *Преглед безбедносне ситуације у школама на територији ПУ Чачак*

приметили да у школу доносе дрогу (купују и продају), а 9,7% ученика наводи да се то дешава свакодневно.

Према подацима ПУ Чачак, од 2007. до 2012. године, на подручју школа, је регистровано четири случаја кривичних дела у вези са опојним дрогом (чл. 246; 246а; 247).<sup>23</sup>

На основу детаљне анализе и процене наших испитаника о изложености у последња три месеца, некој врсти насиља, дошли смо до податка да је сваки пети ученик доживео насиље. Скоро **трећина ученика** (235) наводи да је неко у последње две године у школу **доносио нож, оружје** или сличне предмете који се могу користити у тучи, а **102 ученика** да је у школи **неко продавао или куповао неку врсту наркотичких средстава**.

## 2.8. Сигурност/безбедност ученика у школи

Због свега анализираног нас је интересовало **да ли се и колико ученици осећају сигурно/безбедно у школи**. Одговори за све испитанике су приказани на графику 20:

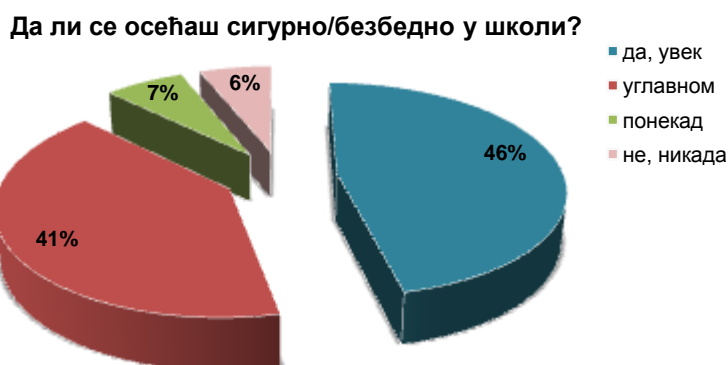


График 20: Осећај сигурности/безбедности у школи-збирно (ОШ и СШ)

Само 46% испитаника има осећај потпуне сигурности и безбедности у школи, а 41% наводи да се осећа *углавном* сигурно. Сваки седми ученик се не осећа сигурно и безбедно у школи, 7% се изјашњава да се само *понекад* тако осећа, док се 6% ученика *никада* не осећа безбедно.

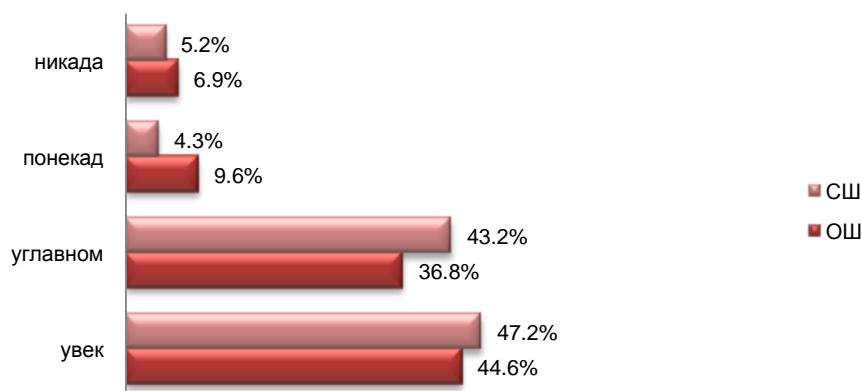


График 21: Осећај сигурности/безбедности у ОШ и СШ

<sup>23</sup> Исто.



### 3. ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ

Убрзани развој информатичке технологије нам олакшава живот, али препознају се и негативне стране утицаја. Рачунари, интернет, социјалне мреже, мобилни телефони су отворили простор за ширење различитих облика електронског/дигиталног насиља. У Правилнику о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Сл. гласник РС“, 3/2010), под електронским/дигиталним насиљем, се подразумева злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

Под електронским/дигиталним насиљем се не сматрају пријатељска задркивања и препирке преко телефона или интернета, случајно, односно ненамерно наношење штете и повређивање.

Електронско/дигитално насиље може да укључи поруке сексуалног насиља, вређања, узнемиравања, претње...

Интернет и друге дигиталне мреже створиле су узбудљив, нови свет информације и комуникације за свакога ко има приступ мрежи и омогућују младим људима немерљиве могућности за учење, комуникацију, и развој сопственог погледа на свет. Нове технологије пружају деци и адолесцентима нове приступе информацијама, култури, комуникацији и забави које је било немогуће замислити пре 20 година.<sup>24</sup> На Земљи живи 7,017,846,922 људи, док 34.3% популације користи интернет. Друштвену мрежу Facebook активно користи 1.110.000.000, што значи да је Facebook држава, био би трећа по величини држава на свету, одмах иза Кине и Индије, и све то указује на владавину интернета и друштвених мрежа и на немогућност избегавања употребе и коришћења интернета.

У ОШ и СШ у Републици Србији је током новембра 2012. године реализовано истраживање о дигиталном насиљу<sup>25</sup>, са циљем да се утврди на који начин деца користе дигиталне технологије (рачунаре, мобилне телефоне...), којим ризицима су притом изложена и како их можемо заштитити од ризика дигиталног насиља. Истраживање је спроведено у оквиру програма „Школа без насиља“, а реализовало га је МПНТР и УНИЦЕФ, уз подршку Теленор фондације, Института за психологију Филозофског факултета у Београду. Наведено истраживање ће нам послужити за компарацију у анализи података.

#### 3.1. Облици дигиталног насиља

Дигитално насиље може се јавити у више различитих облика:

<sup>24</sup> Ј. Зајегановић, Јаковљевић: Ресурси и стратегије у превенцији дигиталног насиља над децом, 4. Конференција Мрежа школа без насиља, преузето са сајта <http://www.unicef.rs/iv-konferencija-mreze-skola-bez-nasilja-13.-decemb.html>, 13. маја 2013.

<sup>25</sup> Д. Попадић и Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији“, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, децембар 2013, доступно на сајту: <http://sbn.rs/clientpub/uploads/Digitalno%20nasilje-Izvestaj%202013.pdf>

- слање СМС порука увредљивог и претећег садржаја (увреде, претње, ружне шале и сл.);
- узнемиравање телефонским позивима (лажно представљање, ћутање, вређање и сл.);
- снимање мобилним телефоном или камером, прослеђивање и стављање снимака на интернет;
- узнемиравање мејловима (увреде, претње, ружне шале и сл.);
- узнемиравање на социјалним мрежама (Facebook и др.) и на интернету (прикривање идентитета, лажно представљање, коришћење туђих налога, постављање фотографија и снимака других особа без њиховог одобрења, слање вируса итд.);
- блогови... постављање на yutoobe, слање вируса...

Према резултатима о употреби информационо-комуникационих технологија које је објавио Републички завод за статистику Републике Србије 2012. године<sup>26</sup> (подаци се односе на 2011. годину), 55% домаћинстава поседује рачунар, 21% лаптоп (2010. било је 10%), 47,5% поседује интернет прикључак, 86% људи користи мобилни телефон, 39% никад није користило рачунар, а 48% никад није користило интернет. У односу на претходну годину, број оних који приступају интернету преко мобилног телефона се повећао са 15,7% на 37,2%. Чак 92% популације од 16 до 24 година која има интернет и има налог на социјалним мрежама.<sup>27</sup>

У истраживању „Дигиталног насиља“ из 2012. године, учествовале су 34 школе са територије Србије (17 ОШ и 17 СШ), а узорак је чинило 3786 ученика. Према наведеном истраживању, преко 90% ученика користи рачунар, а 60% ученика има свој рачунар. 95% старијих осоваца и средњошколаца користи интернет. Интернет не користи само 6,5% старијих основаца и 3% средњошколаца.

### 3.2. Начини на које ученици користе интернет

Испитаници у нашем истраживању, интернет највише користе за посећивање друштвених мрежа (66%), а 69,7% ученика има профила на некој од социјалних/друштвених мрежа (Facebook, Twitter, Ask.fm), а редовно га користи (60,2% ученика из ОШ и 77,3% ученика из СШ). Само 6,6% (49 испитаника) нема профил и није укључен на друштвене мреже (8,1% из ОШ и 5,5% СШ).

Девојке су више укључене у неку социјалну/друштвену мрежу (48,6%), у односу на 42,2% младића и редовније их посећују 39,9%, него што то раде младићи (29,6%).

<sup>26</sup> Републички завод за статистику, страна: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=205>, посећен 15.7.2014.

<sup>27</sup> Д. Попадић и Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији“, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, децембар 2013,

Велики број, мада не и често (32%) користи интернет да сазнаје нешто ново, а 15,7% да тражи готове задатке, лектуру. Уопште не користи интернет за учење или школски рад 10% ученика.

Истраживање дигиталног насиља у Републици Србији (2012)<sup>28</sup>, указују да ученицима интернет најчешће/свакодневно служи за посећивање социјалних мрежа (69%), (*наши ученици* 66%); гледање спотова, филмова (50%), а *чачански ученици* 49,3%; играње игрица (49%), а *чачански ученици* 30%, разговор путем чета (41%), а *чачански ученици* 33,9%.

*„Понуђене активности можемо грубо разврстати на оне чији је циљ забава (снимање и гледање спотова и филмова, игрице, сурфовање), информисање (учење, тражење задатака) и комуникација (мејлови, форуми, блогови, мреже, четовање). Највећи број деце користи интернет „за свашта по мало“*<sup>29</sup>.

### **3.2.1. Употреба интернета**

**Основци** поред посећивања друштвених мрежа, интернет свакодневно користе да гледају филмове, серије, спотове (41,6%), следи учење и сазнавање нечега новог (32,2%), потом причање преко четова (30,5%). Свакодневно претражује интернет у трагању за новим и занимљивим стварима, као и што размењује поруке путем мејла 29,6% основаца. Половина испитаних основаца, најмање користи интернет за читање и писање блогова. Трећина ученика користи интернет да би учили и сазнали нешто ново, док 18% ученика тражи задатке, семинарске радове и лектуру. 3,9% ученика је навело да им интернет служи за друге ствари:

- *Порнићи.*
- *Скидам игрице на телефон.*
- *Када радим презентације или нешто важно за школу.*
- *Играм LoI.*
- *Слушам музику.*
- *Не користим интернет јер немам рачунар.*
- *Гледам спортске емисије.*
- *Вибер.*
- *Гледам утакмице.*

---

<sup>28</sup> Исто: стр.39.

<sup>29</sup> Исто: стр. 42.



График 22: Коришћење интернета - ОШ

**Средњошколци** у нашем истраживању у 73,2%, свакодневно користе интернет због посећивања социјалних/друштвених мрежа као и основци, али у нешто мањем проценту (56,9%). На другом месту, интернет средњошколцима служи за гледање филмова, серија и спотова 55,5%, па следи играње игрица и тражење интересантних садржаја са 48,3%. Потом следи причање преко четова са 36,5%.

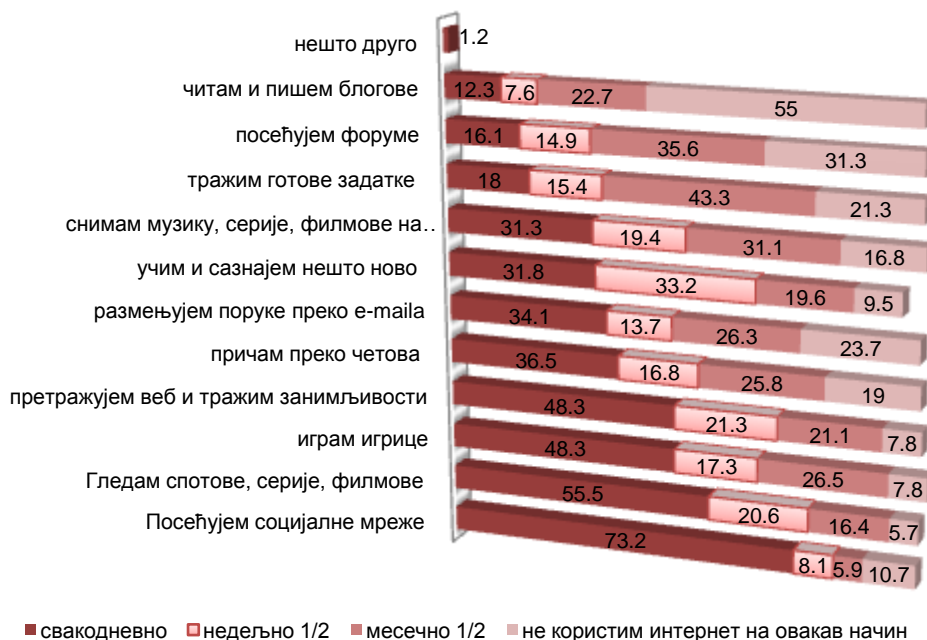


График 23 : Коришћење интернета - СШ

Претпоставка од које смо пошли је била да наши ученици, највише времена на интернету проводе на друштвеним мрежама, што је истраживањем потврђено. Интернет свакодневно користи 41% испитаника у потрази за занимљивостима (29,6% ученика ОШ и

48,3% ученика из СШ). Девојке чешће (56,4%) користе интернет да траже занимљивости у односу на младиће (41,35), као и што у већем проценту (56,7%) имају профил на некој друштвеној мрежи, у односу на 42,1% младића. Од испитаних средњошколаца 2,1% је навело да интернет користи за неке друге ствари:

- *Читам новине.*
- *Читам спортске вести.*
- *Пратим утакмице.*
- *Бавим се програмирањем и едитовањем.*
- *Вукајлија.*
- *League Of Legends- сваки дан.*

Коришћење интернета отвара за децу многе могућности за бржу и бољу комуникацију са другима, за квалитетније образовање и добру забаву, али носи са собом и одређене ризике. Међу ризицима који се најчешће спомињу су различити облици дигиталног насиља, од узнемиравања до крајње озбиљних форми насиља, али и излагање непримерним садржајима, изложеност политичкој, економској и религиозној пропаганди, дезинформисање, угрожавање приватности, наговарање на коцкање и недозвољене активности.

На графику 24. је приказана „ранг листа“ свакодневних активности ученика ОШ и СШ на интернету. Ученици интернет најчешће користе за посећивање друштвених мрежа (66%), на другом месту је гледање спотова, серија и филмова (49,3%), а потом следи претраживање веб страница и тражење занимљивости (40.1%).



График 24: Збирна „ранг листа“ свакодневног коришћења интернета

### 3.3. Ризично понашање и узнемиравање на интернету

С обзиром на чињеницу да велики број испитаних ученика свакодневно или скоро свакодневно користи интернет и да имају профиле на друштвеним мрежама (70%), да је 67,6% основаца и 78,6% средњошколаца, навело да интернет користе да траже занимљиве ствари, отвара се питање безбедности ученика, односно, да ли су и колико често склони

ризичним понашањима на интернету и колика им опасност прети када врше претраге и траже занимљивости, а нису информисани где их такве врсте „сурфовања“ могу одвести, постоји вероватноћа да ће доживети неки од облика дигиталног насиља.<sup>30</sup>

Следеће анализе и приказе смо урадили на основу тога колико су ученици изложени ризичном/опасном понашању и колико су често били у ситуацијама да врше неки од облика дигиталног насиља.

### 3.3.1. Изложеност основаца ризицима на интернету

На основу резултата истраживања, закључујемо да чачански основци нису довољно обазриви на интернету, тј. да су изложени одређеним ризицима и опасностима.

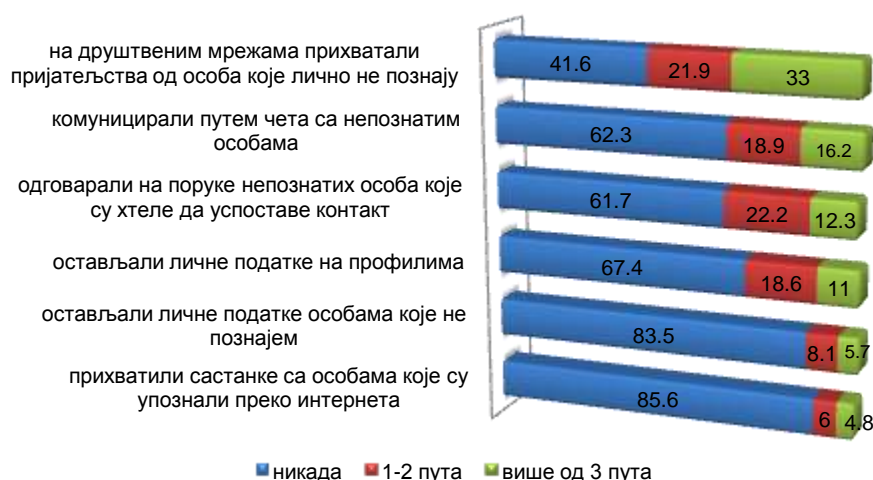


График 25: Изложеност ризицима на интернету ученика ОШ

- 54,9% основаца је на друштвеним мрежама прихватило позив за пријатељство од особа које лично не познаје (27% девојака и 27,3% младића);
- 34,5% је одговарало на поруке непознатих особа које су хтеле да успоставе контакт (сваки трећи ученик); (16,2% девојака и 18,3% младића);
- 34,2% је комуницирало путем чета са особама које не познаје лично (16,2% девојака и 18% младића);
- 28,8% је остављало је личне податке на профилима или блоговима; (11,1% девојака и 2,7% младића);

<sup>30</sup> Д. Попадић и Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији“, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, децембар 2013, стр 36-38: „Подсетимо се овде податка да највећи број ученика четвртог разреда основне школе почиње да користи интернет у својој 7. (24%) и 8. (25%) години живота. Дакле, генерацијске разлике су присутне и када је реч о узрасту на коме се почиње са коришћењем интернета: млађе генерације на све ранијем узрасту приступају интернету. Међу средњошколцима 3. и 4. разреда (у време испитивања они имају 17 и 18 година), највише је оних који су први пут ушли на интернет са 14 година, међу средњошколцима из 2. разреда најчешћи узраст је 12 година, међу ученицима 8. разреда најчешћи узраст је 10 година, а међу основцима 6. разреда 9 година. Према подацима из EU KODS ONLINE, просечан узраст кад деца у Европи први пут уђу на интернет је 9 година.“

- 13,8% је остављало личне податке особама које не познаје, (3,3% девојака и 10,5% младића);
- 10,8% је прихватило састанке са особама које су упознали преко интернета (2,4% девојака и 8,1 младића), а 5% је ишло на састанке више пута.

### 3.3.2. Облици дигиталног насиља код основаца

Да ли су и колико ученици VII и VIII разреда били у ситуацијама да врше неки од облика дигиталног узнемиравања, можемо видети у резултатима приказаним на графику 26.

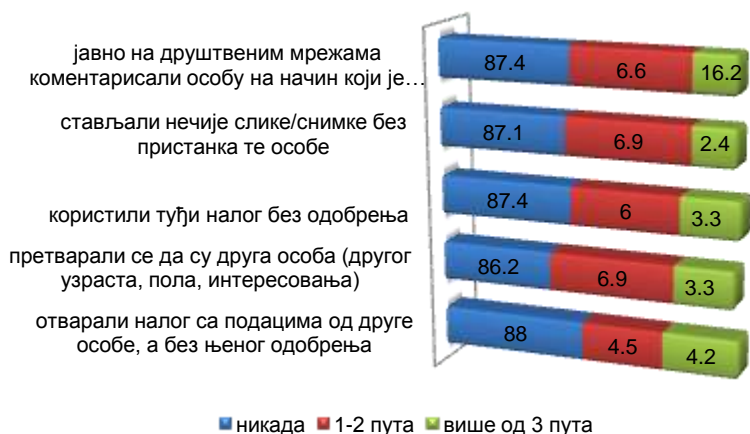


График 26: Облици дигиталног насиља – ученици ОШ

- 10,2% ученика су се претварали да су неке друге особе (другог узраста, пола, интересовања); (3,9% девојке и 6,3% младића);
- 9,3% ученика су постављали нечије слике или снимке без пристанка те особе (3% девојака и 6,3% младића);
- 9,3% је користило нечији налог без пристанка те особе; (3,6% девојака и 5,7% младића);
- 9% је јавно (на социјалној мрежи, форуму, блогу и сл.) коментарисало особу коју познаје на начин који је може повредити (1,8% девојака и 7,2% младића);
- 8,7% је отварало профил на социјалној мрежи на име неке друге особе без њеног знања (3% девојака и 5,7% младића)<sup>31</sup>

Изражена је значајна полна разлика у ризичном понашању основаца на интернету, тј. младића који су остављали личне податке особама које не познају, знатно више од девојака.

<sup>31</sup> Д. Попадић и Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији“, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, децембар 2013, стр 92: од 1472 ученика 6. и 8. разреда: 17% је остављало личне податке особама које не познаје; 35% остављало је личне податке на профилима или блоговима; 37% одговарало на поруке непознатих особа које су хтеле да успоставе контакт; 58% на друштвеним мрежама прихватило позив од особа које не познаје; 42% комуницирало путем чета са особама које не познаје; 11% прихватило састанке са особама које су упознали преко интернета (4% више пута).

### 3.3.3. Изложеност средњошколаца ризицима на интернету

Јасно је да са узрастом ученика расте и учесталост дигиталног насиља, као и што расте ризично понашање, што се може сагледати на графицима 27. и 28. који приказују изложеност средњошколаца ризичном понашању на интернету, као и узнемиравање путем дигиталних технологија.

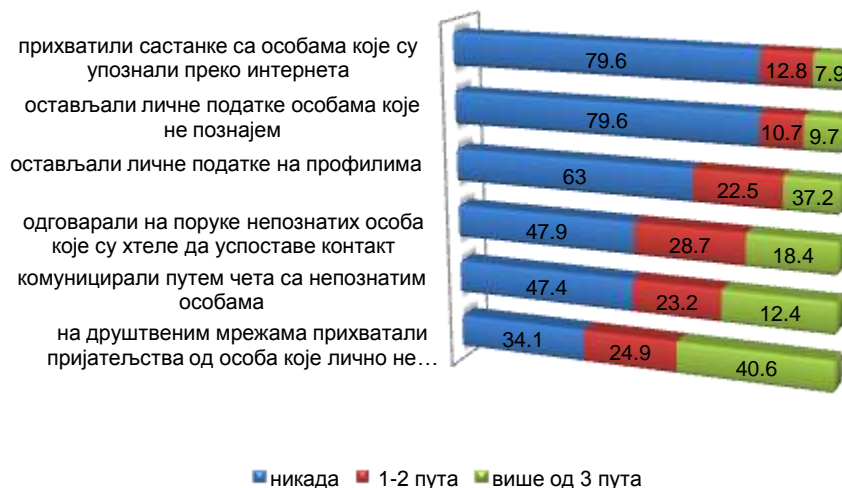


График 27: Изложеност ризицима на интернету ученика СШ

- 65,5% ученика СШ је на друштвеним мрежама прихватило позив за пријатељство од особа које не познаје лично (38,7% девојака и 26,8% младића), а сваки четврти ученик је прихватио позив више од пет пута.
- 52,3% је комуницирало путем чета са особама које не познаје лично (29,6% девојака и 22,7% младића), док је сваки шести ученик више пута комуницирао са непознатим особама;
- 51,8% је одговарало на поруке непознатих особа које су хтеле да успоставе контакт (32,5% девојака и 18,3% младића);
- 36,8% остављало је личне податке на профилима или блоговима; (21,6% девојака и 15,2% младића);
- 20,4% је остављало личне податке особама које не познаје, (9,8% девојака и 10,6% младића);
- 19,7%, односно сваки пети средњошколац, је прихватио састанке са особама које су упознали преко интернета (6,7% девојака и 12,3% младића).



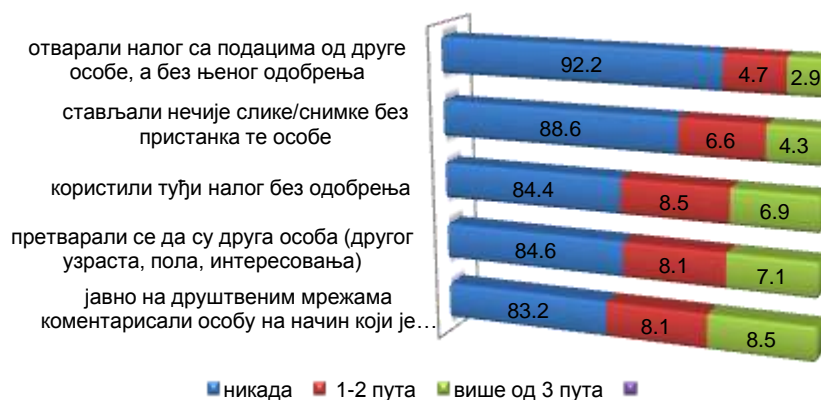


График 28: Облици дигиталног насиља – ученици СШ

### 3.3.4. Облици дигиталног насиља код средњошколаца

- 16,6% ученика СШ је јавно (на социјалној мрежи, форуму, блогу и сл.) коментарисало познату особу на начин који је може повредити (6,8% девојака и 9,8% младића);
- 15,4% је користило нечији налог без пристанка те особе; (5,8% девојака и 9,6% младића);
- 14,5% се претварали да су неке друге особе (другог узраста, пола, интересовања); (7,6% девојке и 6,9% младића);
- 10,9% је постављало нечије слике или снимке без пристанка те особе (5,2% девојака и 5,7% младића);
- 7,6% је отварало профил на социјалној мрежи на име неке друге особе без њеног знања (3,1% девојака и 4,5% младића)

Претпоставка, која није доказана у истраживању, је била да је најзаступљенији облик дигиталног насиља код ученика у ОШ и СШ, постављање слика/снимака на интернет без пристанка особе која је на њима. Код ученика ОШ, као вид дигиталног узнемиравања, је највише заступљено **претварање да су неке друге особе** (другог узраста, пола, интересовања), а код ученика СШ је у питању **јавно коментарисање особа које познају на начин који их може повредити**.

Такође, полазна претпоставка је била да је **остављање личних података на профилима и блоговима**, најзаступљенији облик ризичног понашања испитаних ученика, што је и доказано овим истраживањем. Ова врста излагања опасностима на интернету је код ученика ОШ тек на четвртном месту, а код ученика СШ на трећем месту. Као најчешће заступљено ризично понашање на интернету је и код ученика ОШ и СШ **прихватање позива за пријатељство** на друштвеним мрежама, од особа коју не познају лично.

### 3.3.5. Потенцијални ризици на интернету

На основу истраживања, у оквиру Пројекта „Дигитално насиље“, најчешће ризично понашање ученика Гимназије у Чачку је прихватање позива за пријатељство од стране непознатих особа (74%). У истраживању је учествовало 108 ученика. Остали облици

ризичног понашања у Гимназији су: 43% је остављало личне податке на профилима и блоговима; 49% је одговарало на поруке непознатих особа које хоће да успоставе контакт. Најризичнија понашања су и најмање присутна: 23% гимназијалаца је давало личне податке непознатим особама које су „упознали“ преко интернета. Да никада нису комуницирали путем чета са особама које не познају изјавило је 47% гимназијалаца, док је 53% изјавило да је то радило понекад. На основу добијених података утврђено је да су се чачански гимназијалци бар једном током последњих годину дана изложили неком ризику на интернету.<sup>32</sup>

Изузетно је изражена и значајна полна разлика у одређеним ризичним понашању средњошколаца на интернету. Младићи су значајно више прихватили састанке са особама које су упознали преко интернета.



График 29: „Ранг листа“ ризичних понашања испитаних ученика на интернету

Две трећине (61,9%) испитаних ученика на социјалним мрежама прихвата позив за пријатељство од особа које не познаје лично и које нису уживо срели. На другом и трећем месту су комуницирање са особама које не познају.<sup>33</sup>

Примењујући додатне анализе утврдили смо да изложеност ризичном понашању на интернету зависи од нивоа образовања (ОШ/СШ), пола, разреда и општег успеха ученика.

**Средњошколци** се знатно више налазе у потенцијално опасним и ризичним ситуацијама, него ученици из ОШ, управо као што је постављена једна од полазних хипотеза, а на овакав начин и доказана. Утврђено је да су значајно више склони активностима на интернету као што су: давање личних података особама које не познају или које нису срели уживо, остављање личних података на профилима и блоговима, одговарање на поруке непознатих особа, прихватање позива за пријатељство од особа које не познају

<sup>32</sup> К. Дуњић Мандић, Р. Каранас, Ж. М. Папић: *Exposure Students from High School in Cacak to Digital Violence*, International Conference on Tehnology and Development of Education ITRO 2014, Univerziti of Novi Sad, Tehnical fakulty „Mihajilo Pupin“ Zrenjanin, 2014, str.172-177

<sup>33</sup> Д. Попадић и Д. Кузмановић „Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији“, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, децембар 2013. стр, 48.

лично, комуницирање путем чета са особама које не познају, прихватање састанака са особама које упознају преко интернета.

### 3.3.6. Дигитално узнемиравање

Уколико посматрамо збирне податке, тј. укупан број испитаних ученика, јасно је да су ученици чешће сами били у ризичним/опасним ситуацијама, него што су узнемиравали друге путем интернета, мада ни то нису занемарљиви подаци.

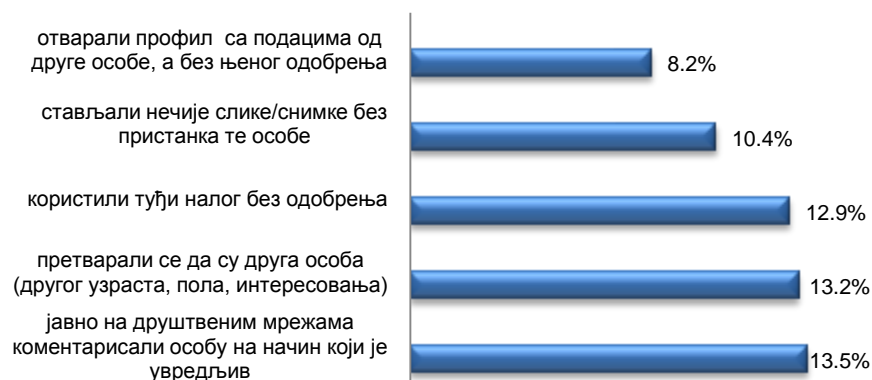


График 30: „Ранг листа“ насилног понашања испитаних ученика на интернету

Средњошколци, поред тога што се више излажу опасностима на интернету, чешће узнемиравају своје вршњаке путем интернета: претварају се да су нека друга особа (узимање лажног идентитета), користе туђе налоге без пристанка, коментаришу о особи коју познају тако да је могу повредити.<sup>34</sup>

Младићи су више вршили неки од облика дигиталног узнемиравања на интернету, него девојке: користили нечије налоге без пристанка те особе; јавно (на социјалној мрежи, форуму, блогу и сл.) коментарисали особу коју познају на начин који је може повредити.

У највећем ризику на интернету су управо млади/адолесценти: јер на интернету имају висок ниво аутономије и независности, јер интернет брише друштвене кочнице, даје лажан осећај сигурности и моћи, допушта корисницима да говоре и чине ствари које не би могли направити у интеракцији “лицем у лице” и имају осећај да неће одговорати за таква понашања на начин на који би иначе одговарали, сигурни су да на мрежи неће бити процењивани на основу свог изгледа, релације путем нет-а им делују безбедније него праве релације, нема социјалних ограда: *две усамљене душе комуницирају да их нико други не посматра*.

На интернету се могу разликовати две врсте саджаја:

#### Недозвољени садржаји:

- 1) Сексуална злоупотреба и злостављање деце (порнографија, проституција, педофилија).
- 2) Трговина људима и људским органима.

<sup>34</sup> Исто, стр 49-52.

- 3) Тероризам.
- 4) Садржаји који подстичу ксенофобију, зоофилију, садизам, ширење мржње, антисемитизам, нетолеранцију.

**Штетни садржаји:**

- 1) Којима се вређају осећања других људи.
- 2) Којима се изражавају политички ставови, различита уверења, мишљења.
- 3) Одређена религијска убеђења.
- 4) Коцкање.
- 5) Специфичне дечије игрице.

**3.4. Општи успех – изложеност ризику на интернету**

Резултати накнадних тестова показују да се значајно разликују групе ученика које су склоније ризичном понашању на интернету, с обзиром на општи успех у претходном разреду.

Чешће су давали личне податке особама које не познају лично и које нису срели уживо ученици који су завршили претходни разред са добрим, врло добрим и одличним успехом, за разлику од ученика који су били довољни.

- *Одговарао/ла на поруке непознатих особа које хоће да успоставе контакт са мном:* присутније је код ученика који имају добар и врло добар успех у односу на одличне, који су се мање излагали овом ризику.
- *Прихватао/ла састанке са особама које сам упознао/ла преко интернета* су ређе упражњавали ученици слабијег општег успеха у односу на врло добре и одличне.

**3.5. Пол – изложеност ризику на интернету**

У целини гледано, највећи број младих (87,1% девојака и 77,6% младића) никада није на интернету давало личне податке особама које не познају.

*Да ли су девојке и младићи подједнако одговорни према себи и према другима на интернету?* Резултати показују да нису, јер су утврђене значајне разлике у понашању једних и других на интернету.

*Младићи чешће од девојака:*

- дају личне податке (име и презиме, број телефона, адресу, мејл, своју фотографију) особама које не познају лично и које нису уживо срели (12,9% девојака; 22,4% младића);
- прихватају састанке са особама које упознају преко интернета (9% девојака; 24,9% младића);
- претварају се да су нека друга особа (11,1% девојака; 16,1% младића);
- користе нечији налог без пристанка те особе (9,2% девојака; 16,6% младића);
- јавно (на социјалним мрежама, форуму, блогу...) коментаришу неког познаника/познаницу на начин који га/је може повредити (8,6% девојака, 18,8% младића);

- отварају профил на социјалној мрежи на име неке друге особе без њеног знања (5,7% девојака, 11,4% младића).

Једна од почетних претпоставки истраживања, која је и доказана, је била да постоји полна разлика у степену излагања ризицима на интернету. Полна разлика постоји и код ученика ОШ и код ученика СШ. **Младићи** су знатно више вршили неки од облика дигиталног узнемиравања на интернету, него девојке: *користили нечије налоге без пристанка те особе; јавно (на социјалној мрежи, форуму, блогу и сл.) коментарисали особу коју познају на начин који је може повредити.*

**Младићи** су значајно више од девојака били изложени потенцијалним опасностима на интернету: *прихватање састанака са особама које су упознали преко интернета.*

### 3.6. Разред – изложеност ризику на интернету

Изложеност ризичном понашању младих у протеклих годину дана на интернету значајно се разликује код ученика из ОШ и ученика из СШ.

Испитивањем да ли има разлике у изложености опасностима на интернету и каква је веза са разредом који ученици утврдили смо да:

- матуранти СШ чешће од ученика I разреда СШ дају личне податке непознатим особама;
- ученици II и III разреда СШ су више одговарали на поруке непознатих особа него ученици из VII и VIII разреда;
- комуникацију са непознатим особама путем чета више практикују ученици III разреда СШ него ученици из VII и VIII;
- ученици I и II разреда СШ су чешће прихватили састанке са особама које су упознали преко интернета него VII и VIII;
- другаци из СШ су се више од ученика I и VIII претварали да су нека друга особа (другог узраста, пола, интересовања и сл.), чешће су користили нечији налог без пристанка те особе, отварају профил на социјалној мрежи на име неке друге особе без њеног знања .

На основу детаљне анализе података, потврдиле смо почетну претпоставку, да су **ученици из СШ** чешће били у ситуацијама потенцијалног ризика и опасности на интернету, за разлику од ученика из ОШ.

### 3.7. Снимање и постављање снимака на интернет

Млади су технолошки врло образовани, али имају мало искуства у постављању добрих граница, не знају или заборављају да анонимност води лажном осећању сигурности и снажном осећању интимитета. Већина одраслих не разговара о безбедности услед личног незнања и необавештености, родитељи су неинформисани о интернету и потенцијалним опасностима, поједини родитељи не верују и не желе да признају да њихово дете може бити у опасности употребом интернета, а поједини осећају нелагодно када говоре о потенцијалним лошим стварима за своје дете.

Информатичка неписменост је један од великих проблема, када је у питању едукација младих.

У Чачку је од 99.132 грађана, 34.475 становника (34,78%) компјутрески писмено, 13.009 суграђана (13,12%) делимично познаје рад на рачунару, док је 51.648 становника (52%) компјутерски неписмено, показали су последњи резултати пописа из 2011. године.<sup>35</sup>

Добијени подаци су врло битни за школе, родитеље, наставнике и институције у локалној самоуправи, јер на основу расположивих ресурса, компетентних особа, **морају**, хитно предузимати превентивне активности, у циљу едукације/уознавања са добрим и лошим странама коришћења интернета.

Табела 4: Поступци ученика у случајевима снимања без пристанка

Ако те је неко снимао мобилним телефоном или камером, а ти то ниси желео/ла, шта си ти урадио/ла?	Основна школа	Средња школа
Нико ме није тако снимао	253 (75 %)	330 (78%)
Рекао/ла сам родитељима	8	5
Рекао/ла сам другу/другарици или брату/сестри	4	5
Рекао/ла сам неком одраслом (наставнику, психологу/педагогу школе и сл.)	5	4
Покушао/ла сам да са оним ко је то урадио разговарам о томе	38	51
Покушао/ла сам да вратим истом мером	13	12
Нисам ништа урадио/ла	7	28
Нешто друго	11	6

Снимање мобилним телефоном или камером је веома заступљено међу адолесцентима. Наши испитаници из ОШ су имали оваква искуства (25%), а из СШ (22%). И једни и други испитаници су у највећем броју случајева покушали да разговарају са особом која је то урадила. У 28 ситуација, испитаници из СШ нису ништа урадили, а из ОШ у 7 случајева. Највише изненађује **мало поверење (неповерење) у особе из школе (наставнике, стручну службу и остале запослене)**, па су им се испитаници обратили само 9 пута. 25 испитаника је покушало да врати истом мером, мада из одговора шта су урадили, закључујемо да имају сопствене механизме како да се „изборе“ са оваквим ситуацијама:

**Основна школа:**

- Десило се једном, али је то била шала и убрзо се то заборавило.
- Рекао сам директорици она је схватила да ме је сликала нечија мама и испао сам манипулатор.
- Поломио му главу.

<sup>35</sup> Републички завод за статистику:

<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptKey=indld%3d1802010303IND01%26102%3d71242%2636%3d0%26114%3d0%2c1%2c2%2c3%2623%3d0%2c1%2c2%26sAreald%3d1802010303%26dType%3dName%26IType%3dSerbianCyrillic>, посећен 1.7.2014.

- То је било из зезања.
- Рекла сам да ме не снима камером и изнервирала се и она је престала.
- Узео сам телефон и обрисао.
- Пребила га.
- Пребио сам га.
- Ударио сам га у ногу.
- Узео телефон и избрисао снимак.

**Средња школа:**

- Физички одреаговао.
- Пребио га.
- Имао сам конфликт физичке природе.
- Ударио га шамаром.

Да ли су и колико ученици спремни да процене **себе као насилнике**, односно да признају да су они у последњих годину дана некога сликали без одобрења и снимке проследили другима или поставили на друштвене мреже, може се видети на следећем графику.

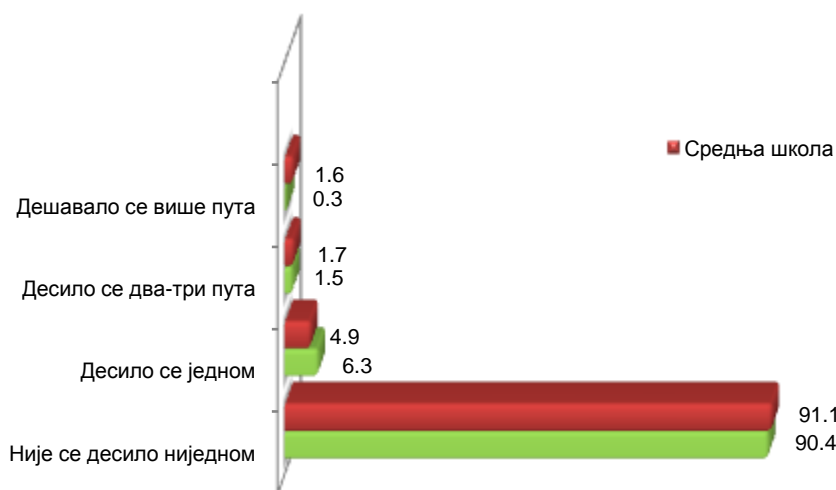


График 31: Самопроцена ученика о дигиталном узнемиравању (снимање и постављање снимака)

4,9% ученика је једном покушало да сними и постави снимак, без питања. 1,6% је предузимало овакве активности више пута и не треба потценити, озбиљност и оваквих, вероватно, спорадичних случајева. У обзир треба узети и искреност ученика када је потребно да процене колико су били насилни, односно да ли је то било „зезање“ или озбиљна намера, тако да верујемо је проценат овакве врсте узнемиравања, већи него што је истраживање показало.

#### 4. САЗНАЊА О НАСИЉУ

##### (Породично, сексуално, дигитално, партнерско, вербално, суицид)

Насиље над женама је кршење људских права, глобално је распрострањено и нераскидиво повезано са дубоко укоренењем родним неједнакостима. Високо у приоритетима Уједињених нација налази се борба против насиља над женама. Акцент је стављен на превенцију, кроз едукацију и подизање нивоа свести и решавање родне неравноправности у политичкој, економској и друштвеној сфери.

Све жене и девојчице имају право да живе слободно од насиља, а обавеза је државе да посвети дужну пажњу сузбијању и спречавању насиља.<sup>36</sup>

Према подацима чачанске Полицијске управе у периоду од јануара до маја 2014. године, на подручју Чачка поднето је 14 кривичних пријава против исто толико лица, мушког пола за које је су постојали основи сумње да су извршили насиље у породици. Евидентирано је да су 10 лица женског и 4 мушког пола били жртве, а према подацима ПУ најчешће су супруге злостављане и трпе насиље у породици.<sup>37</sup>

##### 4.1. Породично насиље

Насиље у породици је област о којој се радије не говори. Стога смо питали наше испитанике да ли познају особе које трпе насиље у породици. У 24,6% ученици познају особе које су доживеле или доживљавају породично насиље, а 22,8% је чуло да постоје такве особе. Средњошколци имају више сазнања (32,5%), него основци (14,7%). Од укупног броја испитаних ученика, 2,9% је заокружило одговор да не жели да одговори на ово питање. Анализа је приказана у процентима на графику 32.

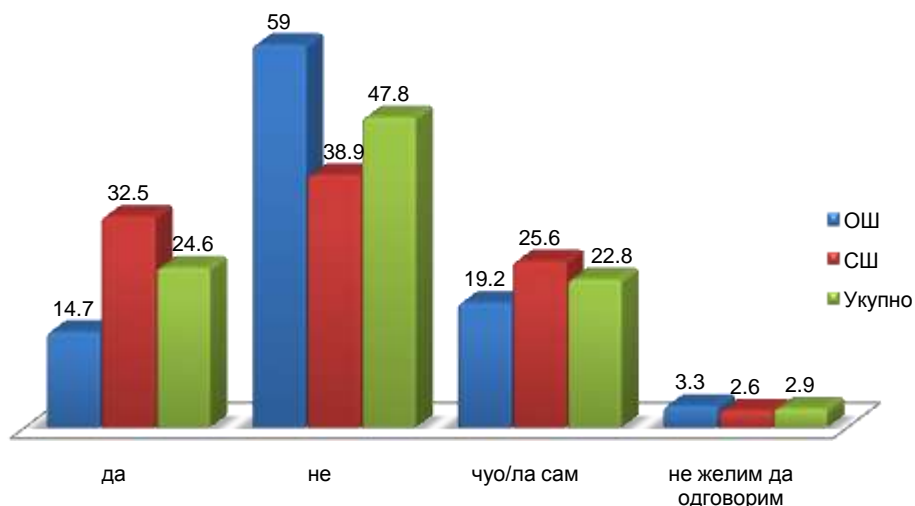


График 32: Сазнање о породичном насиљу

<sup>36</sup> Мултисекторска сарадња - институционални одговор на насиље над женама, (United Nations Development Program, Београд, 2013, стр. 4

<sup>37</sup> Подаци преузети са портала: <http://sumadijapress.co.rs/cacak-udruzeni-protiv-nasilja/>, постављено 6.6.2014.



#### 4.2. Сексуално партнерско насиље

Анализом резултата у нашем истраживању, дошли смо до податка да је 4,8% ученика (4,8% из ОШ и 4,7% из СШ) доживело сексуално узнемиравање и да се сексуално насиље, на основу резултата заузима пето место по учесталости догађања.

Нешто већи процента (6,7%) зна да је неко доживео сексуално насиље, 11,7% је чуло за такве особе, док 5,1% ученика не жели да одговори на ово питање.

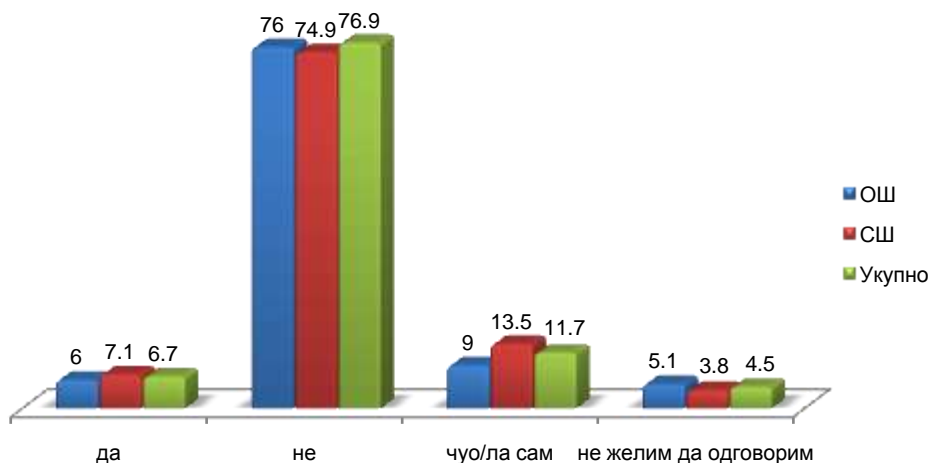


График 33: Сазнање о сексуалном насиљу

#### 4.3. Дигитално насиље

10% наших испитаника је признало да је нечије слике или снимке постављало на интернет без пристанка особе. Чачански ученици су били у ситуацији да их неко узнемирава на овакав начин, али били су у ситуацији да они неког узнемиравају на исти начин (11,2% једном покушало да сними и постави снимак, без питања, 1,9% предузимало је овакве активности више пута). Много више њих, према резултатима истраживања, познаје особе које су доживеле да их неко слика/снима и без питања постави на интернет (22,6%), као и што су чули да постоје такве особе (28,8%).

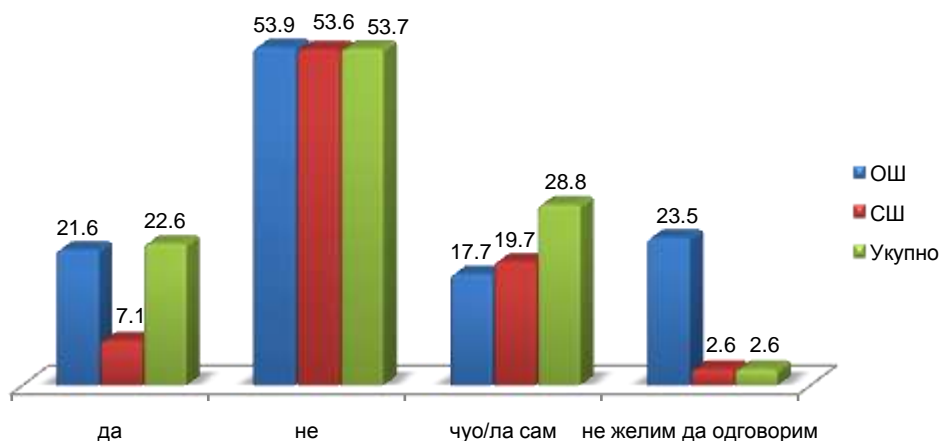


График 34: Сазнање о дигиталном насиљу

#### 4.4. Партнерско-физичко насиље

Од броја испитаних ученика, 4,8% тврди да је доживело физичко насиље. Физичком насиљу су више изложени младићи него девојке.

У Србији постоје статистике које указују на значајну распрострањеност насиља над женом у партнерском односу и насиља међу вршњацима – насиље над девојкама у оквиру адолесцентног љубавног односа је тема о којој се код нас не говори јавно. Кроз процес друштвеног учења мушкости, многи младићи су усвојили да је део њиховог идентитета непоказивање емоција, бити амбициозан, компетитиван, агресиван, строг са женама и имати контролу над девојком. Онда је сасвим очекивано да девојка добије шамар, погрдну реч, омаловажавање, различите забране, као и присиљавање на сексуални однос. Ово је нарочито присутно ако је младић на њу потрошио време и новац и плаћао нешто у чему је и она уживала. Као окидаче за насиље у вези, девојке најчешће наводе љубомору партнера, несугласице око конзумирања алкохола, употребу дроге, притисак вршњачке групе у складу са родним стереотипима, њено одбијање сексуалног односа и коришћење или некоришћење кондома, односно различитих контрацептивних средстава. Међу окидачима је и непланирана, односно нежељена трудноћа.<sup>38</sup>

Трећина чачанских ученика, из узорка наводи да познаје особе које су доживеле физичко насиље од дечка или девојке (партнерско насиље), 18,9% наводи да су чули за такве случајеве, док 3,2% да не желе да одговоре на питање.

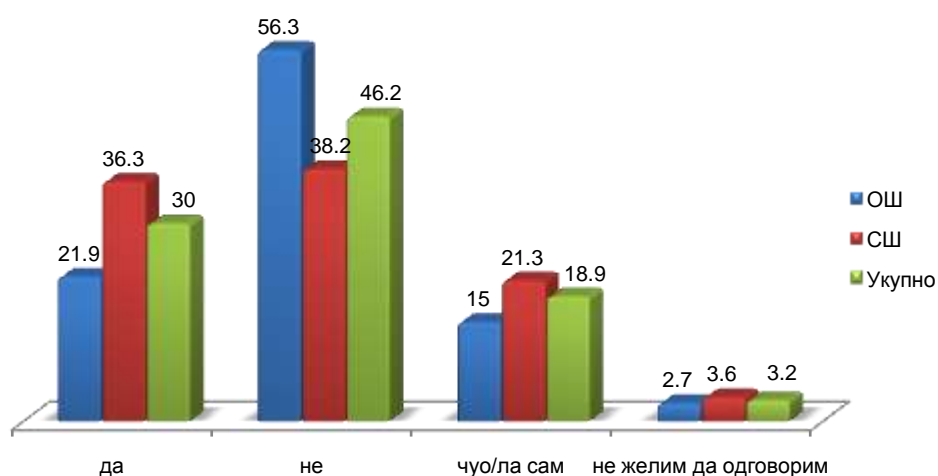


График 35: Сазнање о физичком насиљу од дечка/девојке

#### 4.5. Вербално насиље

Најчесталије и најзаступљенија врста насиља, коју су наши испитаници доживели у последња три месеца је оговарање и ширење лажи (27,6%), потом следи вербално насиље (22,8%), а 7 % ученика је било жртва уцена и претњи.

<sup>38</sup> YES / AM: Први стручни часопис у Србији за превенцију сексуалног насиља, Инцест траума центар, Београд, број 4/2014, стр.6 и 7.

Више од пола ученика (52,2%) познаје особе које су доживеле вређање, оговарање или уцену, а 17,6% је чуло да такве особе постоје.

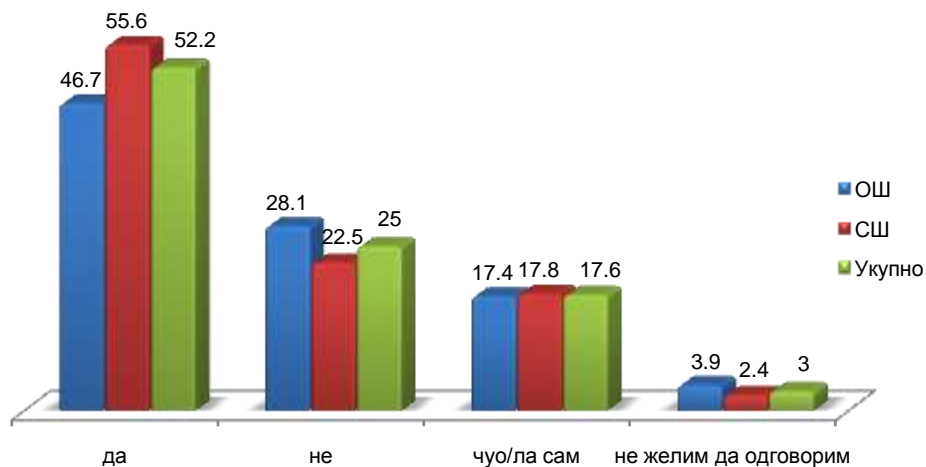


График 36: Сазнање о постојању особа које трпе вређање, оговарање и уцењивање

#### 4.6. Суицидно понашање

Да зна да су поједине особе хтеле да изврше или су извршиле насиље према самом себи (суицид), тврди 12,3% испитаника, а 7,4% наводи да су чули да такве особе постоје. 3,9% ученика није желело да одговори на ово питање.

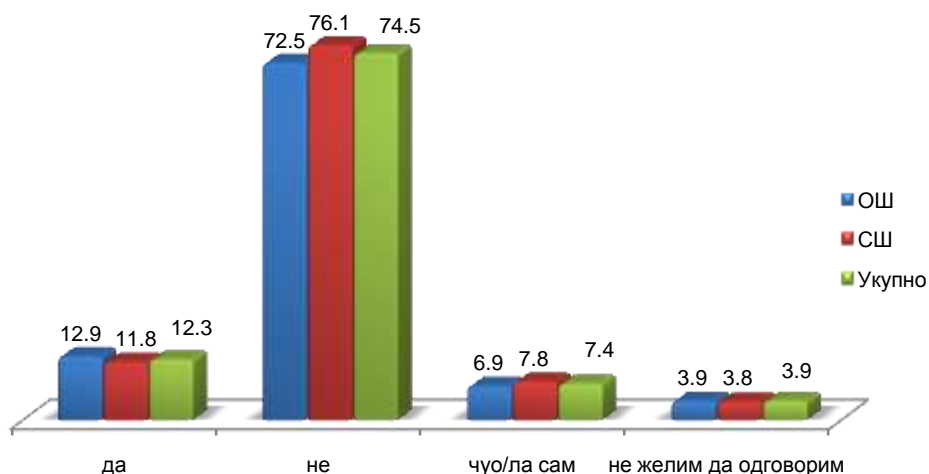


График 37: Сазнање о суицидним особама

Нажалост, на основу изнетих података, можемо констатовати да испитани ученици **имају сазнања и познају особе** које доживљавају породично, сексуално/партнерско, вербално насиље и које су биле у суицидним ситуацијама, тако да је полазна претпоставка да ученици немају сазнања о овим врстама насиља, непотврђена и нетачна.

#### 4.7. Сазнање о верским сектама

До сада, по мишљењу стручњака, не постоје тачни подаци о томе колико секти делује на просторима Србије. Али, да их је сигурно стотинак, које у својим редовима броје око пола милиона чланова, наводи Андреј Протић, секретар Центра за антрополошке студије Тај број, помножен са три, односно са члановима њихових породица, премашује цифру од милион и по становника, а сви су жртве неког секташког деловања. Већина секти у Србији, у ствари се крије иза имена неке верске заједнице, невладине организације или удружења грађана. Познавалац рада секти Зоран Луковић, истиче да су секте у Србији стварност, али да држава не посвећује довољну пажњу решавању овог често злокобног удруживања. Став „**то се догађа тамо негде и неке другом**” и недовољна едукација, како надлежних у полицији, тужилаштву, суду, тако и комплетне популације, утире пут за бујање оваквог вида друштвене патологије.<sup>39</sup>

За потребе нашег истраживања, нас је интересовало да ли су наши испитани ученици чули да је неко од њихових познаника посећивао секте или је њихов члан?

- 88,3% наших испитаника нема сазнање да су њихови пријатељи ишли на окупљање или су чланови верских секти, али 6,6% испитаних су чули да су поједини ишли на окупљања или састанке (6,6% ОШ и 7,3% СШ).
- 6,6% наших испитаника зна да су појединци из њиховог окружења чланови верских секти (5,6% ОШ и 6,6% СШ).

На графику 38. су приказани збирни резултати и резултати у односу на ОШ и СШ.

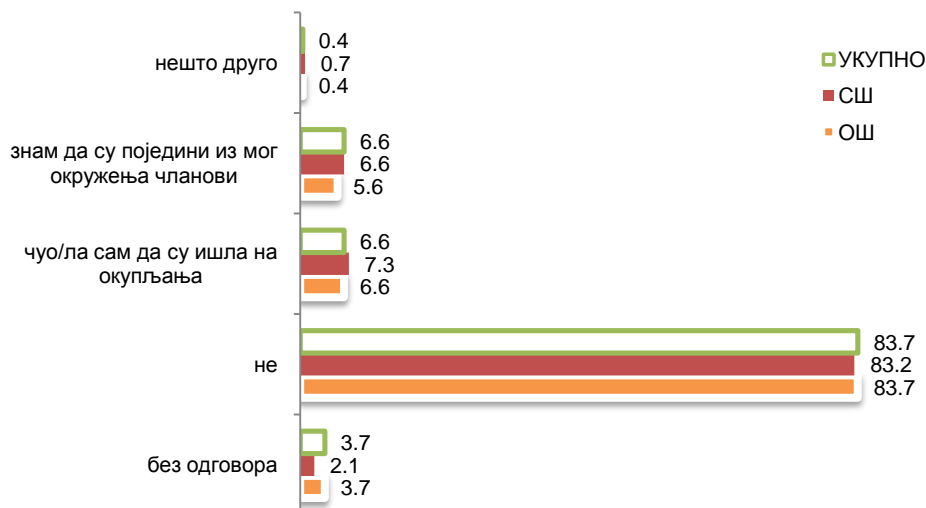


График 38: Сазнање о верским сектама

<sup>39</sup> Секте сатиру Србију, објављено 6.12.2009. на сајту: <http://borbazaveru.info/content/view/1745/31/>, посећен 1.8.2014.

Наводимо и коментаре појединих ученика на ово питање:

- *Мислим да их треба истребити.*
- *Има разних случајева у чачку, али нисам у додиру са таквим окружењем и члановима тих група.*
- *Другарица Снежа*
- *Знам за једну девојку, колико се сећам налази се негде у окружењу супа-а*
- *Чуал сам, али не верујем у то*
- *Учи са мном*

## 5. УЗРОЦИ НАСИЉА У ОКРУЖЕЊУ

У оквиру испитивања „Процена младих Чачка о безбедности у граду“, неизбежно је било питање које се односи на главне узроке насиља у нашем окружењу.

Попуњавајући овај део упитника, ученици су имали могућност да заокруже више понуђених одговора, али и да слободно наведу и оне одговоре који се нису налазили на листи, а по њиховом мишљењу су значајни.



График 39: Рангирање узрока насиља у нашем окружењу (збирно ОШ и СШ)

Као главне и највеће узроке насиља у нашем окружењу, млади су издвојили **породичне проблеме**. Од 756 испитаних младих људи, њих 445 (58,9%) је издвојило породичне проблеме као главни узрок насиља.

На другом месту главних узрока насиља је **криминал и корупција** (51,9%).

Рангирањем је, по мишљењу испитаника, на трећем месту узрок насиља у нашем окружењу лоша материјална ситуација породице (45,9%), на четвртном урушен систем вредности у друштву (39,2%).<sup>40</sup> Пети по рангу је животни стил младих (33,9%).

Као најмање присутан узрок насиља млади су издвојили образовни систем (13,8%).

<sup>40</sup> Р. Каранац, *Млади и традиционална култура*, РЦЧ, Чачак, 2013., стр. 9: „У формирању вредносних оријентација на прво место требало би издвојити утицај породице, на коју се, током одрастања човека, надовезују утицај школе и утицај вршњака (чији је утицај и најјачи) (Јоксимовић, Јањетовић 2008: 290). Претходна истраживања показала су да је млађим генерацијама најбитнија генерацијска припадност и слагање са генерацијом (Кизмановић, Петровић 2008: 166). Поред тога, на систем вредности и одабир прихватљивих ставова утичу и медији, односно јавне личности које се појављују у медијима (политичари, естрадне звезде, спортисти...) (Gredelj 2004: 144).“, доступно на: [http://issuu.com/cacanski/docs/mladi\\_i\\_tradicionalna\\_kultura#/signin](http://issuu.com/cacanski/docs/mladi_i_tradicionalna_kultura#/signin)

Недоследно санкционисање свих облика насиља је за сваког петог младог човека (19%) на 14 месту рангирања узрока насиља у окружењу.

Неукљученост младих у доношење одлука (21,6%). На основу истраживања Грађанских иницијатива, чак 64% младих верује да би својим учествовањем, иницијативом и саветима могло да допринесе решавању проблема младих. Када су у питању разлози за неукључивање у неке од организација, неуважавање мишљења младих се издвојило као битна препрека.<sup>41</sup>

Коментари 2,1% ученика који су наводили неке друге узроке насиља су:

- *Жеља младих за претерано истицање у друштву и онда долази до сукоба интереса између група, појединаца и самим тим долази до насиља.*
- *Недостатак спортског ангажовања.*
- *Промовисање насиља као нешто што није толико лоше.*
- *Употреба алкохола и дроге.*
- *Кристијан Голубовић на ТВ-у.*
- *Превише слободног времена.*
- *Нема посла.*
- *Програми о криминалу на ТВ.*
- *Емисије и филмови са насиљем.*
- *Лоше васпитање.*
- *Неваспитање.*
- *Комплекс ђубради.*
- *Разлог овог оволиког насиља у друштву је потреба за доказивањем у друштву, навијачке групе и дрога.*
- *Превише насилних филмова, ликова, серија.*
- *Премало спортских активности, као музичких и глумачких.*
- *Сексуално опредељење.*

Претпоставка пре истраживања је била, да је главни узрок насиља у Чачку велика незапосленост младих, што се након анализа није показало као потврђено.

Мишљења основаца и средњошколаца о узроцима насиља у нашем окружењу се итекако разликују, па ученици ОШ, као главне проблеме насиља, не виде показатеље из области сиромаштва и незапослености, али су по њима глави проблеми криминал и корупција (149 ученика, 44,6%), потом следи превише вербалног насиља у јавном животу (31,9%), као и у медијима (30,2%).

---

<sup>41</sup> Национална стратегија за младе, „Службени гласник РС“, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07, стр. 20:



График 40: Рангирање узрока насиља у нашем окружењу ОШ

Средњошколци, као највећи узрок насиља издвајају породичне проблеме (63%), на другом месту издвајају криминал и корупцију (57,6%), а потом следе лоша материјална ситуација (51,4%), урушен систем вредности у друштву (43,8%). Образовни систем као узрок насиља у друштву издваја 15,9% средњошколаца. Приказ података следи на графику 41:



График 41: Рангирање узрока насиља у нашем окружењу СШ



## 6. ОДГОВОРНОСТ ЗА НАСИЉЕ У ОКРУЖЕЊУ

Збирни подаци свих испитаника о одговорности за насиље у нашем окружењу су приказани на графику 42:



График 42: Ранг листа одговорних за насиље у окружењу

Половина од испитаних ученика, мисли да је за насиље у нашем окружењу, највише одговорна власт. На другом месту по одговорности за насиље у окружењу је сам појединац (39,6%), а на трећем месту су родитељи (36%), мада сваки трећи главног „кривца“ проналази у медијима. 2,4% ученика мисли да је за насиље одговоран неко други:

- *Кристијан Голубовић.*
- *Криминалци „идоли“.*
- *Ми.*
- *Ми сами.*
- *Друштвени односи.*
- *Сви који су на власти, обузме их моћ и забораве се зашто су ту.*

Основци и средњошколци деле мишљење о рангирању одговорних за насиље у окружењу, што је и приказана на следећем графику 43:

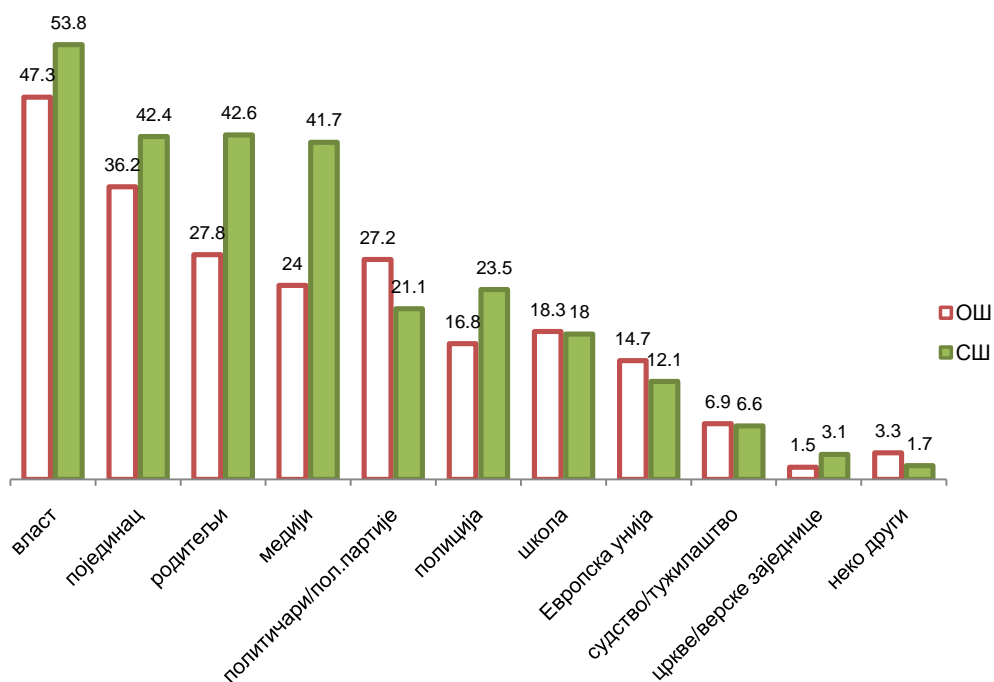


График 43: Збирна „ранг листа“ испитаника одговорних за насиље у окружењу

Почетна претпоставка у нашем истраживању је била да су млади као најодговорније за насиље, препознале појединце, што се након анализе није показало као тачно, јер су они одговорили да је власт најодговорнија.

## 7. СТАВОВИ ПРЕМА НАСИЉУ, ДРУШТВЕНОМ АКТИВИЗМУ И ТОЛЕРАНЦИЈИ ПРЕМА РАЗЛИЧИТОСТИМА

Своје ставове према насиљу, друштвеном активизму и толеранцији према различитостима, испитани ученици су исказали на петостепеној скали: (1) уопште се не слажем; (2) углавном се не слажем; (3) нисам сигуран; (4) углавном се слажем; (5) у потпуности се слажем.

### 7.1. Ставови према насиљу

Највећи број испитаних ученика (68,7%) се не слаже са тврдњом да је насиље део нашег свакодневног живота и ту ништа не можемо да мењамо.

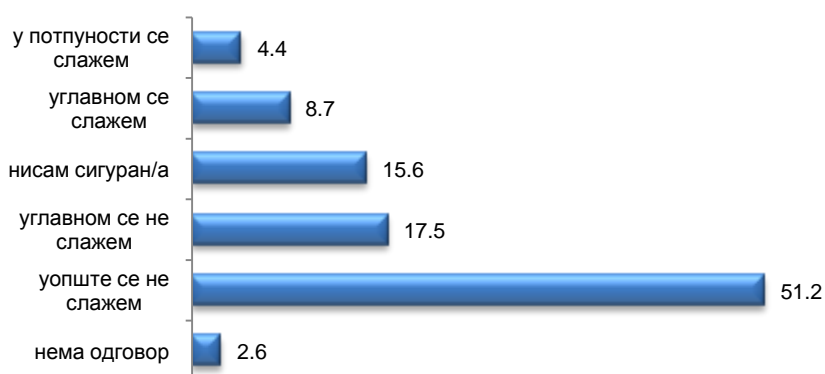


График 44: „Насиље је део нашег свакодневног живота“

Када би полиција и тужилаштво одлучније реаговали против насиља, ређе би долазило до њега сматра 61,4% младих Чачка.

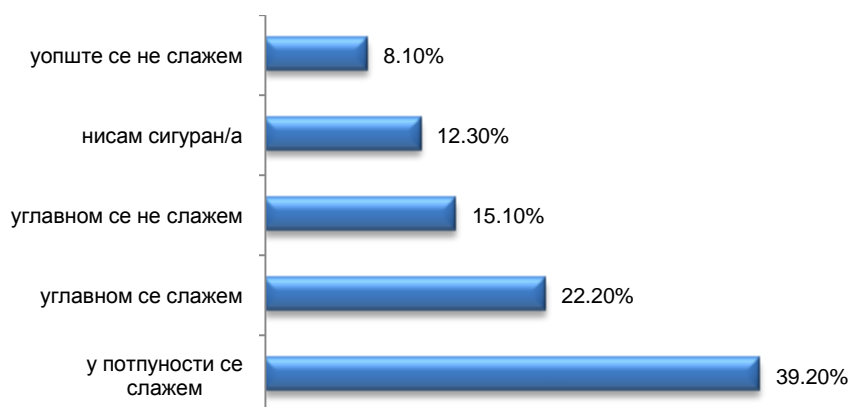


График 45: Одговорност полиције и тужилаштва

Са тврдњом „Гледам своја посла, није на мени да пријављујем насиље ако је други жртва“, не слаже се 61,6% испитаника.

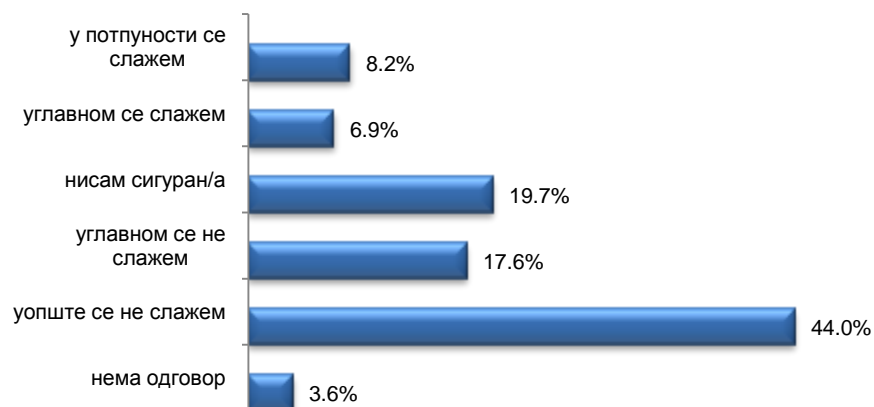


График 46: Гледам своја посла, није на мени да пријављујем насиље ако је други жртва

Не слаже се да је насиље у породици искључиво ствар породице 58,8%

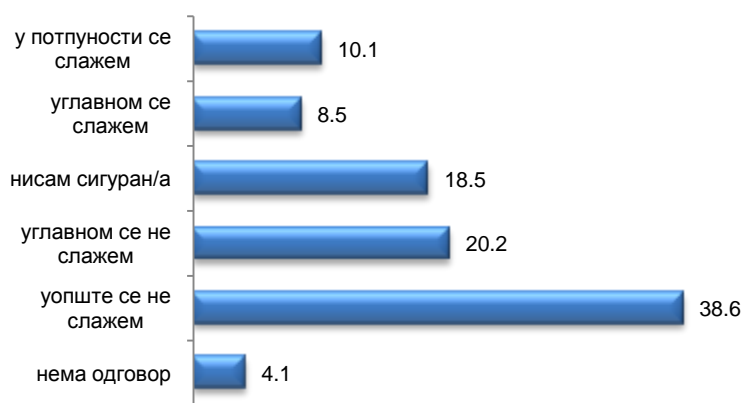


График 47: Насиље у породици је искључиво ствар породице

## 7.2. Друштвени активизам

Заинтересовано је да учествује у акцијама против насиља у друштву 48,9% испитаних ученика, а 26,4% се изјашњава као незаинтересовано за овакве врсте активности.<sup>42</sup>

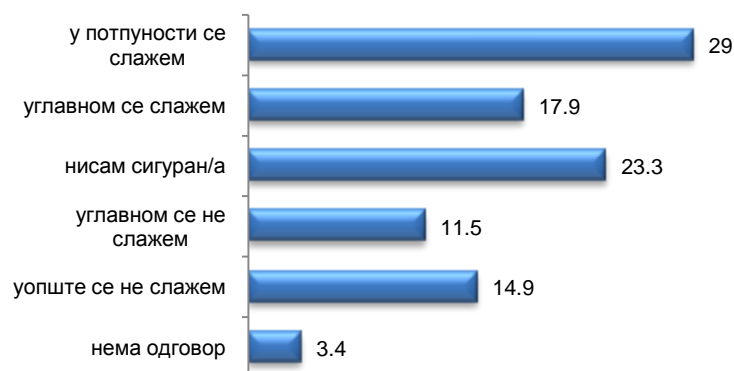


График 48: Друштвени активизам

<sup>42</sup> Национална стратегија за младе, „Службени гласник РС“, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07, стр 6: „На основу резултата истраживања, већина младих себе види као заинтересоване (70%) и способне (76%) за решавање проблема, а само је трећина младих (32%) барем једном узела учешће у акцији којом је решаван неки локални проблем“

### 7.3. Толеранција према различитостима

Не слаже се са тврдњом „Не допадају ми се особе које штрче из групе и које се понашају другачије (другачије изгледају, имају неки хендикеп, имају другачија опредељења и погледе на свет...) 61,1% испитаних ученика. 20,8% (157) се слаже са датом тврдњом.

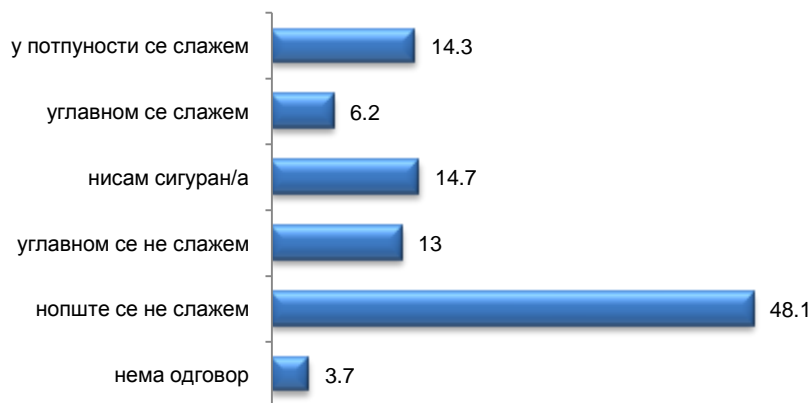


График 49: Толеранција на различитости

#### Коментар ученика:

- *Хендикеприрана деца не спадају у мерење друштвених група, мислим да њих не треба оговарати, јер нису они криви за болест.*

Да су сви људи једнаки и да имају иста права слаже се 71,3%. 18% ученика мисли поједини ниси једнаки, те и да немају иста права.

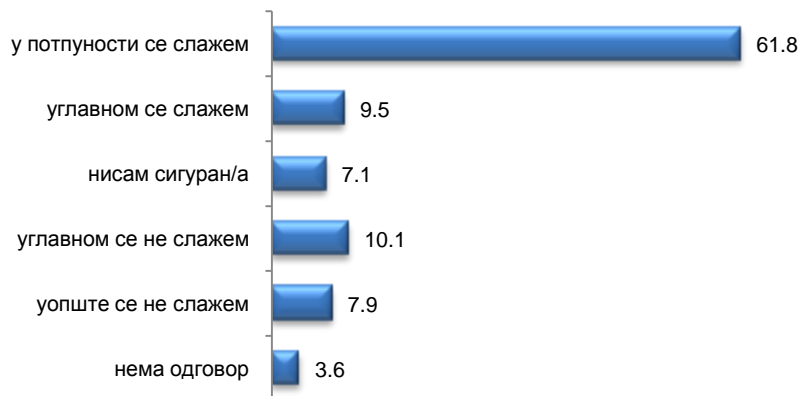


График 50: Сви људи су једнаки, па треба да имају иста права

Да „Млади не могу да допринесу променама у граду, па се због тога и не мешају у одлуке“ не мисли 53,7%, док 176 испитаника (23,3%) мисли да млади могу да допринесу променама.

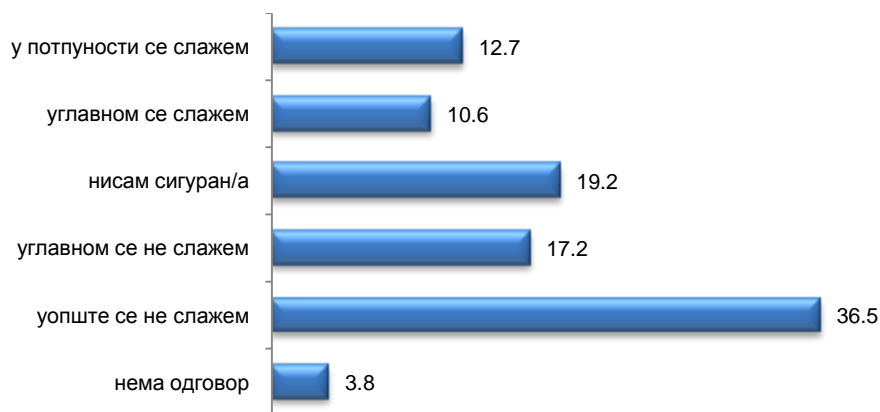


График 51: Млади (не)могу да допринесу променама у друштву

Не слаже се са тврдњом „Не бих желео/ла да припадници других нација живе у мојој околини“ 59%. Сваки шести испитаник не би желео да у његовој околини живе припадници других нација.

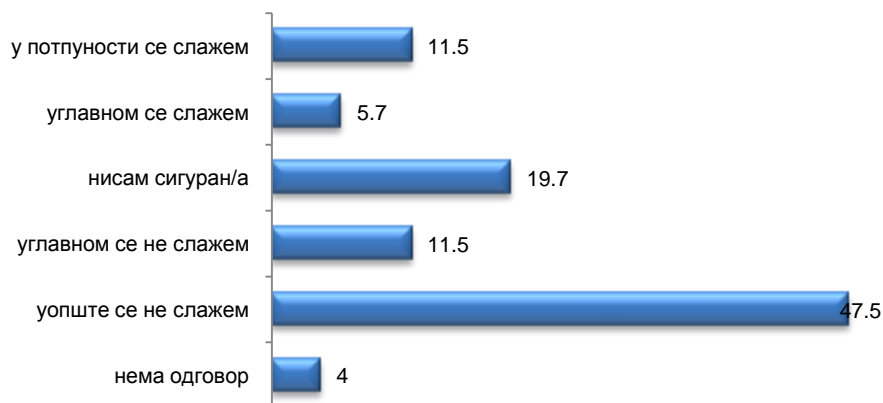


График 52. Не бих желео/ла да припадници других нација живе у мојој околини

#### 7.4. Узрасне и полне разлике у ставовима према насиљу друштвеном активизму и толеранцији према различитостима

Додатним анализама смо утврдили да постоје узрасне и полне разлике у наведеним ставовима.

Средњошколци се за разлику од основаца у већој мери слажу са тврдњом да када би полиција и тужилаштво одлучније реаговали против насиља, ређе би долазило до њега.

Такође, средњошколци су толерантнији од основаца према особама које другачије изгледају, имају неки хендикеп или имају другачија опредељења. И мање би им сметало да припадници других нација живе у њиховој околини.

У већини случајева доминира социјални карактер вредности и активизам девојака који се испољавају у ставовима усмереним ка добробити и сарадњи са другима: једнакости и истим правима свих људи, заинтересованости да учествују у акцијама против насиља у друштву, толеранцији према животу са другим нацијама и особама које се понашају другачије (другачије изгледају, имају неки хендикеп, имају другачија опредељења и погледе на свет). Мање су спремне од младића да гледају своја посла у ситуацијама када је неко

други жртва насиља. Добијени резултати о прометејској оријентацији девојака СШ је донекле је у складу са налазима истраживања „Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања“<sup>43</sup>.

---

<sup>43</sup> К. Дуњић Мандић, „Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања“, *Извештај Гимназије у Чачку за 2003-2004.*

## 8. КОРИШЋЕЊЕ ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ

У овом делу извештаја, бавили смо се коришћењем и злоупотребом тј. периодичним узимањем психоактивних супстанци (удаљем тексту: ПАС), ученика ОШ и СШ из Чачка.

Настојали смо да прикупимо податке и сазнамо:

- у којој мери је заступљена употреба ПАС (алкохол, пушење, марихуана, друге дроге),
- код којих група младих је заступљена (да ли постоје разлике између полова и узраста у њиховој конзумацији),
- када млади људи почињу са конзумацијом ПАС.

Полазећи од објективне чињенице да је испитаницима загарантована анонимност свесни смо да добијени резултати, а посебно у овом делу извештаја могу да буду предмет дискусије њихове веродостојности.

У тумачењу добијених резултата пошли смо од претпоставке да су испитани ученици били отворени за сарадњу и да су искрено одговарали на сва питања из упитника, па и овог дела који се бави употребом ПАС. Наравно да смо свесни да је било и оних који су размишљали као и овај млад човек чије мишљење наводимо „*Да ли ви мислите да неко ко је конзумирао дрогу жели овде да заокружи ДА?*“

### 8.1. Конзумирање алкохола

У целини гледано, конзумирање алкохолних пића је распрострањено међу адолесцентима у Чачку (график 53.). Утврђене разлике показују да старији ученици (средњошколци) и младићи чешће конзумирају алкохол.

Утврђене **узрастне разлике** су очекиване:

- не пије алкохолна пића значајно више основаца (61,3%) у односу на 29,1% средњошколаца (сваки трећи средњошколац не пије).
- често и свакодневно алкохол користи 4,5% ученика VII и VIII разреда ОШ и 26,7% средњошколаца.
- ретко употребљава алкохол 35,8% испитаника (29,1% из ОШ и 41% из СШ).
- НЕ пије алкохол 43,3% испитаних ученика ОШ и СШ са територије града Чачка.

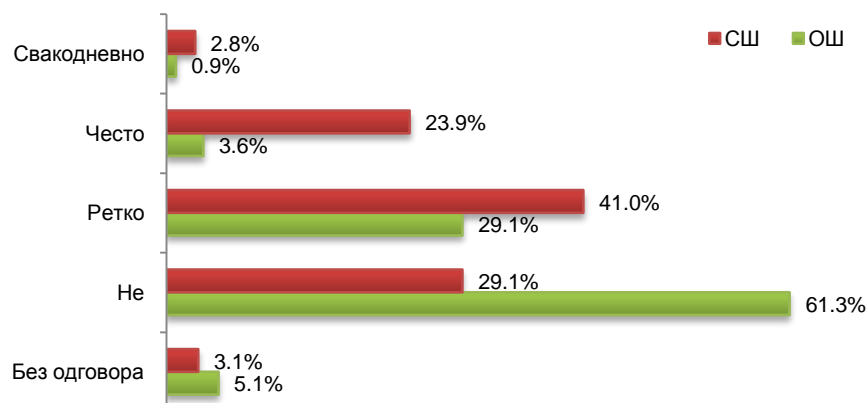


График 53: Конзумирање алкохола (ОШ/СШ)



Младићи чешће конзумирају алкохолна пића од девојака.

Сваки трећи младић не пије алкохолна пића (35,6%) и скоро свака друга девојка (49,4%). Често и свакодневно пије алкохолна пића 13,5% девојака и 21,4% младића.

### 8.1.1. Прво конзумирање алкохола

Највећи број испитаних ученика/ца ОШ и СШ је први пут пробао/ла неко алкохолно пиће на узрасту од 14 година (11,4%). Затим следе узрасти од 13 година (10,9%) и 15 година (9,2%).

Прво конзумирање неког алкохолног пића са 12 и мање година (на узрасту од 8-12 година) пробало је 25,9% испитаних ученика.

На узрасту од 13-18 година прво пиће пробало је 45,5% (са 13 година 10,9% ученика, са 14 година 11,4% ученика).

Значајно више испитаних адолесцената је пробало неко алкохолно пиће у односу на оне који нису никада. Само 23,2% испитаних ученика је изјавило да није никада пробало алкохол (само једна четвртина испитаних девојака тј. 25,7% није никада пробала алкохол).

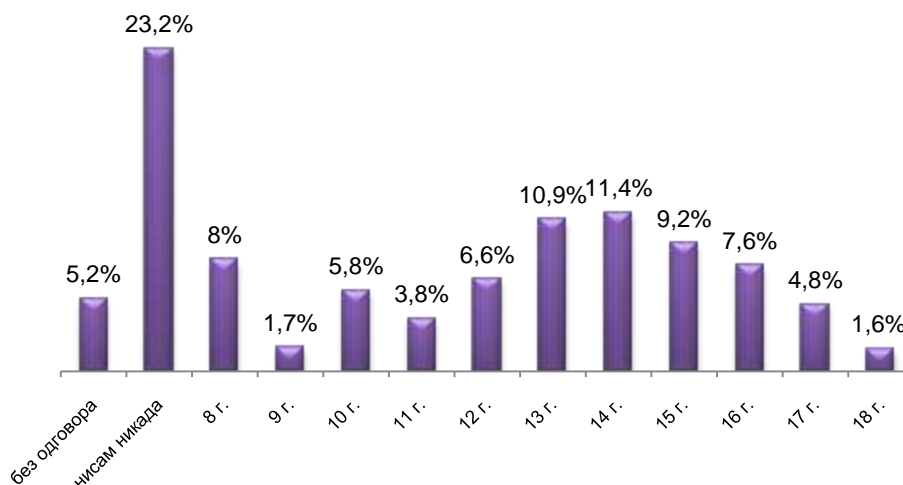


График 54: Прво конзумирање алкохола (године/узраст)

Расподела одговора ученика на питање о почецима редовног конзумирања алкохолних пића (1 или 2 пута месечно) приказана на графику 55. показује да са узрастом расте број ученика који редовније конзумира алкохолна пића.

Сумирајући резултате у вези са редовним конзумирањем алкохола утврдили смо да:

- редовно конзумира алкохол 26,6% испитаних ученика узраста од 15 до 18 година и 7,3% ученика узраста од 8-14 година;
- 27,1% девојака узраста од 15 до 18 година редовно пије алкохолна пића (1-2 пута месечно).

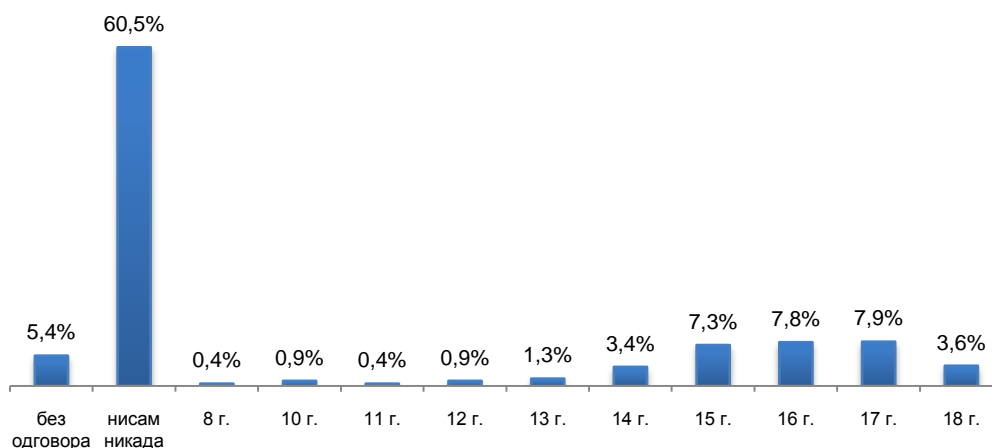


График 55: Конзумирање алкохола (1 или 2 пута месечно)

### 8.1.2. Опијање

Расподела одговора ученика на питање „**Да ли си некада попио/ла толико алкохола да би био пијан/а?**“ приказана је на графику 56.

Пијанство се није десило сваком другом испитаном ученику (54%), али јесте једном у 11,5% случајева и 2-3 пута код 11,3% ученика.

42,8% ученика више од једног пута је било пијано.

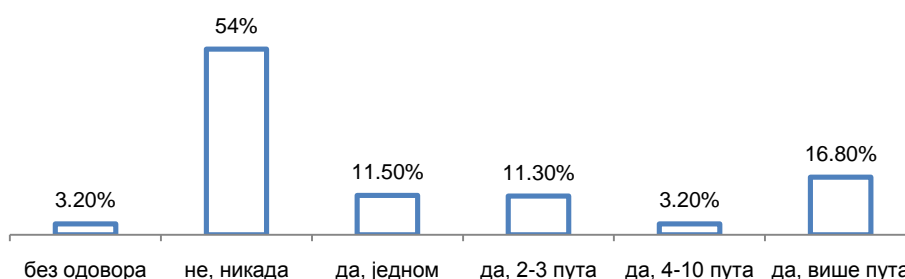


График 56: Опијање (узорак)

Утврдили смо и значајне разлике у опијању између ученика ОШ и СШ, табела 5.

- значајно већи број ученика VII и VIII разреда ОШ никада није било пијано (73%) у односу на то да сваки трећи средњошколац (39,1%) није никада био/ла пијан/а.
- више од једног пута је било пијано 59,5% испитаних ученика СШ !!!!!!! и 21,6% ученика ОШ;
- једном је било пијано 11,4% средњошколаца и 11,7% основаца;
- 2-3 пута је било пијано 16,1% ученика из СШ и 5,1% ученика из ОШ;
- 4-10 пута је било пијано 5% ученика из СШ и 0,9% из ОШ;
- више од 10 пута је било пијано 27% ученика СШ и 3,9% ОШ.

Табела 5: Опиање у односу на узраст – ОШ и СШ

		Без одговора	Не, никада	Да, једном	Да, 2-3 пута	Да, 4-10 пута	Да, више пута	
ОШ	Број	18	243	39	17	3	13	333
	%	5,4%	73,0%	11,7%	5,1%	0,9%	3,9%	100,0%
СШ	Број	6	165	48	68	21	114	422
	%	1,4%	39,1%	11,4%	16,1%	5,0%	27,0%	100,0%
Укупно	Број	24	408	87	85	24	127	755
	%	3,2%	54,0%	11,5%	11,3%	3,2%	16,8%	100,0%

Утврдили смо и да су младићи значајно више пута били пијани у односу на девојке.

Табела 6: Опиање у односу на пол

	Без одговора	Не, никада	Да, једном	Да, 2-3 пута	Да, 4-10 пута	Да, више пута
Девојке	2,5%	62,5%	12,8%	10,6%	1,5%	10,1%
Младићи	3,6%	43,9%	10,1%	12,5%	5,3%	24,6%
Непознат пол	15,4%	53,8%	7,7%			23,1%
% Укупно	3,2%	54,0%	11,5%	11,3%	3,2%	16,8%

Према резултатима<sup>44</sup> истраживања које је спровело Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” 2008, у Републици Србији бар једном у животу се напило 42,2% ученика, и то значајно више младића (51,8%), него девојака (33,8%).

Наши подаци су донекле слични наведеним резултатима: више од једног пијанства имало је значајно више младића (52,5%) него девојака (35%). Забрињава податак да је 24,6% младића било пијано више од 10 пута.

И овом приликом резултати потврђују: **крајем ОШ и почетком СШ наши млади почињу да конзумирају алкохол у већем броју.**

Да бисмо проверили претпоставку, али и добијени налаз да са узрастом расте злоупотреба свих ПАС, применили смо детаљнију анализу,<sup>45</sup> и утврдили да су девојке које похађају III и IV разред СШ више пута биле пијане у односу на ученице VII, VIII и I разреда СШ.

Утврђене узрастне разлике показују и да се ученици III разреда СШ чешће опијају од свих других ученика, а посебно више од ученика првог разреда СШ и основаца.

<sup>44</sup> Резултати истраживања „Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008. Извештај за Републику Србију. Истраживање је спровело Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”, 2008

<sup>45</sup> Статистички поступак *Multiple Comparisons*

Да ли прославе 18-тих рођендана, које су актуелне у овом узрасту, узимају свој данак уз благонаклоно одобравање или немоћ родитеља који их организују, је питање којим се нисмо посебно бавили овим истраживањем.

Матуранти СШ се чешће опијају од седмака и осмака<sup>46</sup>.

На следећем графику је приказана употреба алкохола код средњошколаца:

- НЕ пије 29,1%, свакодневно пије 2,8%, често пије 23,9% и ретко пије 41% средњошколаца.

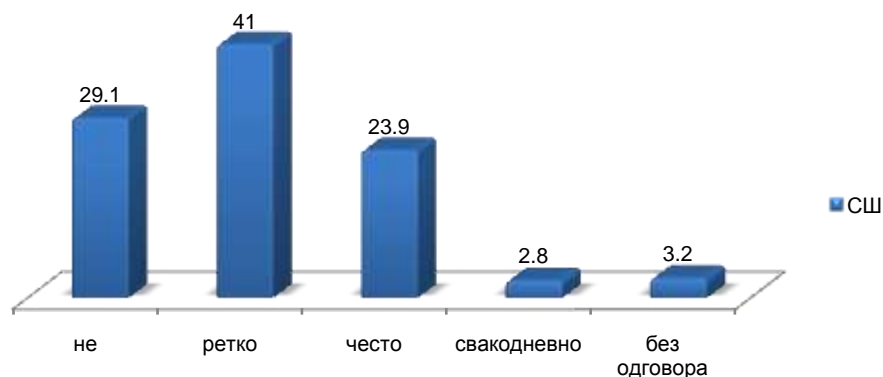


График 57: Употреба алкохолних пића СШ

13,8% средњошколаца је изјавило да није никада попило неко алкохолно пиће.

На Графику 57. је приказано када су средњошколци први пут попили неко алкохолно пиће: са 14 година (14,3%), са 15 година (15,7%), са 16 година (13,5%), са 17 година (8,6%), а са 18 година (2,9%).

На графику 58. је приказано од које године су испитани ученици из СШ попили неко алкохолно пиће.

<sup>46</sup>D. Dulić, S. Stanarević i dr.; „Bezbednost mladih u Srbiji“, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2010: Gradski zavod za zaštitu zdravlja u Beogradu objavio je rezultate svog istraživanja 2009. godine i to, da je svako peto beogradsko dete, uzrasta od 12 do 19 godina, bar jednom bilo pijano, to jest pod jačim dejstvom alkohola. U konzumiranju alkoholnih pića prednjače muška deca, a najviše pije pivo, žestoka pića a najmanje vino.

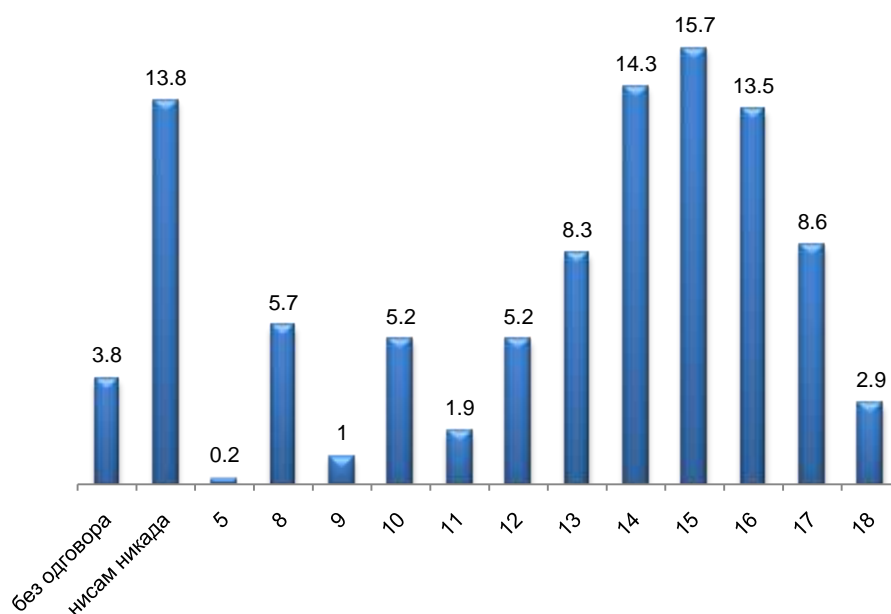


График 58: Прво конзумирање/пробање алкохола - ученици СШ

Средњошколци редовније конзумирају алкохол у односу на основце, график 59: ученици који имају 17 година (14,2%), са 16 година (14%) и са 15 година (13%).

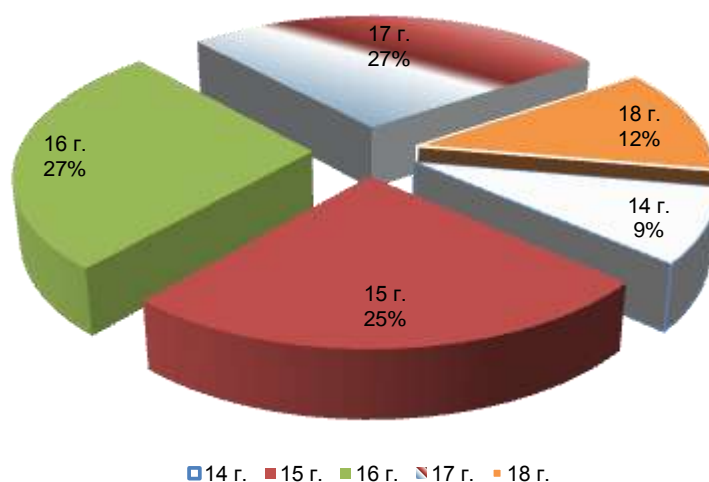


График 59: Редовно конзумирање алкохола - ученици СШ

## 8.2. Пушење цигарета

Добијени подаци показују да је много већи број ученика пробало и конзумирало алкохолна пића него што су пробали или/и наставили са пушењем.

Утврдили смо да 64,2% испитаних ученика узраста од VII разреда ОШ до IV разреда СШ није никада попушио/ла цигарету, и да већина испитаних девојака (69,6%) и 57,6% младића припада категорији непушача.

Мада се са пушењем почиње веома рано (још у ОШ), највећи број испитаних ученика је попушило прву цигарету са 16 година (6,1%). Анализе приказане на графику 60. показују да је 11,9% ученика попушило прву цигарету на узрасту од 8-14 година.

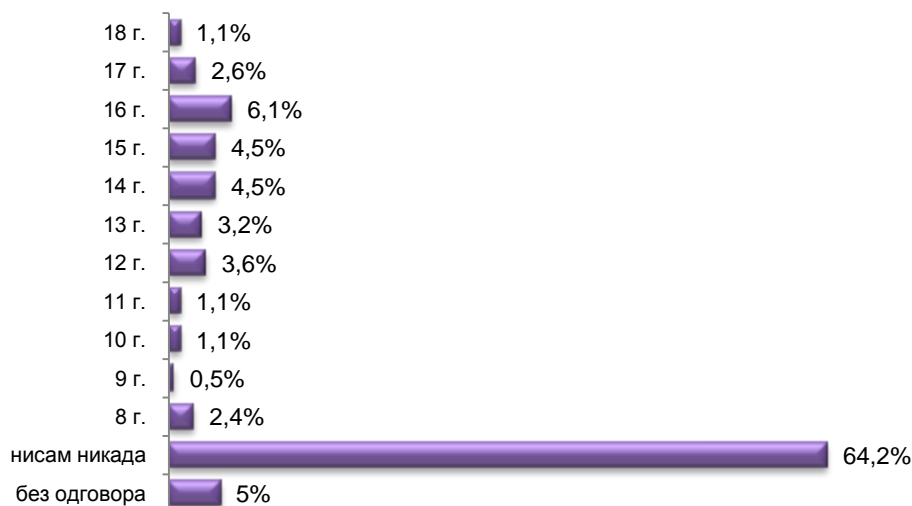


График 60: Прво пробање цигарете

Цигарету није никада попушио нити пробао сваки други испитани ученик СШ (51,4%) и 80,5% ученика ОШ.

Са 8 година прву цигарету је попушило 2,4% испитаних ученика.

Кумулативно гледано, од 14 до 18 године прву цигарету је пробало 18,8% испитаних ученика што је значајно мање од броја ученика који су у истом узрасту (од 14-18 година) први пут пробали неко алкохолно пиће (34,6%).

Највише средњошколаца је прву цигарету пробало са 16 година (10,9%); са 15 година 7,8%, а са 14 година 7,3%. Утврђено је да 69,6% девојака и 57,6% младића није никад попушило цигарету, што није статистички важан податак, али разлика постоји.

### 8.3. Марихуана

Током 2011. на националном нивоу је изведено истраживање о употреби алкохола и дрога (ESPAD) и подаци указују да је 16,5% ученика пријавило да је конзумирало неку нелегалну супстанцу, бар једном у животу, што је више од резултата из 2008. године од 15,1%. Око 7% испитанике је марихуану пробало бар једном у животу, а учесталост пробања је већа код младића (9,8%), него код девојака (4,7%).<sup>47</sup>

Радује чињеница да највећи број испитаних ученика ОШ и СШ из Чачка (85,8%), није никада пробало марихуану, што је у поређењу са пробањем алкохола и цигарета неупоредиво мање.

<sup>47</sup> Истраживање о употреби алкохола и дрога ESPAD, 2008: подаци преузети са сајта <http://roditeljsrbija.com/koriscenje-droga/>, посећен 12.7. 2014.

Спорадични случајеви (од 8-14 година) говоре да је на том узрасту пробана марихуана.

Највећи број ученика је први пут је пробало марихуану на узрасту СШ:

- са 15 година (1,3%),
- са 16 година (2,4%),
- са 17 година (0,9%),
- са 18 година (1,5%).

Занимљиво је да 6% ученика није одговорило на ово питање.

Табела 7: Прво пробање цигарете (године/узраст)

Са колико година је пробана марихуана	Број	%
без одговора	45	6,0
нисам никада	649	85,8
8 година	1	0,1
10 година	1	0,1
11 година	2	0,3
12 година	1	0,1
13 година	3	0,4
14 година	5	0,7
15 година	10	1,3
16 година	18	2,4
17 година	7	0,9
18 година	11	1,5
<b>Укупно</b>	<b>753</b>	<b>99,6</b>
	<b>756</b>	<b>100,0</b>

### 8.3.1. Где су први пут пробали марихуану

Најчешће навођена места где су први пут испитани ученици пробали марихуану су:

- у свом стану или стану свог друга или другарице 3,2%;
- у школи 1,5%;
- на журци 1,3%,
- у кафићу/дискотеци 0,7%.
- на неком другом месту 2,5%:
  - Није битно.
  - Иза аутобуса на екскурзији.
  - У сестрином стану.
  - На Морави.
  - У крају.
  - На такмичењу графита.
  - На обали реке.
  - Гуча.
  - Напољу
  - Шта те брига где
  - На штеку.

- *На Exitu.*
- *На улици.*
- *Парк.*

У групи ученика који су изјавили да конзумирају марихуану (а њих је значајно мањи број у односу на оне који су заокружили „не“), добијени резултати потврђују нашу почетну претпоставку о постојању узрасних и полних разлика у коришћењу марихуане: значајно више ученика из СШ него из ОШ и младића периодично користи марихуану. Мада је реч о малом броју ученика који су заокружили одговоре о коришћењу марихуане, додатним анализама смо утврдили да:

- ретко конзумира марихуану 1,5% ученика ОШ и 6,9% из СШ; 3,5% девојака и 5,3% младића;
- често конзумира марихуану 0,9% ученика из ОШ и 1,7% из СШ; 0,2% испитаних девојака и 2,7% младића;
- свакодневно је конзумира 0,6% основаца и 1% средњошколаца; 0,2% девојака и 1,5% младића.

График 61. приказује учесталост коришћења марихуане на узрасту ученика СШ: *не користим, ретко, често, свакодневно.*

- Марихуану НЕ конзумира 87,4% ученика СШ.
- Није желело да одговори 3,1%, ретко је користи 6,9%, често 1,7%, свакодневно 1%.

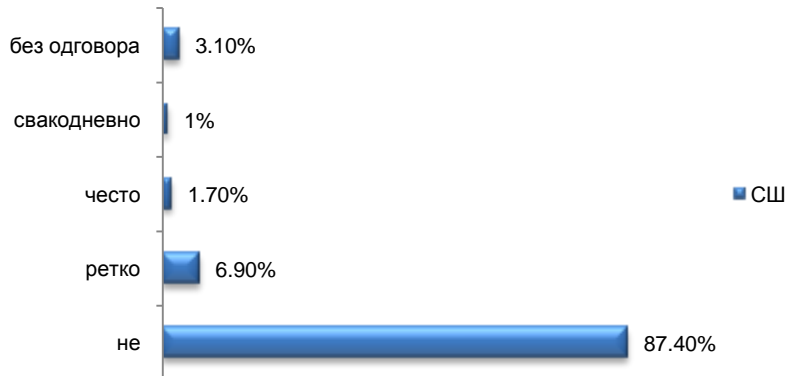


График 61: Конзумација марихуане (СШ)

Неку другу дрогу не користи 93,3% средњошколаца. Ретко их користи 2,1%, често 0,7%, свакодневно 0,7%, није дало одговор 3,1%.

Комбинацију дрога није користило 94,3% ученика СШ, али их свакодневно конзумира 1%;

92,2% средњошколаца није никада пробало неку другу дрогу (хашиш, хероин, кокаин).

На ово питање није одговорило 4,5% испитаних ученика.



### 8.3.2. Да ли је дрога понуђена или су сами пристали на узимање

Утицај вршњачке групе је изузетно важан у периоду адолесценције, када субкултура преузима примаран значај у процесу социјализације и на тај начин обликује и пожељне и непожељне форме понашања. Улога вршњака<sup>48</sup> у развоју адолесцента је све наглашенија. Тежећи да постигне независност, адолесцент слаби везе са родитељима, а јача везе са вршњацима. Односи са вршњацима у овом периоду имају вишеструку важност: као емоционална подршка, проневерене вредности, искушавање нове слике о себи. У групе адолесцената (за разлику од дотадашњих узраста) укључени су и младићи и девојке. Наглашена је потреба за прихватањем и конформизмом које се препознају у сличном одевању, укусу у уметности... Адолесценти се укључују у уже и шире групе, изграђују индивидуална пријатељства која, постепено, постају најдоминантнији вид социјалних односа, посебно старијих адолесцената (притисак групе на адолесцента може да буде поприлично јак и снажан. Чак и ако се не слаже са захтевима групе, он мора да прећути уколико жели да буде прихваћен и цењен од вршњака. До скора „добро дете“ адолесцент прихвата морална и друга схватања својих вршњака, начин облачења, често примитиван речник, касне доласке кући, одређену врсту музике.... све само да не испадне кукавица и издајица.

Интересовало нас је током истраживања, да ли су чачанским ученицима, који су пробали дрогу, она понуђена или су сами пристали да је пробају.

Највећи број ученика 78,8% (89,2% ОШ и 70,9% СШ) је изјавио да никада нису били у ситуацији да им неко нуди дрогу, али је 10,6% испитаника изјавило да им је она **понуђена** и то много већем броју ученика СШ (16,4%) у односу на 3,3% ученика ОШ.

**Самосталну одлуку** о узимању дроге је донело 4,6% испитаних ученика (7,1% СШ и 1,5% ОШ), а на питање није дало одговор 3,9% (1,9% спитаних ученика СШ и 5,4% ОШ) (табела 8.)

Табела 8: Да ли су ти дрогу понудили или си сам/сама пристао/ла на узимање?

	СШ %	ОШ %	Збирно (ОШ и СШ)
Није одговорило	1,9	5,4	3,4
Никада ми нису нудили дрогу	70,9	89,2	78,9
Да, понудили су ми	16,4	3,3	10,6
Нисам ни знао/ла да сам узео/ла док ми нису касније рекли	0,2	0,3	0,3
Не, сам/сама сам одлучио/ла да узмем дрогу	7,1	1,5	4,6
Нешто друго	3,6	0,3	2,1

<sup>48</sup> К. Дуњић Мандић, Д. Бјекић, Т. Јаћимовић: *Адолесценција*, у: *Изабери границу—приручник за семинар* (интерни материјал), Чачак, "Mature art"; 2008

Није утврђена битна разлика између пола, али између узраста (разреда) и школа јесте. Ученици II разреда СШ су били знатно више у ситуацији да им неко понуди дрогу (22,8%), него ученицима из осталих разреда. Следећи „ризичан“ разред је IV СШ (21%), па следи I (13,2%) и III (10%). У основној школи су у већем ризику ученици VII разреда.

Такође, у II разреда СШ, ученици су се и највише одлучивали да сами („без притиска“) пробају дрогу (12,3%), у односу на ученике из осталих разреда.

На основу анализе података **издавају се по две СШ и ОШ, по највећем проценту „нуђења“ дроге**. Важно је напоменути, да је и у осталим СШ приметан изражен проценат ученика који су изјавили да са им нудили дрогу. Забрињавају подаци да су и ученици из неколико ОШ били у оваквој ситуацији. Такође, постоје и значајности између ОШ и СШ, које се односе на самостални избор пробања дроге.

Ученици су, када је у питању, одговор на ово питање, давали и своје коментаре:

- *Нарконам ми једном понудио.*
- *Понудили су ми ,али нисам узео.*
- *Сплет околности.*
- *Понудили су ми, али нисам узео*
- *Понудили су ми, али сам одбио*
- *Понудили су ми, али нисам пробала*
- *Непозната особа у кафићу.*
- *Дечко.*
- *Понудили су ми више пута, али нисам узела.*
- *Понудили су ми, али нисам прихватила.*
- *Понудили су ми, али сам одбио*
- *Нудили су ми, али сам довољно паметан да не узимам то*

## 9. КАНЦЕЛАРИЈА ЗА МЛАДЕ И ОСТАЛА УДРУЖЕЊА КОЈА СЕ БАВЕ МЛАДИМА

Са намером институционализације процеса подизања квалитета живота младих, Чачак је донео одлуку о отварању Канцеларија за младе (у даљем тексту: КЗМ).

*„Основни мотив да се оснује КЗМ у Чачку јесте потреба да се унапреди и побољша системска брига о младима града Чачка уз поштовање различитих потреба, жеља и могућности сваког младог човека. Приоритетан задатак Локалне канцеларије за младе јесте да постане место које ће бити доступно свима и у коме ће сваки појединац кроз разне врсте ангажовања имати једнаку шансу и прилику да се лично усавршава и напредује, а од чега ће корист бити вишеструка како за локалну заједницу, тако и за саме појединце. Унутар саме КЗМ мора се створити тим којем ће у сваком тренутку моћи да се обраћају млади и информишу се о свим дешавањима везаним за младе”.*<sup>49</sup>

У урађеној SWOT анализи у ЛАП-у, КЗМ је наведена као предност, као и што је наведено да су то бројне институције и организације које се баве и младима. Наведено је 7 цивилних организација:

1. Удружење грађана „Чачак мој град“
2. Удружење „Алтернатива за Чачак“
3. Културни центар „Лифт“
4. Удружење „Суадео“ Чачак
5. Удружење „Иницијатива за Чачак“
6. Удружење „Покрет српске омладине“
7. Удружење за развој културе и спорта за децу и омладину „PlayGround“...

Поред цивилних организација, наведено је и 29 других друштвених организација удружења која се баве младима<sup>50</sup>.

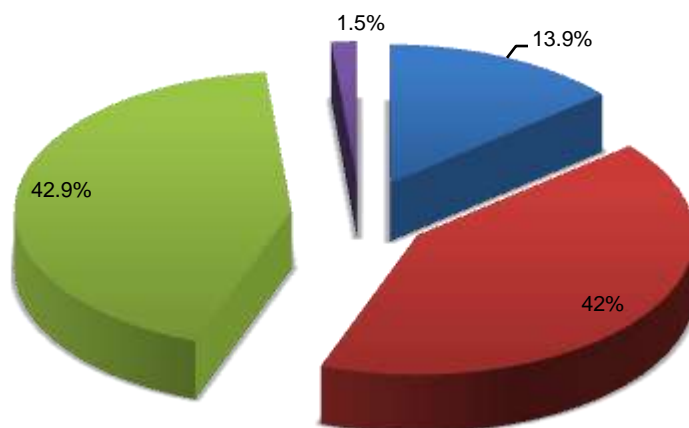
За потребе истраживања *Процена младих Чачка о безбедности у граду*, нас је интересовало колико си испитаници информисани, тј. да ли имају сазнање о постојању организација или удружења које се баве младима, као и да ли знају да у Чачку постоји КЗМ.

### 9.1. Организације/удружења у Чачку које се баве младима

Само 13,9% испитаних ученика зна да у Чачку постоје организација/удружења које се баве младима, 4% је чуло да постоје, али не зна које су, док 42,9% наводи да први пут чује о оваквим организација и удружењима, што је потпуно супротно са нашом претпоставком да су испитаници информисани и да знају која удружења и организације у Чачку постоје, а баве се младима.

<sup>49</sup> Локални акциони план за младе града Чачка (2014-2019) „Службени лист града Чачка“, број 6 од 18. април 2014. године, стр. 554-555.

<sup>50</sup> Исто, стр 579.



■ Да ■ Да. Чуо/ла сам, али не знам које су ■ Не. Први пут чујем за такве ■ Да. Знам које су ...

График 62: Организације/удружења које се баве младима

Једанаест (1,5%) ученика наводи да зна како се зову поједине организације и удружења:

- Аметарски клуб.
- КЦ «Лифт» и Канцеларија за младе .
- Армадило.
- Покрет српске омладине.
- Центар за социјални рад .
- КЦ «Лифт».
- Покрет српске омладине.
- Волонтерска организација *No hate speech*.
- Покрет српске омладине.
- КЦ «Лифт» и Канцеларија за младе.
- Канцеларија за младе.

На основу анализе резултата, закључујемо да су средњошколци више информисани о постојању удружења и организација које се баве младима, за разлику од основаца. Постоји значајна разлика у степену информисаности између појединих и ОШ и СШ. Такође, уочљиве су и полне разлике, па су девојке значајно информисаније о њиховом постојању (26,7%), иако не знају како се зову, за разлику од младића (14,8%). У односу на успех ученика, не постоји значајна разлика, с тим што можемо рећи да су ученици са врло добрим успехом нешто више од осталих испитаника, знају за постојање удружења и организација које се баве младима.

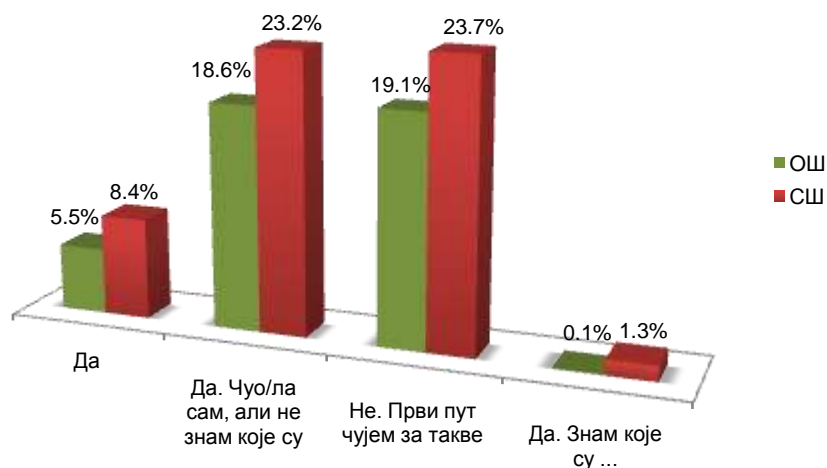


График 63: Сазнање о постојању организација/удружења ОШ и СШ

## 9.2. Постојање Канцеларија за младе у Чачку

Чачански основци и средњошколци, који су учествовали у истраживању, **нису довољни упознати** са постојањем КЗМ. Тек сваки четврти испитани ученик (24,5%) зна да у Чачку постоји КЗМ, а 75,3% ученика не зна да постоји.<sup>51</sup>



График 64: Информисаност ученика о постојању КЗМ

Ученици из СШ су значајно информисанији о постојању КЗМ (16,8%) у односу на 7,8% ученика из ОШ, што је и приказано на графику 64:

<sup>51</sup> Локални акциони план за младе града Чачка (2014-2019) „Службени лист града Чачка“, број 6 од 18. април 2014. Године, стр. 586: „Упитником је обухваћен 301 испитаник старости од 15 до 30 година који живи на територији града Чачка. У истраживању су учествовали ученици осмог разреда 17 основних школа на територији града Чачка, ученици Гимназије, Средње економске школе, Средње техничке школе, Средње медицинске школе, Прехрамбено-угоститељске школе, Машинско-саобраћајне школе (од 1-ог до 4-ог разреда), студенти Високо техничке школе струковних студија, техничког факултета, Агрономског факултета у Чачку, млади који су завршили школовање, незапослени, запослени, па се надамо да смо успели да стекнемо прави увид у потребе и интересовања младих.”

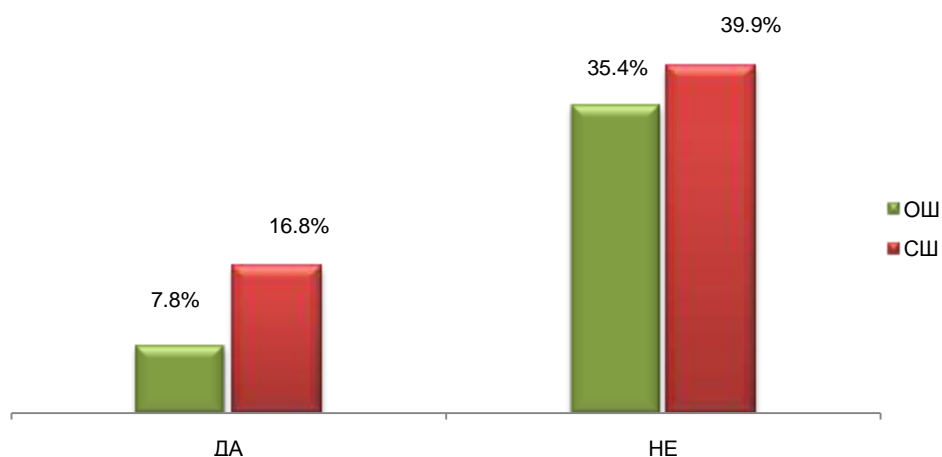


График 65: Информисаност ученика ОШ и СШ о постојању КЗМ

Постоји значајна разлика у степену информисаности између појединих и ОШ и СШ. На основу детаљних анализа, нисмо уочили значајну полну разлику о степену информисаности, као ни што не постоји разлика у информисању у зависности од општег успеха испитаника.

Претпоставка је била да су млади информисани да у Чачку постоји КЗМ, међутим подаци до којих смо истраживањем дошли, указују да је то тек једна четвртина испитаних ученика, па се не можемо сложити да су информисани довољно и да можемо потврдити претпоставку.

## 10. МЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ У ЦИЉУ СМАЊЕЊА НАСИЉА У ЧАЧКУ

Испитани ученици су мишљења да град Чачак треба да предузме одговарајуће мере, како би се смањило насиље. График 66. представља „ранг листу“ решавања проблема.

Да је отварање радних места једно од решења проблема насиља мисли 43,1% ученика; на другом месту је доследније санкционисање преступника што мисли сваки трећи ученик. 34,5% испитаника мисли да већим улагањем у превенцију насиља кроз образовање свих грађана, може да се спречи насиље, а 33,5% је мишљења да је један од начина већа подршка запошљавању и предузетништву када су млади у питању.



График 66. Мере превенције у циљу сузбијања насиља у Чачку (збирно)

Девет ученика (1,3%) је одговорило да је у питању нешто друго, и навели су:

- Не само у Чачку, да се донесу закони.
- Појачан број полицајаца.
- Више обраћање пажње ка омладини-проблематичним особама.
- Да се уклони династија Илићи, забране продаја алкохола младима.
- Да држава мало више обрати пажњу а не само да узимају за себе.
- Да се повећа образовање младих!!!!
- Теретана на отвореном.

На који начин размишљају основци, а на који средњошколци када су у питању мере за превенцију насиља, можемо погледати на графику 67. За средњошколце, је најважније отварање нових радних места (половина ученика), које је важно за само 34,1% основаца, што можемо повезати са интересовањима и тренутним потребама ученика.

Веће ангажовање КЗМ је важније ученицима СШ 31,5%, у односу на 26,9% ученика из ОШ, што можемо довести у везу са већом информисаношћу средњошколаца да у Чачку постоји КЗМ (39,9%), у односу на 16,8% ученика из ОШ.<sup>52</sup>



График 67. Мере превенције у циљу сузбијања насиља у Чачку (ОШ и СШ)

Претпоставили смо да ће ученици из узорка отварање биоскопа и Културног центра издвојити као најважније активности и мере које град Чачак треба да уради у циљу превенције насиља, међутим ове мере „заузимају“ тек пето и шесто место, док су прва два места „резервисана“ за **отварање нових радних места и већа улагања у превенцију насиља кроз образовање.**

<sup>52</sup> Национална стратегија за младе, „Службени гласник РС“, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07, стр 25: <http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/389/Nacionalna%20strategija%20za%20mlade-srb.pdf>, „Нарочито неповољну слику о статусу младих на тржишту рада даје стопа запослености која је далеко нижа од просека за радно активно становништво. Наиме, у 2006. години стопа запослености младих (од 15 до 29 година) износила је свега 30,1%, при чему је нарочито била ниска стопа запослености младих жена (23,4%). Стопа запослености радно способног становништва у Републици Србији износила је 49,9%. Овакве тенденције прати и забрињавајуће висока стопа незапослености младих која је у 2006. години износила 39,2%, док је истовремено 44,4% младих, радно способних жена било незапослено“.



## 11. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

Полазна основа за испитивање активности и начина провођења слободног времена младих Чачка биле су одредбе Националне стратегије за младе у којој стоји: „Значај активности у слободно време за психички, когнитивни и социјални развој младих препознат је у већини савремених друштава. ... С обзиром на то да активности у слободном времену у великој мери доприносе емоционалном и социјалном развоју младих, важно је предузети све мере да програми намењени слободном времену не постану средства индоктринације младих или њиховог искључивања из других аспеката социјалног живота“<sup>53</sup>

Обзиром да је реч о ученицима адолесцентног узраста (од 13 до 18 година) анализа слободног времена заснована је на анализи одговора ученика на питања везана за:

- дневни број сати слободног времена,
- омиљене начине провођења слободног времена са пријатељима (доминантна група којој припадају и у којој се по правилу огледају),
- седмични број излазака са друштвом у град (у слободно време),
- места где најчешће излазе са пријатељима.

### 11.1. Колико слободног времена имају млади

График 68. приказује дистрибуцију одговора ученика ОШ и СШ и броја сати слободног времена у току дана.

Посматрајући узорак у целини, највећи број испитаних ученика има од 3-5 сати слободног времена дневно (35,5%).

Са више од 5 сати слободног времена дневно је 25,6% ученика (при чему скоро сваки десети испитаник има више од 10 сати слободног времена дневно).

Мали број испитаника има само до сат времена дневно (6,3%) или уопште нема слободно време (4%).

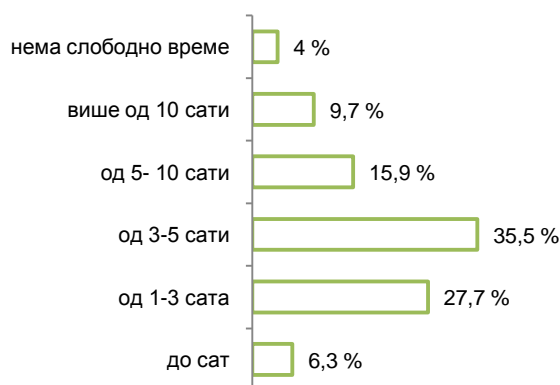


График 68: Број сати слободног времена дневно (узорак)

<sup>53</sup>Национална стратегија за младе, „Службени гласник РС“, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07, стр. 20.

Додатним анализама смо утврдили да се значајно разликује број сати слободног времена дневно по скоро свим испитиваним варијаблама. Утврђено је да се у количини слободног времена разликују ученици ОШ и СШ, девојке и младићи, ученици различитог општег успеха и различитог узраста (разреда), они који воле и они који не воле да иду у школу.

Следећи графици приказују утврђене разлике:

- ученици из ОШ у просеку имају мање слободног времена од средњошколаца.<sup>54</sup>

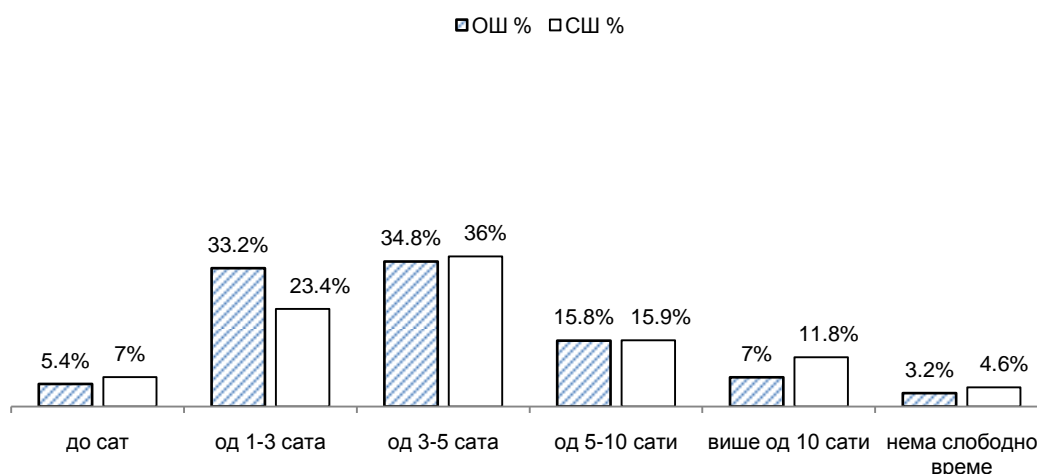


График 69: Број сати слободног времена дневно (ОШ/СШ)

- ученици I разреда имају мање слободног времена дневно у односу на ученике II, III, и IV разреда СШ. Ученици II разреда СШ имају значајно више слободног времена од ученика I разреда СШ и ученика VII и VIII разреда ОШ. Приметно је да у групи ученика који имају више од 10 сати слободног времена има највише ученика II разреда СШ (39,3%).

Табела 9: Број сати слободног времена (разред)

	Колико имаш слободног времена дневно?					
	%					
	до сат	од 1-3 сата	од 3 до 5 сати	од 5 до 10 сати	више од 10 сати	нема сл. време
I разред СС	7,8	37,3	41,2	9,8	2	2
II разред СС	7,1	10,7	26,8	12,5	39,3	3,6
III разред СС	6,7	20,8	38,3	20,8	8,1	4
IV разред СС	7	25,9	35,4	14,6	8,9	6,3
VII разред	7,1	31,2	29,1	19,1	9,9	3,5
VIII разред	4	34,9	39,4	13,1	4,6	2,9
<b>Укупно</b>	<b>6,3</b>	<b>27,7</b>	<b>35,5</b>	<b>15,9</b>	<b>9,7</b>	<b>4</b>

- девојке имају мање слободног времена дневно за разлику од младића<sup>55</sup>.

<sup>54</sup>Ученици из ОШ (M=2,98) у просеку имају мање слободног времена од средњошколаца (M=3,21).

<sup>55</sup>Девојке (M=2,91) за разлику од младића (M=3,35) имају мање слободног времена

Табела 10: Број сати слободног времена (пол)

Колико имаш слободног времена дневно? %	женски	мушки	без одговора	Укупно
до сат	6,9	5,5	9,1	6,3
од 1-3 сата	31,7	22,8	27,3	27,7
од 3 до 5 сати	39,6	30,8	27,3	35,5
од 5 до 10 сати	12,7	19,4	27,3	15,9
више од 10 сати	4,3	16,3	9,1	9,7
нема слободно времена	4,1	4	0	4

- ученици који су са добрим успехом завршили претходни разред имају дневно значајно више слободног времена од одличних и врло добрих ученика.
- ученици који „*углавном воле да иду у школу*“ дневно имају мање слободног времена од ученика који „*нимало не воле да иду у школу*“<sup>56</sup>.

## 11.2. Омиљени начини провођења слободног времена

У склопу испитивања било је и питање којим смо желели да утврдимо како наши испитаници најчешће проводе слободно време, односно које активности најчешће практикују у слободно време.

Од ученика смо тражили да заокруже све омиљене начине провођења слободног времена, али и да наведу оне које практикују, а нису наведене (*ученици су имали могућност да одаберу више одговора тј. већи број активности од понуђених 18. Осим понуђених начина провођења слободног времена, ученици су имали могућност и да сами унесу активност која није била на списку понуђених*).

Начини провођења слободног времена и активности у вези са њим, зависе у великој мери од онога што им је на располагању у непосредном окружењу у ком живе.

График 70. приказује најчешће начине провођења слободног времена испитаних ученика из ОШ и СШ. За сваки начин (активност) је приказан проценат испитаника који су је изабрали међу понуђеним могућностима.

<sup>56</sup> Ученици који „*углавном воле да иду у школу*“ имају мање слободног времена дневно (M=2,96) од ученика који „*нимало не воле да иду у школу*“ (M=3,61).



График 70: Узорак – преферирани начини провођења слободног времена

Најчешћа активност којом ученици ОШ и СШ испуњавају слободно време је **гледање ТВ и слушање музике (63,2%)**.

Дружење са пријатељима (57,5%) и одмарање/спавање (55%), су на другом месту најчешћих активности младих у слободно време.

Претпоставка од које смо пошли била је да наши млади најчешће своје слободно време проводе на интернету и која овим истраживањем није потврђена. Интернет је тек на 4 месту њиховог омиљеног начина провођења слободног времена. Сваки други испитаник је одговорио да слободно време проведи на итернету (51,7%).

Следе начини провођења слободног времена везани за физичку активност: одласци у шетњу/трчање (42,5%) и бављење спортом (38,9%).

Остали начини провођења слободног времена су заступљени са мање од 40%. Своје слободно време 35,6% испитаних ученика проводи са породицом; 34,4% за изласке у град (кафић, клуб...) или са девојком/дечком (30,4%).

У мањој мери су заступљене специфичне активности у слободно време: читање књига, часописа и новина (28,3%); бављење својим хобијима (27,9%); играње игрица на рачунару (22,4%); учење (13,8%); бављење уметношћу (12,8%).

Од свих понуђених начина провођења слободног времена у току дана ученици ОШ и СШ најмање преферирају посете кладионицама (7,5%),и досаду (12%).

### 11.2.1. Омиљени начини провођења слободног времена ученика СШ

Најчесталије активности у слободно време чачанских средњошколаца су: гледање ТВ и слушање музике (65,4%), са пријатељима (64,9%), одмарање/спавање (61,8%), на интернету (55,2%), изласци у град (45,3%) и шетња/трчање (42,9%)



График 71: Преферирани начини провођења слободног времена средњошколаца

Остали начини провођења слободног времена чачанских средњошколаца су заступљени са мање од 40%:

- сваки пети средњошколац у слободно време бави се својим хобијима (21,6%), а сваки трећи спортом (31%) или проводи време са породицом (32,5%);
- кладионица је место где своје слободно време проводи 11,1% средњошколаца (сваки десети);
- мање је заступљено и бављење уметношћу (12,3%), досада (12,6%), учење (13,3%), играње игрица на рачунару (18,2%).

У поређењу<sup>57</sup> са вршњацима са територије Војводине уочавамо да се, бар када је реч о начину провођења слободног времена наши средњошколци не разликују од вршњака из Војводине чија је најчешћа активност којом испуњавају слободно време слушање музике (90%) и дружење (78,5%). Према подацима Националне стратегије за младе, „... Готово половина средњошколаца (47%) слободно време проводи у неструктурираном дружењу са вршњацима. Поред вршњака, средњошколци слободно време радо и често проводе уз

<sup>57</sup> J. Petrović, M. Zotović: *Isti ili drugačiji - slobodno vreme mladih u Vojvodini i u svetu*, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 2010, br. 130, str. 73-88. Истраживање је спроведено током 2006-07. године, као заједнички пројект Покрајинског секретаријата за спорт и омладину и Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

телевизор (45,8%, уз мобилни телефон (32,8%) или уз компјутер (28,6%). Сваки пети средњошколац бави се спортом, мали број средњошколаца у слободно време чита књиге или прати догађаје из културе, а још мањи број бави се неким видом стваралачких активности.<sup>58</sup>

У земљама у окружењу<sup>59</sup> рађена су слична истраживања на тему слободног времена младих. „... Млади узраста од 14 до 26 година у БИХ се најчешће окупљају у кафићима и дискотекама, док се половина младих не бави никаквим спортским активностима. Праћење телевизијског програма је и у БиХ најчешћа активност младих: 51,7% младих свакодневно више од 3 сата проведе гледајући телевизор.“ Исти аутори наводе да је истраживање, на узорку младих просечног узраста 18 година у Хрватској, показало да су девојке више усмерене на културне и уметничке активности и на дружења, а младићи на спорт и компјутерске забаве.

### 11.3. Недељни број излазака у град у слободно време

Одговори испитаних ученика на питање којим смо утврдили *недељни број излазака у град са друштвом у слободно време* приказује график 72.

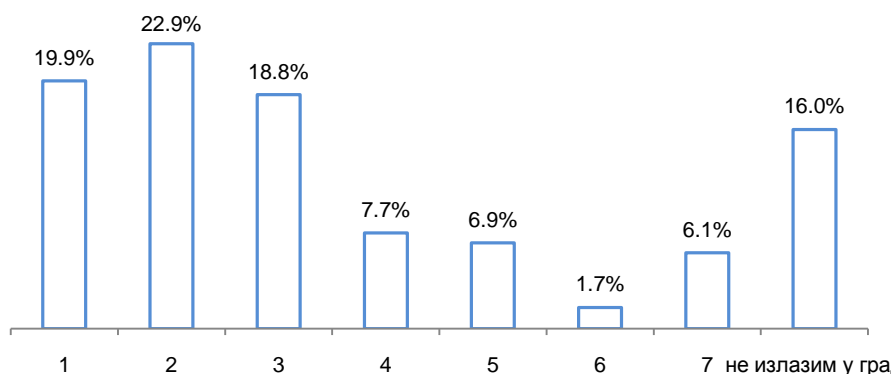


График 72: Просечан седмични број излазака у град

Најчешћи одговори ученика ОШ и СШ на питање о недељном броју излазака у град нам показују да 2 пута излази 22,9%, 1 пут (19,9%), а 3 пута (18,8%) испитаника.

Свакодневни изласци у град су ређе засупљени: 7 пута седмично излази 6,1% ученика адолесцентног узраста. Шест излазака у град недељно је присутно код 1,7% испитаних ученика, а пет пута недељно излази у град 6,9% испитаних ученика.

Не излази у град 16% ученика (25,9% ученика ОШ; 8,7% ученика СШ не излази у град у току недеље).

<sup>58</sup> За потребе Стратегије додатно су урађена два истраживања о младима: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду спровео је *истраживање о слободном времену и свакодневници младих*, а ЦЕСИД *истраживање о активизму младих*

<sup>59</sup> J. Petrović, M. Zotović: *Isti ili drugačiji - slobodno vreme mladih u Vojvodini i u svetu*, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 2010, br. 130, str. 73-88. Истраживање је спроведено током 2006-07. године, као заједнички пројект Покрајинског секретаријата за спорт и омладину и Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

Родитељи добро знају да са узрастом расте број излазака у град са друштвом. Наше истраживање је потврдило ту искуствену чињеницу свих нас који имамо адолесцента у кући или радимо са ученицима тог узраста.

Поредећи број излазака у град ученика ОШ и СШ утврдили смо да средњошколци имају већи број излазака у град од основаца график 73.

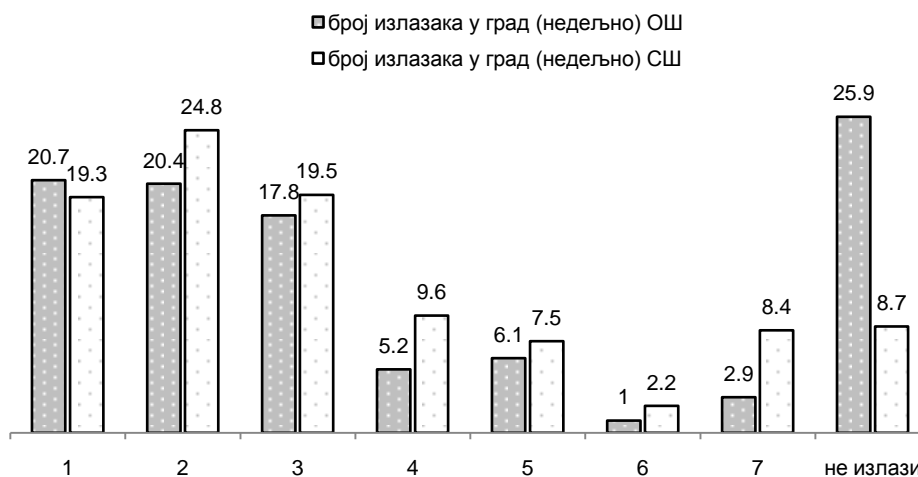


График 73: Поређење броја излазака у град ученика ОШ и СШ

Утврђено је и да ученици II разреда СШ практикују значајно мање излазака у град недељно у односу на ученике III и IV разреда.

#### 11.4. Где најчешће излазе ученици

Одговори испитаних ученика чачанских ОШ и СШ, на питање „Где најчешће излазиш са пријатељима?“ показују да су **кафић** (57,9%) и **парк** (53%) места где наши адолесценти најчешће излазе. Сва остала места су заступљена са мање од 30% (график 73).

Културне манифестације у граду (Дом културе, Галерија, Музеј) посећује 13,8% испитаних ученика (15,6% ученика ОШ, 12,3% ученика СШ).

Према налазима истраживања Института за психологију<sup>60</sup> око 50% средњошколаца у Републици Србији готово никад не иде у позоришта и музеје.

<sup>60</sup> Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији*, Министарство омладине и спорта и Институт за психологију, Београд, прелиминарни извештај (Национална стратегија за младе).



График 74: Где најчешће излазе са пријатељима ученици ОШ и СШ

#### 11.4.1. Где најчешће излазе основци

Узрасне разлике састоје се и у томе што ученици из ОШ преферирају **седење у парку** (50,6%), **кафићу** (36,2%) или иду на утакмицу (30,8%). Најмање преферирају одлазак у кладионице (3,3%).



График 75: Преференција места за излазак – ОШ

На следећем графику је приказано поређење места изласка између ученика VII и VIII разред ОШ. Подаци су приказани у бројевима.





График 76: Преферирана места за излазак – VII и VIII разред

Девојке из ОШ више од младића одлазе у парк, кафиће и посећују културна дешавања у граду, док младићи у већем броју од девојака посећују спортске манифестације (утакмице), што је приказано на графику 77.



График 77: Где најчешће излазе дечаци и девојчице из ОШ?

#### 11.4.2. Где најчешће излазе средњошколци

Просечан средњошколац најчешће излази у **кафић и парк**.

Табела 10. приказује преференције места за излазак у град средњошколаца различитог узраста (разреда). И овде су присутне узрастне разлике у избору места излазака.

Матуранти и ученици III разреда најчешће бирају кафиће и парк. Остала места нису превише привлачна великом броју средњошколаца.

Табела 11: Преференције места за излазак у град по разредима - СШ

Места где излазе средњошколци	I	II	III	IV	Укупно
Кафић	31	38	116	132	317
Седимо у парку	35	26	89	79	229
Кафана/ресторан	7	22	64	63	156
На утакмицу	12	8	31	26	77
Културна дешавања	5	3	15	29	52
Кладионица	2	11	15	13	41
Не излазим	3	4	10	5	22
Испред продавнице / трафике	1	1	7	11	20
Нешто друго	1	3	7	2	13

Девојке из СШ у већем броју (64,4%) од младића (34,7%) излазе у кафиће или седе у парку са пријатељима (67,7%) за разлику од младића (30,6%).

Кафана/ресторан на трећем месту по преференцијама средњошколаца, је омиљена за 50,6% девојака и 48,1% младића.



График 78: Где најчешће излазе девојке и младићи из СШ?

Укрштањем одговора ученика на питања „Где најчешће излазиш са пријатељима“ и „Да ли се осећаш сигурно/безбедно у Чачку?“ добили смо резултат који говори да нема разлике у осећају сигурности у Чачку и места где излазе са пријатељима. У табели 11. су приказани проценти одговора ученика ОС и СШ о томе колико се осећају сигурно у граду на местима где најчешће излазе са пријатељима. Нису утврђене разлике између група ученика који излазе на различита места и њиховог доживљаја сигурности у граду).

Табела 12: Где најчешће излази/Да ли се осећаш сигурно/безбедно у Чачку?

Где најчешће излази	Да ли се осећаш сигурно/безбедно у Чачку?				
	Увек	Често	Понекад	Ретко	Никада
Кафић	21,3%	34,4%	25,2%	13,3%	5,5%
Кафана	26,2%	31,4%	25,0%	11,0%	6,4%
Утакмица	30,2%	33,0%	21,8%	9,5%	5,0%
Седимо у парку	22,7%	30,5%	27,0%	13,6%	6,0%
Кладионица	30,8%	32,7%	21,2%	5,8%	9,6%
Испред продавнице/ трафике	43,5%	26,1%	15,2%	10,9%	4,3%
Културна дешавања	22,5%	26,5%	32,4%	11,8%	6,9%
Не излазим	26,9%	34,3%	16,4%	11,9%	10,4%
Нешто друго	21,4%	17,9%	32,1%	25,0%	3,6%

## 12. ПЕРЦЕПЦИЈА БЕЗБЕДНОСТИ/СИГУРНОСТИ У ЧАЧКУ

Промене у друштву које је у транзицији, као што је случај са нашом земљом, се најпре рефлектује на младим људима чије смо процене безбедности анализирали у овом делу извештаја постављањем директног питања „*Да ли се осећаш сигурно/безбедно у Чачку?*“<sup>61</sup>.

### 12.1. Осећај безбедности и сигурности

У целини гледано, млади Чачка деле приближно исти осећај сигурности/безбедности. Сумирајући резултате, налази показују да се **сваки други млад човек (55,2%) осећа сигурно/безбедно у граду Чачку**.

Дистрибуција одговора младих Чачка на то питање приказана на графику 79. показује да се највећи број младих (31,1%) често осећа сигурно/безбедно у Чачку (сваки трећи испитани ученик).

Примењујући најстрожи критеријум, видимо да се само 24,1% испитаних ученика **увек** осећа сигурно/безбедно у Чачку.

Сваки четврти испитаник у нашем истраживању (25,1%) се **понекад** осећа безбедно/сигурно у Чачку.

Сваки седми се ретко кад осећа сигурним (13,1%), а никада (5,7%).

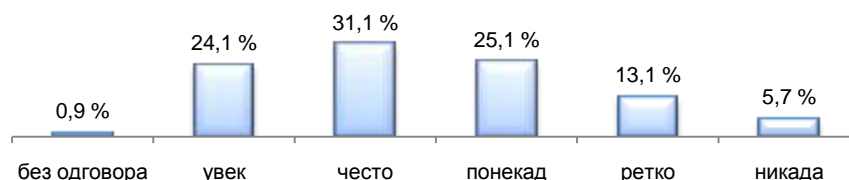


График 79: Процена младих о сигурности/безбедности у Чачку

Поређења ради, према резултатима истраживања „*Безбедност младих у Србији – како млади процењују данашње безбедносне претње, ризике и изазове*“<sup>62</sup> из 2010, највећи број испитаника (42,21%), оцењује да се осећа сигурно и безбедно у својој околини.

Нема значајне разлике у осећају сигурности/безбедности у Чачку између ученика из ОШ и ученика из СШ, између ученика који имају различит општи успех, нити између оних који су од рођења у Чачку или су нешто касније постали наши суграђани.

У групи ученика која се изјаснила да се увек и често осећа сигурно/безбедно у Чачку је:

<sup>61</sup>Ученици су могли да заокруже једну од могућности: „увек“, „често“, „понекад“, „ретко“ и „никад“

<sup>62</sup>D. Dulić, S. Stanarević i dr.; „*Bezbednost mladih u Srbiji*“, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2010

Основне школе

49,3% ученика VII разреда;  
62,9% ученика VIII разреда;

Средње школе

41,5% ученика I разреда;  
50% ученика II разреда;  
56,4% ученика III разреда  
57,1% ученика IV разреда

Додатним анализама смо потврдили почетне претпоставке о постојању значајних разлика у осећају сигурности/безбедности:

- младићи се осећају сигурније у Чачку у односу на девојке;
- ученици VII разреда се осећају мање безбедно у односу на ученике VIII разреда.

У Графику 80. приказана је расподела одговора ученика на питање у вези са проценом сопствене сигурности/безбедности у нашем граду у зависности од разреда који похађају (ученици VII разреда осећају мање безбедно, за разлику од ученика VIII разреда).

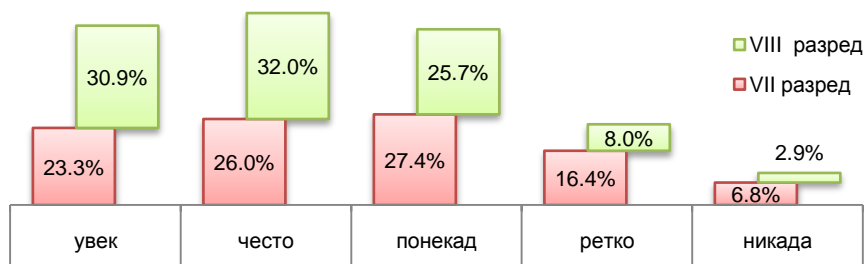


График 80: Процена безбедности (ОШ)

Утврђене полне разлике у осећају безбедности у Чачку приказује график 81: девојке се осећају мање сигурно у односу на младиће.

У Чачку се *увек осећа сигурно* скоро свака пета девојка (17,8%) и сваки трећи младић (32%), а *често се тако осећа у граду* 29,3% младића и 32,3% девојака.

Да се не осећа сигурно/безбедно у Чачку изјавило је 48,7% девојака и 38,1% младића.

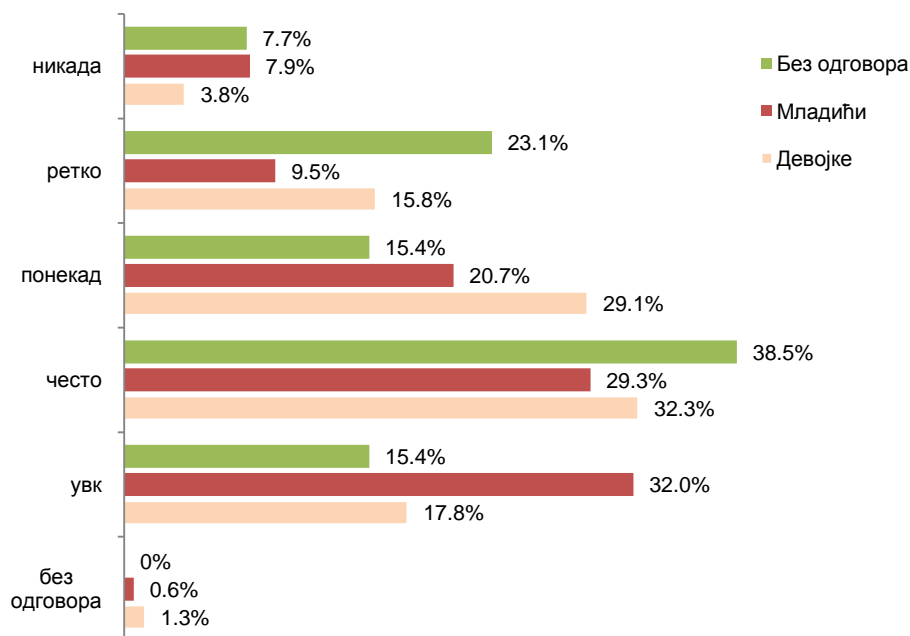


График 81: Процена безбедности (пол)

Следи процена доживљаја сигурности/безбедности у Чачку ученика СШ на графику

82.

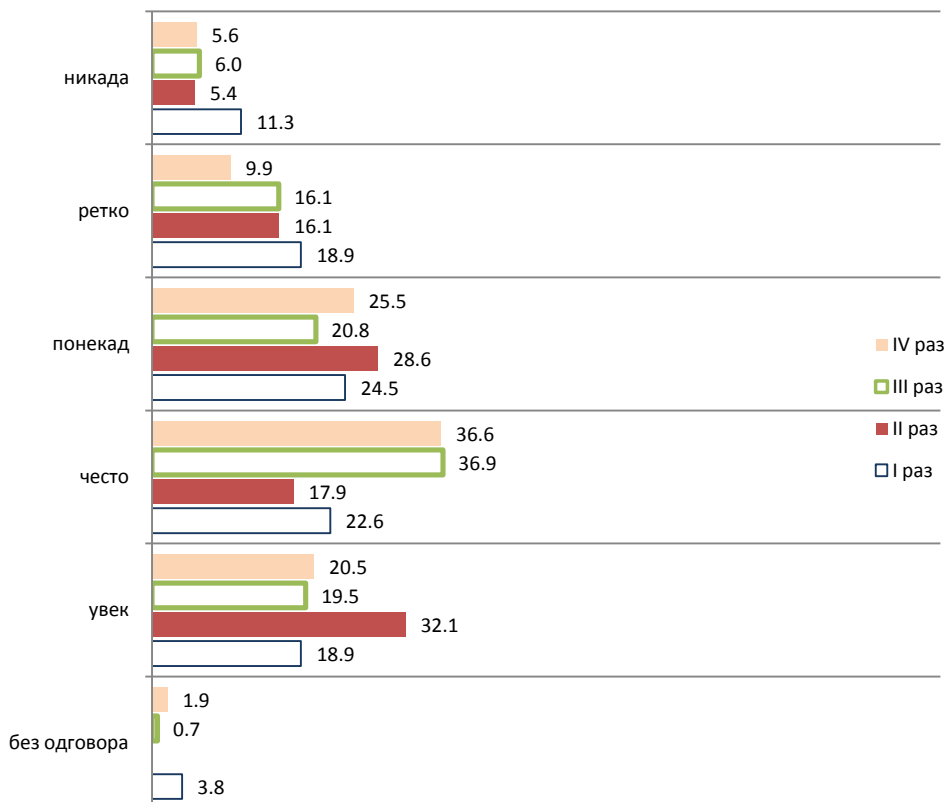


График 82: Процена безбедности у Чачку СШ

### 12.1.1. Коментари ученика

Одговоре испитаних ученика на отворено питање „Уколико се не осећаш сигурно/безбедно у Чачку, наведи разлоге“, покушали смо да сврстамо у неколико група:

1. Насиље (криминал, туче, пуцњавае, крађе, педофилија, силеџијство, разбојништво, узнемиравање).
2. Вршњачко насиље.
3. ПАС (пијанство, наркоманија).
4. Комунални проблеми (пси луталице, расвета у граду, издавање алкохола малолетним лицима).
5. Безбедност у саобраћају.
6. Остало.



График 83: Разлози несигурности у Чачку

Ранг листа разлога несигурности младих у Чачку график 83, показује да је **на првом месту насиље у свим облицима** (криминал, туче, пуцњавае, крађе, педофилија, силеџијство, разбојништво, узнемиравање...).

На другом месту су страхови од особа које злоупотребљавају психоактивне супстанце (наркомани, дилери, алкохоличари, ...).

Разлози ученика који се не осећају сигурно/безбедно у Чачку:

**1. Насиље** (криминал, туче, пуцњавае, крађе, педофилија, силеџијство, разбојништво, узнемиравање):

- Полиција малтретира грађане овог града свакодневно.
- Често чујем да се десило неко убиство у Чачку.
- Сетим се прича о пуцњавама, а и сведок сам туча на Кеју.
- Зтао што је сваки дан све већи број људи који се бав криминалним радњама и зато што не може да прође дан да се неком нешто не деси у Чачку, па чак и онима који ни за шта нису криви.
- Превише насилних људи који слободно шетају нашим градом.
- Због утицаја облика насиља који до нас допиру путем ТВ програма попут дневника, наравно да имам страх.

- Зато што је превише слободе, многи носе средстава којима могу повредити некога.
- Пун град лопова, бандита, кримоса. Ложе се девојчице, па добију батине.
- Полиција не одговара на ситне крађе и насиље (туче у граду).
- Насиље, дрога, убиства.
- По некада се не осећем сигурно због насилника којих знам да има. Јаникада нисам доживела насиље, али ипак по некада осећам страх.
- Никад нисам сигурна кад сам сама.
- Најмање безбедно се осећам када излазим увече у град (кафић, кафана, ресторан).
- Ита тапијака.
- То је зато што скоро на сваком ћошку се налази по један сумњив човек (који изгледа чудно) и који ме на неки начин плаши.
- У току пуцњава у кафићима («Тифани») када актуелни криминалци под дејством наркотика употребом оружја исказују своју моћ.
- Велика стопа криминала.
- Пљачкали су ме више пута и обијали ми кућу.
- Људи су сви дрчни, безобразни, непристојни и чекају провокацију.
- Никад не знам ко ће да ме упуца.
- Град пун хулигана, а полиција се не труди да реши проблеме како треба.
- Има пуно хулигана, навијача, наркомана који не знају да се понашају и који увек траже фрку.
- Дешавале су се пуцњаве у сред дана у центру града.
- Разне људе, разних профила срећем на улици, често наоружане. Полиција на то слабо обраћа пажњу.
- Сви би да се бију.
- Разбојници ...
- Превише има криминалаца ....
- Пандури ме убијају.
- Опасност од наркомана, педофила, пијаних људи, киднаповања ....
- Знам за случај да је девојчицу из школе напао педофил.
- Нилгани, руснјаве, отмицаи ...
- Када се враћам са тренинга плашим се, имал сам прилику када су моје другарице и мене почели да јуре наркомани.
- Малолетна деликвенција.
- Никада не знам када се може десити нешто изненада што може да угрози мој живот, а да ја нисам крива већ да то буде нечији хир, игра.
- Све више у Чачку деца почињу да се дрогирају, све више на илицама има насиља у ноћне сате, у кафићима се ставља дрога у пиће...
- Пљачкаши и преваранти.
- Да ме неко не бије, убије.
- Може неко из аута из чиста мира да ме упуца.
- Има доста убистава, рањавања. Туча на журкма без икаквог разлога или глупих разлога.
- Плашим се да ме не бију.
- Па страх ме да ме неко не нападне.
- Силоватељи.
- Не осећам се сигурно због хулигана у граду.
- Десила се пуцњава неколико пута у граду.
- Насилници.



- *Може неко да ме упуца.*
- *Па може свашта да се деси, може да те изударају.*
- *Велики број група које се овајају и долазе у сукобе и са особама које не знају.*
- *Због лошег полицијског надзора у граду, али такође због појединача насилно понашају.*
- *Не осећам се сигурно у Чачку зато што се догађају пљачке, нападање жена и тако тух ствари.*
- *Због криминалаца и полиције.*
- *Зато што је велики број малолетне деце која трпе насиље у породицама. Када та деца изађу у град, често и попију неки алкохол, почну да малтретирају другу децу, на исти начин као и њих њихови родитељи.*
- *Зато што полиција бије кога стигне и без икаквог разлог.*
- *Због великох инцидената и ретког реаговања полиције на то.*
- *Зато што градом шетају малоумни људи без и средњег образовања, а и основног родитељског васпитања, попут «хулигана и криминалца» М. В.*
- *Пуно је насиља, крађе, наркотика.*
- *Због криминала.*
- *Због тога што се плашим да ме неко не сачека.*
- *Зато што је у јавности све више присутно насиље. Свакодневно ми родитељи скрећу пажњу на насилнике у нашем граду.*
- *Некада се не осећам сигурно због присуства некаквих група (секта) у својој околини.*

## **2. Вршњачко насиље**

- *Има старијих момака који праве проблем безвезе, међу њима је и З. Л.*
- *Плаши ме З.Л.*
- *Не може ми нико ништа јак сам ко црна земља.*
- *Не може ми нико ништа. Једино ме мало плаши З.Л.*
- *За то што сам ја најјачи у граду и не може ми нико ништа кад изађем у град носим утоку и тако сам сигуран.*
- *Због З.Л.*
- *Неколико другарица из мог разреда.*
- *Због својих вршњака.*
- *Плаши ме Л.З.*
- *Плаши ме Л.З.*
- *Много опасних младих људи. Плаши ме З.Л.*
- *Има доста момака од 20-30 година, као и млађих који су навијачи неких спортских клубова, и често долази до сукоба група, као и да група пребије неког појединца.*
- *Због дебила који не умеју да искорсте своје таленте и менталне способности па организују групе са којима тероришу младе и млађе од себе*
- *Насиље у граду од стране својих другова из школе.*
- *Дешава се да младе особе се претварају у лажне особе.*
- *Задиркивање и ругање мојих другара.*
- *Плашим се да ме не бију јер слушам Justin Biebera.*
- *Бахатост осталих ученика.*
- *Велика присутност насиља као идеала код младих. Пре свега физичког.*
- *Много их је. Све у свему поремећени млади умови. Оно што је некада било ужас, данас је врлина и обратно.*

### 3. ПАС (алкохолизам, наркоманија)

- Наркомана пун град ... срамота за град.
- Има доста наркомана и често се дешавају лоше ствари.
- Током јавних збивања много је пијаних на улицама, тргу ...
- Не осећам се безбедно увече када је град препун пијаних људи који често добацују или изазивају тучу.
- Наркомани.
- Доста пијаних људи, наркомана, разних болесника.
- Због наркомана.
- Превише има наркомана.
- У граду има доста пијаних и дрогираних младих људи који постају агресивни.
- Због наркотика и лудих људи.
- Наркомани.
- Превише наркомана.
- Наркомани и алкохоличари.
- Заstraшују ме пијани људи !
- Велики број наркомана.
- Наркомани, пијанице.
- Има много наркомана.
- Зависници слободно шетају градом и користе дрогу која је намењена за спортске рекреације.
- Зато што је цео град пун наркомана.
- Пијани и дрогирани наркомани.
- Има превише наркоманије, педофилије, алкохола. Не поштује се старосна ограничења на журкама.
- Зато што има много наркомана, дилера.
- Због наркомана.
- Пијани и агресивни људи.
- Од наркомана и пијаних људи.
- Зато што је пун град наркомана и мислим да треба предузети нешто поводом тога.
- Пијане будале.
- Агресивни и пијани људи, криминал, психички болесници који нису у специјалним установама, већ су слободни на улицама.
- На улици често срећем људе психички поремећене, агресивне и пијане.

### 4. Комунални проблеми (пси луталице, расвета у граду, издавање алкохола малолетним лицима, нарушавање јавног реда и мира

- После 1<sup>00</sup> улице нису сигурне.
- Полиције никада нема.
- Зато што су поједини делови града запостављени и ту се углавном скупљају људи који могу да угрозе нашу безбедност, не придаје се много значаја у заштити људи током ноћи ....
- Да се полицијске патроле нађу по неосветљеним улицама после 21<sup>00</sup>
- Има много паса луталица који често нападају пролазнике; неке забаченије улчице су пусте, често неосветљене.
- Не осећам се безбедно због паса луталица који се свакодневно налазе на улицама, парковима ... и тако угрожавају безбедност грађана.
- Због паса луталица.

- Пси луталице.
- Пси луталице.
- Док се враћам са тренинга, улице су мрачне и нема никога.
- Зато што су неки делови града неосветљени како треба, па се ту скупљују наркомани или неки други. И не свиђа ми се што зграде нису лепо обезбеђене.
- Због великог броја кучића који слободно шетају улицама, и имају већа права од деце.
- Живим у Авенији, а тамо има много криминалаца, па није баш најбезбедније ићи сам по мраку, али ја сам се навикла.
- Превише паса луталица.
- Па може увече да ме нападне неко док пролазим кроз парк, тј. није сигурно да идем сама.
- Пси луталице.
- Улице су мрачне.
- Улице су мрачне.
- Недостатак уличне расвете.
- Плашим се кад идем сама по мраку да ме не нападне неки наркоман или манијак.
- Превише паса луталица.
- Велики број паса луталица у граду.
- Клошари и дрогираши.
- Има доста пијаница и ментално болесних људи, па се плашим да се враћам сама увече са тренинга, па морам да зовем оца.
- На пример не осећам се безбедно када се сама враћам по мраку. Увек се плашим када се враћам сама, због тога често зовем родитеље да дођу по мене.

#### **5. Безбедност у саобраћају**

- Нема сигурности у саобраћају.
- Превише је опасних људи, возача. То је један од неколико разлога због којих се по некада осећам несигурно.
- Да ме неко не удари колима.
- Неко може да ме удари колима.
- Возачи аутомобила брзо возе.
- Безбедност у саобраћају.

#### **6. Остало**

- Менталитет људи у Чачку је најгори у Србији.
- Не желим да наводим.
- Мислим да је то довољно јасно. Главни кривци су Илићи. Доста је било.
- Има свакавих будала у Чачку
- Повезаност мафије и мурије и корупцијама градске власти.
- Сигурно се осећам дању, а ноћу не.
- Постоји толико разлога да не могу да стану на овој страни.
- Ретко се осећам сигурно зато што има људи који користе децу и старије особе.
- ЈЕР СЕ НЕ ОСЕЋАМ БЕЗБЕДНО.
- Увек може да се нађе разлог.
- Има много будала у Чачку. И како да будем безбедна.

- Сигурна сам када идем са родитељима или са неким старијим од себе.
- Толико мрачних људи шета нашим градом.
- Зато што сам одвојен и немам никога свог овде.
- Такво је време да се не могу осећати безбедно. У клубовима свако вече туча. Једоставно више не може да се хода улицом безбедно.
- Овде живе будале и не осећам се безбедно.
- Увек може да се нађе разлог да се не осећам сигурно. Никад се не зна.
- Овде сам без родитеља, не познајем град.
- Град је пун лоших људи који плаше децу.
- Па има разних људи које не готивим и који могу да ми науде.
- Сви људи су незадовољни и свако тражи да и оног другог још више унесрећи.
- Скоро сви људи су незадовољни животом у овом граду и чине све како би то могли да промене.
- Углавном због цигана.
- Криминал и политика, е у томе ти је невоља.

## 12.2. Визија будућности у Чачку након завршеног школовања

На питање „Да ли након завршене школе (основне, средње, факултета) будућност видиш у Чачку?“ ученици су могли да заокруже један од понуђених одговора: „Да“, „Не“, „Нисам размишљао/ла о томе“, „Волео/ла бих да ми будућност буде у Чачку“ или да сами убележе „Нешто друго“.

Резултати показују да будућност у Чачку након завршетка школовања:

- **НЕ** види сваки други испитани ученик из узорка (57,3%).
- Није размишљало о овом питању 20,1%.
- Волео/ла би да будућност буде у Чачку 10,8%.
- **ДА**, своју будућност види у Чачку након завршене школе, 9,7% испитаних младих људи са територије града Чачка.
- Нешто друго у вези са питањем будућности живота у Чачку за 2,2% испитаних ученика било је:
  - Уколико будем имала добре услове за живот и рад.
  - Не знам, али јесам размишљала о томе.
  - Вратио бих се у пензији .

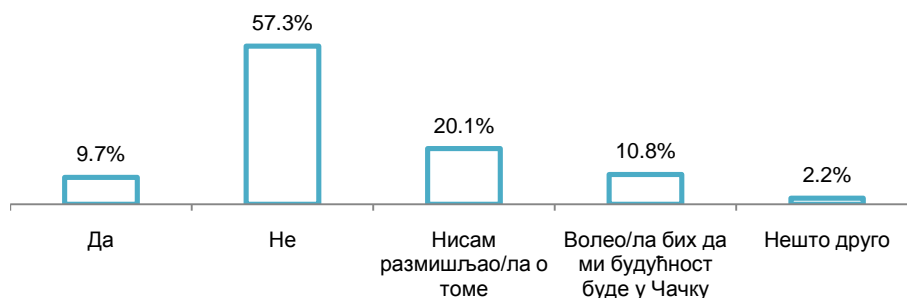


График 84: Будућност у Чачку након завршеног школовања

На графику 85. је приказана расподела одговора ученика ОШ и СШ:

- ДА своју будућност у Чачку након завршене школовања види 8,2% средњошколаца и 11,6% основаца.
- приближно исти број ученика би *волео/ла да му будућност буде у нашем граду*: 12,1% ученика СШ и 9,1% ученика ОШ са територије нашег града;
- будућност у Чачку НЕ види 63,9% средњошколаца и 48,8% ученика ОШ.

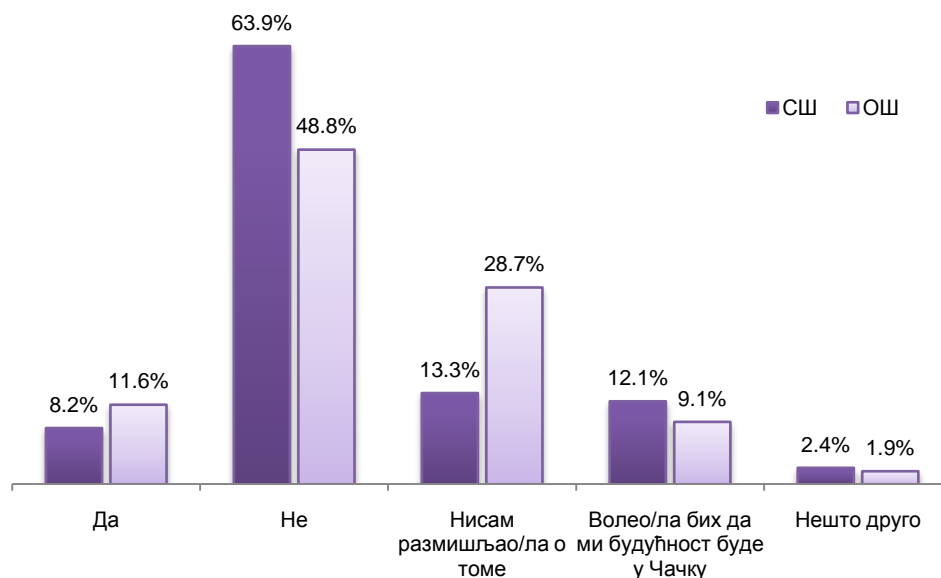


График 85: Будућност у Чачку (ОШ / СШ)

Резултати до којих смо дошли у истраживању, су супротни претпоставци, да млади своју будућност након завршеног школовања виде у Чачку.

4,2% ученика је дописало своје коментаре и одговоре:

- *Волела бих да останем овде, али не пружа ми сигурност да ћу имати посао за који се обучавам и нема много забаве.*
- *Не дај Боже, не желим да останем у Србији, а комоли у Чачку.*
- *У селу, пољопривреда.*
- *Иностранство.*
- *Па када би мало обратили пажњу на нас младе, можда бих остао у овом граду.*
- *Ако успем да остварим своје жеље у Чачку, свакако бих остао.*
- *Нема живота у Србији.*
- *Волела бих да ми будућност буде у Чачку, али да буде више радних места, бољи услови..*
- *Иностранство.*
- *Воле бих да одем у другу државу где бих боље и лепше живео са породицом.*
- *Волела бих да студирам и живим ван Србије, овде нема будућности.*
- *Уколико будем имала добре услове за живот и рад .*
- *Не знам, али јесам размишљала о томе.*
- *Вратио бих се у пензији.*

### 12.2.1. Будућност у Чачку из угла ученика средњих школа

Обзиром да је већи број испитаних средњошколаца изјавио да не види своју будућност у Чачку након завршеног школовања, испитивали смо разлике између њих.

Без обзира на врсту СШ коју похађају и успеха који су постигли у њој, девојке и младићи слично размишљају о будућности у нашем граду.

Додатним анализама утврдили смо постојање статистички значајних разлика између ученика који похађају различите разреде СШ.

График 86. показује расподелу одговора ученика од I до IV разреда СШ школа из Чачка. Видимо да са узрастом опада жеља да остану у Чачку након завршетка школовања.

Према добијеним подацима **две трећине матураната СШ (72,2%) НЕ види своју будућност у Чачку** након завршеног школовања.

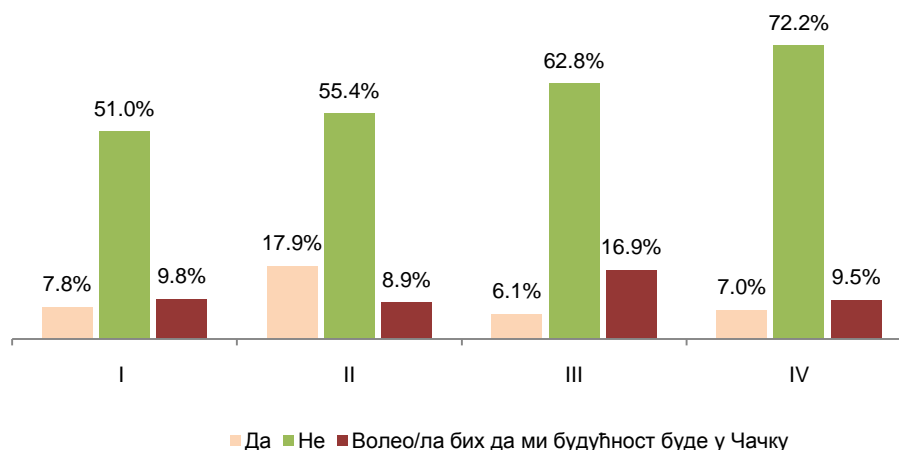


График 86: Будућност у Чачку - разред / СШ

Добијени резултати нису неочекивани и нови за све који се баве младима. Наиме, испитивање „Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања“<sup>63</sup> је донекле наговестило овакво размишљање омладине. Тим истраживањем је утврђено да трајни одлазак у иностранство да тамо живе и раде младим гимназијалцима није страно и да све више њих размишља о одласку из земље. Такође је наговештено да: „... можемо очекивати да се тај број у будућности повећа уколико држава не обезбеди боље услове за живот и рад у Србији“.

Настављен је тренд који је нажалост још актуелнији 10 година касније.

У овом тренутку, НЕ види будућност након завршене средње школе/факултета у Чачку:

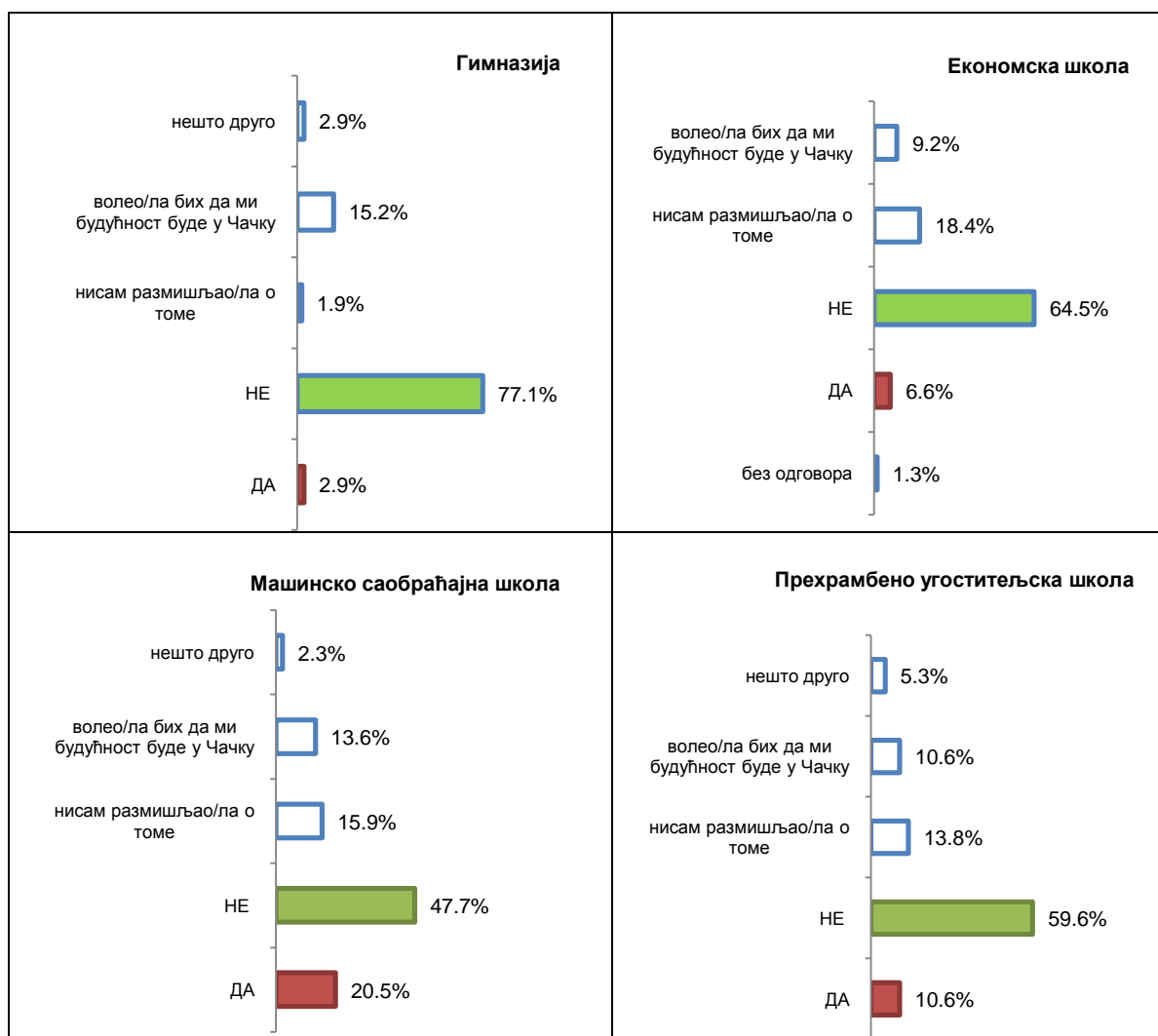
- 77,1% гимназијалаца;
- 65,3% ученика Економске школе;

<sup>63</sup> К. Дуњић Мандић, „Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања“, *Извештај Гимназије у Чачку за 2003-2004. годину*

- 47,7% ученика Машинско-саобраћајне школе;
- 59,6% ученика Прехрамбено-угоститељске школе;
- 60% ученика Медицинске школе; и
- 75% ученика Средње музичке и 50% одељења уметничке школе у Чачку.

У односу на град Ниш<sup>64</sup> у коме око 32% младих не види своју будућност у свом граду, а 43% планира будућност у њему, подаци за наш град су крајње забрињавајући.

Графици који следе приказују расподеле одговора ученика СШ из Чачка на питање у вези са будућношћу у нашем граду.



<sup>64</sup>“(NE) bezbednost mladih”, koji je Media & reform centar iz Niša odradio uz podršku misije OEBS-a u Srbiji Cilj projekta “(NE) bezbednost mladih” je izrada Nacrta strategije bezbednosti mladih u Nišu, kao dopune već usvojene Strategije bezbednosti Grada Niša, 2011

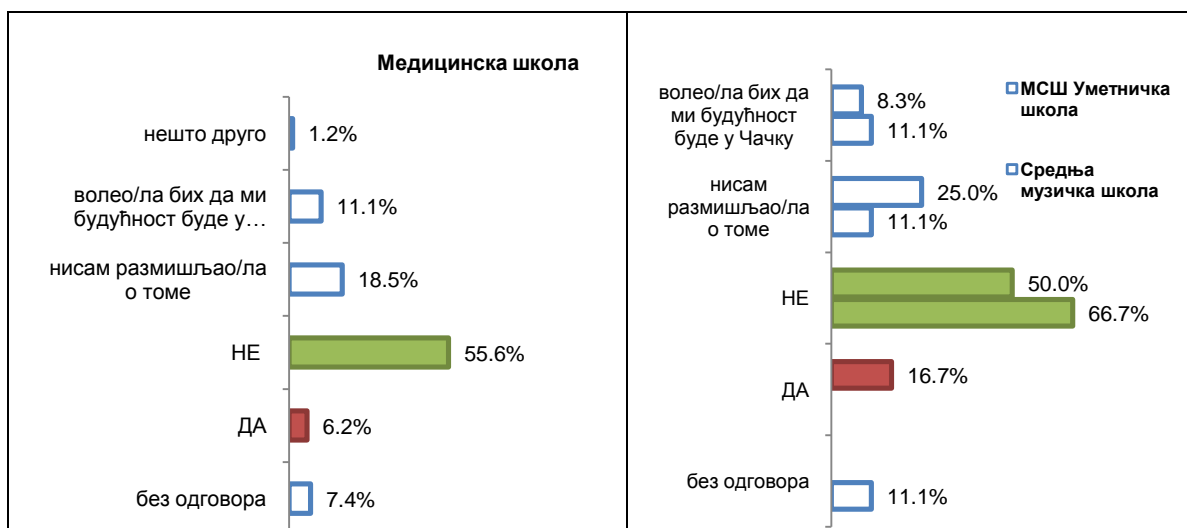


График 87: Након завршеног школовања будућност видим у Чачку – СШ

### 12.3. Коментари ученика

7,5% ученика је оставило своје коментаре, који су разноврсни: од предлога, сугестија, критике, похвала, исповести, мишљења, ставова... све што су желели да кажу, а нисмо их кроз упитник питали:

- Има доста њих у мојој школи који користе марихуану.
- Имам потребу много што шта да питам, ал чему све то. Све нешто мислим да ћете ове податке обрадити и урадити нешто поводом њих. То колико сте продуктивни то види сва омладина кад изађе у град.
- Требали сте да питате да ли желимо да се екипни спортови уведу као редован предмет у школе.
- Често сам била сведок туче (масовне или појединачне), неког облика насиља (физичког или вербалног), често сам знала за крађе и сл. Никад нико не реагује. Чак и полиција или се не одазове или дође на место али не стане у заштиту или не излази из кола.
- Мислим да нашим младима и целокупној држави нема помоћи. Не може горе од овога. Ужас од државе. Требало би много тога променити али је касно. Докле год нам главни људи у држави буду неписмени људи нема нам спаса.
- Да би понашање бар нас средњошколаца било боље сматрам да би професори у школи требало да престану да искаљују своју љутњу, без, незадовољство на нас!!!!
- Нисте ме питали да ли ме је срамота што сам грађанин Чачка. Да. Срамота ме је вас, политичара. Илићи, сјашите са власти.
- Хтео бих да искористим ову прилику да се извиним једном мом другару, Укију, што сам му вређао маму. Извини Уки.
- Истраживање је глупо. Можете до сутра да га спроводите насиља је било и биће, а овим само сазнајете оно што сте већ знали. Жали боже пара за штампање и копирање ове глупости. Боље да мало улажете у град, да се подстиче отварање радних места, а не да спроводите глупе анкете које су бесмислене.



- Потрудите се да нешто промените у овом граду или сви ми одосмо одавде.
- Зашто су понуђени одговори у седмом питању на латиници, а остатак анкете на ћирилици? (испитаник мисли на набрајање g).
- Ко стоји иза ове анкете? 32. питање је политички некоректно.
- Треба више радити на културним дешавањима у граду. Биоскопи, концерти .
- Када ће да направе парк за вежбање, нешто попут атлетске стазе? Теретана на отвореном????
- Биоскоп да се направи.
- Волео бих да се унашем граду сагради више паркова за вежбање (теретана на отвореном) по узору на остале градове Србије, БиХ, Русије „StreetWorkout”.
- Волео бих да се ми млади више активирамо, променимо естетику града отвореним уметничким делима. Као што су: мурали, графити и примењена уметност.
- Када ћете урадити нешто конкретно у вези са младима у граду Чачку? За шта вас плаћају? Земља је деградирана ЕУ стандардизацијом, а ви је пропагирате.
- Како живиш? Примају ли ти родитељи плату? Раде ли ти родитељи? Хвала
- Када ће да се ухапси М. В.? Јер ме је јавно вређао и тукао без и једног разлога. Била сам му девојка, а он наставио да ме мрзи и смара јер је дебил
- Да у школи се ганџа сваки дан продаје и купује. И сваки дан сунце нама сија и сваку ноћ лепо нама прија пуши се ганџа и шмрче се кока.
- Зашто полицајци редовно посећују кафане током смене? Закон о малолетном продавању цигара и алкохолних пића?
- Културни центри? Биоскоп? Клубови? Дешавања?
- Сматрам да је Чачак мртав град и кад одем за пар година никад се нећу вратити?
- Не може ништа да се уради. Мртав је град и нема спаса. Сори. Београд је бољи.
- Хвала много, питали сте ме све што је неопходно.
- Да се сузбију навијачке групе којих има доста.
- Све сте питали, и што треба и што не треба!
- Волео бих да постоји више манифестација у граду.
- Када ће се нешто добро десити у овом Чачку?
- Најгори град у Србији. Зашто се не запитате „Зашто млади иду из Чачка и из Србије?“ Страшно!!
- Нема ништа, све сте питали. Чачак је један диван град, али после основне идем ван њега. Али да се зна, Чачак је диван град.
- Волео бих да се на нивоу града и општине Чачак у свим школама уведу надзорници и униформе јер су социјалне разлике у друштву велике.
- Треба деца да се играју, немају где. Нема биоскоп нити места за забаву.
- Зашто се не изграде нови полигони биоскоп и забавни центар.
- Да ли ви мислите да неко ко је конзумирао дрогу жели овде да заокружи ДА
- Волео бих да позову надлежни проф.др Миодрага Петровића да одржи предавање за младе.
- Нова радна места.
- Е овако, што се тиче младих, нешто ћемо променити, ако нам ви помогнете. Не дамо да угуше наше мале побуне. Ми растемо у дивове и до коначне побуне. ЗДРАВА ПОРОДИЦА

- *Хтео сам да питам нешто, можда није у вези овога, али да ли сте ви свесни колико момама и девојака (15+) пуше траву и колике се ту паре врте. Ја сам упућен у то мало боље, можда и много. Искрено мислим да је то један од већих проблема омладине, не само на улици него у породици. Ја пушим траву и немам никакве проблем на улици, него само у породици.*
- *Шта сте ви предузели поводом насиља у Чачку? И ваљало би мало чешће давати овакве анкете.*
- *Хоће ли се у Чачку легализовати дрога’?*
- *Живимо у држави где свако мисли на себе, таква држава не може да иде ка добром путу.*
- *Држава је пропала и волео бих да не постоји више. Свако гледа на себе. Већина је ретардирана и вређа некога ко се облачи другачије или другачије понаша.*
- *Зато што у овом граду имам тако мало места за забаву, са више базена, клизалишта, биоскоп, музеја. То ми није јасно. Што се тиче мог мишљења представници власти треба све снаге да уложе у наше образовање, а не у ЕУ. Ја сам конкретно ту оштећена. Имала сам 84 поена из биологије и требало је да прођем, али нисам. Доњу границу су померили са 70 на 85 „Стигао допис из Министарства“. Ево њима допис да су луди. Такође без обзира што су главни, то значи да се и на њих односе закони и правила. Ако нешто кажу то морају да испуне, иначе им цаба власт, када су похлепни.*
- *Нисте питали да ли деца желе да Косово буде Србија. ДА*
- *Косово је Србија.*
- *Бавим се кошарком и волим то.*
- *Косово је Србија.*
- *Обратите пажњу на понашање директора школе Милорада Благојевића*
- *Хоће ли у држави бити боље и имати посла за све грађане? Коме пријавити насиље у школи и код куће?*
- *Постоји ли могућност да се уместо биоскопа Сутјеска изгради на истом месту Културни центар. Када ће град да да дозволу за изградњу таквог објекта.*
- *У нашој школи нема много насиља, вероватно зато што је тежа школа и у њој уче бољи ђаци, који углавном нису проблематични.*
- *Зато што се не поштују старосне границе за конзумирање алкохола и цигарета. Да би имала више новца. Ех државо, државо....има још много тога али није ни време ни сместо за то.*
- *Овај град нема шта да понуди младима.*
- *Школа би требало Више да организује излет за ученике или неке догађаје за ђаке. И да професори буду блажи.*

### III ЗАКЉУЧАК

У средишту истраживања је било трагање за одговорима на питања о безбедности/сигурности младих у Чачку, са посебном пажњом усмереном на потенцијалне факторе ризика у окружењу везане за присуство свих облика насиља (вршњачког, породичног...), доступност и злоупотребу ПАС-а, начине провођења слободног времена младих и процену безбедности у граду.

У првом делу је дато објашњење због чега су адолесценти изабрани за циљну групу у овом истраживању. Избор ученика адолесцентног узраста за ово истраживање није случајан. Савремена развојна психологија о периоду адолесценције говори као једном од најбурнијих у развоју сваког човека.

Чињеница да осећање сигурности адолесцента у великој мери зависи од спољашњих фактора средине, нам је послужила као референтни оквир у оквиру кога смо испитивали младе људе и њихову процену сигурности/безбедности у Чачку и потенцијалних ризичних фактора и проблема у којима одрастају и којима су окружени. Стварање личног идентитета адолесцента је под утицајем раних животних искустава стечених у породици, школи, широј друштвеној заједници

Истраживање *Процена младих Чачка о безбедности у граду*, је реализовано како би се, између осталих проблемских питања, стекао увид у безбедност ученика у школи, као и у средини у којој живе (град Чачак), а на основу чега би одговорни планирали и реализовали активности које су усмерене на превенцију насиља. Безбедност ученика тј. младих, представља један од најважнијих циљева свих учесника образовно-васпитног процеса, локалане самоуправе (свих институција које се баве проблематиком младих). Све анализарано представља оквир за одређивање или мапирање проблема младих у Чачку, у циљу реализације превентивних активности, које су предвиђене и ЛАП-ом:

1. Социодемографски подаци.
2. Насиље (физичко, социјално, психичко, дигитално, сексуално, породично).
3. Општа безбедност у школи и Граду – идентификација главних проблема који нарушавају безбедност и сигурност, ставови о насиљу, мере које треба предузети).
4. Друштвено-политичка одговорност, активизам и информисаност младих.
5. Слободно време младих.
6. Злоупотреба психоактивних супстанци.

У циљу добијања што егзактнијих и искренијих одговора, када смо се бавиле проблемом насиља, у упитнику смо дефинисали шта сматрамо *под насиљем, нагласивши да мислимо на све оне случајеве када се неке намерно, поступцима или речима наноси бол, страх или понижење. Насиљем не сматрамо пријатељска задиркивања и препирке нити случајно, ненамерно наношење штете и повређивање*

Емпиријско истраживање је реализовано у оквиру 25 полазних претпоставки (хипотеза) истраживања.

Прва хипотеза се односила на најзаступљенији облик вршњачког насиља у ОШ и СШ. Пошли смо од претпоставке да је у питању вербално насиље. **18,8 % ученика је навело да је у току последња три месеца било изложено некој врсти насиља.** Полазна претпоставка у истраживању је била да је најзаступљенији облик вршњачког насиља вербално насиље, која није потврђена током анализе података. Ова врста насиља заузима друго место (22,7%), док је **најдоминантнија врста вршњачког насиља у чачанским ОШ и СШ социјално насиље (оговарање, сплеткарење, игнорисање, ширење лажи...)** са 27,7%.

Друга постављена хипотеза је требало да потврди да постоје полне разлике у присуству различитих облика вршњачког насиља, што смо анализом и потврдили. **Вршњачком насиљу су више изложени младићи, у односу на девојке.** Девојке су једино значајно више изложене социјалном насиљу (*игнорисање, оговарање, сплеткарење, ширење лажи – 18,3%*), а у свим осталим врстама насиља значајно су више „угрожени“ младићи: *ударање, туча, шутирање, гурање, гађање, затварање или закључавање у просторију – 3,6%; отимање уништавање новца и друге имовине – 3,4%; претње, застрашивања и присиљавање – 4,7%; додиривање, сексуално узнемиравање – 3,3%*

Трећа претпоставка у нашем истраживању је требало да докаже да су ученици VII и VIII разреда мање изложени насиљу од средњошколаца. Резултат до кога смо дошли, **указује да су ученици VII и VIII разреда ОШ, више изложени насиљу од средњошколаца: називање погрдним именима, исмејавање и/или вређање - 29,4%; ударање, туча, шутирање, гурање, гађање, затварање или закључавање у просторију – 7,8%, отимање уништавање новца и друге имовине – 5,7%; шиканирање, игнорисање, оговарање, ширење лажи и сплеткарење – 31,8%; претње, застрашивања и присиљавање - 9,3%.**

Четврта постављена хипотеза се односила на то да се наши ученици осећају безбедно/сигурно у школи. На основу анализе, можемо рећи да је претпоставка делимично доказана, **јер се у школи не осећа потпуно безбедно/сигурно сваки седми испитани ученик.**

Као пету хипотезу навели смо да ученици интернет најчешће користе за посећивање социјалних/друштвених мрежа, коју смо и доказале, **јер 66% испитаних ученика управо користи интернет за наведену активност.** 69,7% ученика има профила на некој од социјалних/друштвених мрежа. Само 49 испитаних ученика нема профил и није укључен на друштвене мреже.

Остављање личних података на мрежама и форумима је највише заступљен облик ризичног/опасног понашања ученика на интернету, је шеста хипотеза, што није доказано

као тачна претпоставка. Ова врста излагања опасностима на интернету је код ученика ОШ тек на четвртом месту, а код ученика СШ на трећем месту. **Као најчешће заступљено ризично понашање на интернету је и код ученика ОШ (54,9%) и код ученика СШ (65,5%), прихватање позива за пријатељство на друштвеним мрежама, од особа коју не познају.**

Седма хипотеза, да су ризична/опасна понашање на интернету присутније код средњошколаца, је након анализе резултата и потврђена. **Средњошколци се знатно више налазе у потенцијално опасним и ризичним ситуацијама, него ученици из ОШ.** Утврђено је да су значајно више склони активностима на интернету као што су: **давање личних података особама које не познају или које нису срели уживо – 20,4%, остављање личних података на профилима и блоговима – 36,8%; одговарање на поруке непознатих особа – 51,8%; прихватање позива за пријатељство од особа које не познају лично – 65,5%; комуницирање путем чета са особама које не познају лично – 52,3%; прихватање састанака са особама које упознају преко интернета – сваки пети ученик (19,7% СШ и 10,8% ОШ).**

Да постоји полна разлика у степену излагања ризицима на интернету, је била осма хипотеза, која је и потврђена. **Полна разлика је изражена и код ученика ОШ и код ученика из СШ. Младићи су знатно више били у потенцијално опасним и/или ризичним ситуацијама на интернету, у односу на девојке: давање личних података (име и презиме, број телефона, адресу, мејл, своју фотографију) особама које не познају лично и које нису уживо срели – 22,4%; прихватање састанака са особама које упознају преко интернета – 24,9%.**

Претпоставиле смо и дефинисале у деветој хипотези, да је најзаступљенији облик дигиталног насиља, снимање и сликање без дозволе и јавно постављање на интернет. Претпоставка, није доказана у истраживању, јер је код **ученика ОШ претварање да су неке друге особе (другог узраста, пола, интересовања) најзаступљенији облик дигиталног узнемиравања – 10,2%; а код ученика СШ је у питању јавно коментарисање особа које познају на начин који их може повредити – 16,6%.**

Постоји полна разлика у вршењу дигиталног узнемиравања, је била наша десета претпоставка. Анализа је показала да постоји и да је претпоставка потврђена, јер су **младићи знатно више вршили неки од облика дигиталног узнемиравања на интернету, него девојке: претварали се да су нека друга особа – 11,1%; користили нечије налоге без пристанка те особе; јавно (на социјалној мрежи, форуму, блогу и сл.) – 16,6%; коментарисали особу коју познају на начин који је може повредити – 25,4%; отварали профил на социјалној мрежи на име неке друге особе без њеног знања – 11,4%.**

Једанаеста хипотеза се односила на то да млади немају сазнања о породичном, партнерском/сексуалном, вербалом насиљу или покушају суицида у окружењу. Нажалост, на основу изнетих података, можемо констатовати да испитани ученици **имају сазнања и познају особе које доживљавају породично (47,4%), сексуално/партнерско (18,4%), партнерско-физичко (49,9%) и које су биле у суицидним ситуацијама (19,7%)**, тако да је полазна претпоставка да ученици немају сазнања о овим врстама насиља, недоказана и нетачна.

Главни узрок насиља у граду Чачку је велика незапосленост младих, је постављена дванаеста хипотеза у нашем истраживању. Након детаљне анализе, претпоставка није доказана, јер су **главни узроци насиља у Чачку, по одговорима ученика породични проблеми (58,9%)**. Мишљења основаца и средњошколаца о узроцима насиља у нашем окружењу се итекако разликују, па ученици ОШ, као главне проблеме насиља, не виде показатеље из области сиромаштва и незапослености, али су по њима главни проблеми криминал и корупција (44,6%), потом превише вербалног насиља у јавном животу (31,9%), као и у медијима (30,2%). За ученике СШ, су главни узроци насиља породични проблеми (63%), па следи криминал и корупција (57,6%) и лоша материјална ситуација породице (51,4%).

Тринаеста претпоставка је имала циљ да докаже да су најодговорнији за насиље у нашем граду појединци. Међутим, након анализе резултата није потврђена и доказана, **јер је по испитаним ученицима, најодговорнија за насиље у Чачку, власт (50,9%)**.

Препоставили смо и поставили четрнаесту хипотезу, да су ученици информисани о постојању организација и удружења које се баве младима у нашем Граду. Добијени подаци указују да је **информисана** о постојању организација и удружења које се баве младима у нашем Граду, **само осмина испитаних ученика, а готово половина испитаних ученика никада није чула**, тако да можемо да констатујемо да је наша претпоставка непотврђена и нетачна.

Петнаеста претпоставка је била да су млади информисани да **у Чачку постоји КЗМ**, међутим подаци до којих смо истраживањем дошли, указују да је то **тек једна четвртина испитаних ученика информисана (24,5%)**, па се не можемо сложити да је претпоставка и потврђена и тачна.

Претпоставили смо и дефинисали као шеснаесту хипотезу, да ће ученици, отварање биоскопа и Културног центра издвојити као најважније активности и мере превенције које град Чачак треба да предузме у циљу спречавања насиља, међутим ове мере „заузимају“ тек пето и шесто место, док су прва три места „резервисана“ за **отварање нових радних места (43,1%), доследније санкционисање преступничког понашања (35,8%) и већа улагања у превенцију насиља кроз образовање (34,5%)**.

– Седамнаеста хипотеза се односи на постојање полних и узрасних разлика у конзумирање алкохолних пића. Анализама резултата је потврђена хипотеза: **ученици из СШ и младићи чешће конзумирају алкохол**. Редовно конзумира алкохол много више ученика на узрасту од 15 до 18 година (26,6%). Више од десет пута је било пијано значајно више ученика из СШ (27,8%) у односу на ОШ (3,9%). 27,1% девојака узраста од 15 до 18 година редовно пије алкохолна пића (1-2 пута месечно). Често и свакодневно пије алкохолна пића више младића (21,4%), него девојака (13,5%).

Претпоставка дефинисана у осамнаестој хипотези је била да већина испитаних ученика припада категорији пушача. Претпоставка није потврђена, јер је анализа показала да 64,2% испитаних ученика није никада попушило цигарету, и **да већина испитаних девојака и младића припада категорији непушача**.

Деветнаеста хипотеза се односила на постојање полних и узрасних разлика у конзумирању ПАС-а. У групи ученика који су изјавили да конзумирају марихуану (12,8%), добијени резултати потврђују нашу почетну претпоставку о постојању узрасних и полних разлика у коришћењу марихуане: значајно **више ученика из СШ (9,6%) него из ОШ (3%) и младића периодично користи марихуану**.

Да ученици своје слободно време ученици најчешће проводе на интернету, смо дефинисали као двадесету хипотезу, коју нисмо анализама и потврдили, јер је најчешћа активност којом испитани ученици ОШ и СШ испуњавају слободно време **гледање ТВ и слушање музике (63,2%)**, потом следи дружење са пријатељима (57,5%), па одмарање/спавање (50,5%). Интернет је тек на 4 месту њиховог омиљеног начина провођења слободног времена (51,7%). Сваки други испитаник је одговорио да слободно време проведе на интернету

Млади своју будућност након завршеног школовања виде у Чачку, је била наша двадест прва претпоставка у истраживању. Нажалост, **своју будућност види у Чачку након завршеног школовања тек 9,7%** испитаних младих људи са територије Чачка, док будућност у Чачку **не види сваки други испитани ученик (57,3 %)**. Са узрастом ученика, опада жеља да остану у Чачку након завршетка школовања: своју будућност у Чачку након завршене школовања види 8,2% средњошколаца и 11,6% основаца. Што се тиче ученика из СШ, без обзира на врсту СШ коју похађају и успеха који су постигли у њој, девојке и младићи слично размишљају о будућности у нашем граду: у овом тренутку, не види будућност након завршене СШ/факултета у Чачку:

- 77,1% гимназијалаца;
- 65,3% ученика Економске школе;
- 47,7% ученика Машинско-саобраћајне школе;
- 59,6% ученика Прехрамбено-угоститељске школе;

- 60% ученика Медицинске школе; и
- 75% ученика Средње музичке и 50% одељења уметничке школе у Чачку.

Двадесет друга хипотеза је постављена да бисмо утврдили да ли су кафићи места где ученици најчешће излазе са пријатељима. Резултати истраживања су потврдили и доказали, да испитани ученици највише излазе у **кафић (57,9%)**, а потом и у **парк (53%)**. Ученици из ОШ, најчешће преферирају седење у парку (50,6%), потом у кафиће (36,2%), а ученици из СШ преферирају излазак у кафиће (72%), а потом и у парк (51,8).

Претпоставили смо и дефинисали двадесет трећу хипотезу, да са ученици различитог узраста и пола се не осећају подједнако безбедно/сигурно у граду. Закључујемо да не постоје значајне разлике у осећају сигурности/безбедности у Чачку између ученика из ОШ и ученика из СШ, ни да ли су од рођења или нешто касније постали наши суграђани, или имају различит општи успех. Постоји разлика у осећају безбедности између ученика VII разреда који се осећају мање безбедно (49,3%), у односу на ученике VIII разреда (62,9%). Сви испитани ученици ОШ и СШ из Чачка деле приближно исти осећај сигурности/безбедности: **сваки други млад човек се не осећа сигурно/безбедно у граду Чачку. Младићи се осећају сигурније у Чачку у односу на девојке.**

Двадесет четврта хипотеза је требало анализама да докаже да ли су најчешћи разлози несигурности у небезбедности у Чачку насиље. Према „ранг листи“ разлога несигурности младих у Чачку, на првом месту је **насиље у свим облицима** (криминал, туче, пуцњаве, крађе, педофилија, силеџиство, разбојништво, узнемиравање...), тако да можемо рећи да је хипотеза доказана и потврђена.

У трагању за одговорима на питања о безбедности/сигурности младих у Чачку, пажњу смо усмерили на потенцијалне факторе ризика у окружењу везане за присуство насиља (посебно вршњачког), доступност и злоупотребу психоактивних супстанци, начине провођења слободног времена младих, информисаност о постојању удружења и организација у Чачку које се баве младима, процену безбедности у граду.

Резултати истраживање су заправо, изузетно важан оквир, који је мапирао проблема младих у Чачку. На основу анализа, град Чачак тј. референтне институције, могу и треба да планирају превентивне активности у циљу сузбијања сваке врсте насиља, зависности од ПАС-а, као и што коменатири младих итекако могу да помогну у разрешавању дилема које којима се баве различите организације и удружења, као и КЗМ.



## ЛИТЕРАТУРА

- Vršnjačko nasilje među srednjoškolskom omladinom*, VSA, Vojvođanska sociološka asocijacija, Novi Sad, 2013.
- Гашић Павишић Слободанка: Насиље над децом у школи: Функција образовних установа у превенцији и заштити деце од насиља; у М. Милосављевић (ур.): *Насиље над децом* (159–186). Београд: Факултет политичких наука, 1998. стр.166.
- Дуњић Мандић Катарина, Професионалне вредносне оријентације матураната Гимназије 2002. и 2004. године и њихова очекивања од будућег занимања“, *Извештај Гимназије у Чачку за 2003-2004. годину*.
- Дуњић Мандић К, Бјекић Д, Јаћимовић Т: Адолесценција, у: *Изабери границу–приручник за семинар (интерни материјал)*, Чачак, “Mature art”; 2004.
- Dunjić Mandić K, Karanać R, Papić M. Ž: *Exposure Students from High School in Cacak to Digital Violence*, Internacionalna Conference on Tehnology and Development of Education ITRO 2014, Univerziti of Novi Sad, Tehnical fakulty „Mihajilo Pupin“ Zrenjanin, 2014, str.172-177
- Dulić D, Stanarević S. i dr: *Bezbednost mladih u Srbiji*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2010.
- Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008*. (Извештај за Републику Србију, Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, 2008.).
- Зајегановић Јаковљевић Јелена: *Ресурси и стратегије у превенцији дигиталног насиља над децом*, 4. Конференција Мрежа школа без насиља, преузето са сајта <http://www.unicef.rs/iv-konferencija-mreze-skola-bez-nasilja-13.-decemb.html>, 13. маја 2013.
- Истраживање о положају и потребама младих*, СAPI истраживање, Ninamedia klipin, Beograd, 2007.
- Истраживање јавног мњења, *Грађани Србије о безбедности – потенцијал за насиље*, Centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2007.
- Истраживање о употреби алкохола и дрога ESPAD*, 2008: подаци преузети са сајта <http://roditeljsrbija.com/koriscenje-droga/>, посећен 12.7. 2014.
- Институт за психологију: *Свакодневница младих у Србији*, Министарство омладине и спорта и Институт за психологију, Београд, 2007.
- Каранац Рада: *Млади и традиционална култура*, Регионални центар за професионални развој запослених у образовању, Чачак, 2013.
- Каранац Рада: Ефекти реализације програма „Школа без насиља“, *УНИЦЕФ часопис*, Београд, 2014.
- Локални акциони план за младе града Чачка (2014-2019)*, „Службени лист града Чачка“, бр. 6 од 18. април 2014. године.
- Луковић Д. Зоран, *Верске секте - приручник за самоодбрану*, Библиотека, Посебна издања, Београд, 2010.

- Мрђа Слободан: *Културни живот и потребе студената у Србији*, Завод за проучавање културног развитака, Београд 2011.
- Мултисекторска сарадња - институционални одговор на насиље над женама, (United Nations Development Program, Београд, 2013.
- Nasilje u partnerskim odnosima i zdravlje* (ur.Stanislava Otašević), Ženski autonomni centar Београд, World Health Organization, 2005.
- (NE)bezbednost mladih*, Media & reform centar Niš, 2012.
- Национална стратегија за младе, „Службени гласник РС“, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07
- Субашић Б., Опачић Б: *Вредности и културни активизам матураната Србије*, Завод за проучавање културног развитака; Београд 2013;
- Попадић Д, Кузмановић Д: *Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији*: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, 2012, доступно на: <http://sbn.rs/clientpub/uploads/Digitalno%20nasilje-Izvestaj%202013.pdf>
- Приручник за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама*, Министарство просвете РС, Београд, 2009.
- Попадић Драган: *Образовање и васпитање као фактори смањења насиља у друштву, Иновације у предуниверзитетском образовању – Образовање као отворени систем*, Београд, 2010, са сајта <http://www.dils.gov.rs/documents/filesEducation/maj2011/prezentacije/obrazovanje%20i%20nasilje%20konf.pdf>, посећен 14.6.2014.
- Попадић Д, Плут Д: „Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост“, *Психологија*, 2007, Вол. 40 (2), 309-328
- Petrović J, Zotović M: *Isti ili drugačiji - slobodno vreme mladih u Vojvodini i u svetu*, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, 2010, br. 130,
- Ракеља Мирјана: *Насиље као животни стил*, Сарајево, 2009 године,  
Републички завод за статистику:  
<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptKey=indId%3d1802010303IND01%26102%3d71242%2636%3d0%26114%3d0%2c1%2c2%2c3%2623%3d0%2c1%2c2%26sAreald%3d1802010303%26dType%3dName%26IType%3dSerbianCyrillic>, посећен 1.7.2014.
- Секте сатиру Србију*, Зоран Луковић, објављено 6.12.2009. на сајту: <http://borbazaveru.info/content/view/1745/31/>, посећен 1. 8. 2014.
- Тмушић Велимир: *Правила понашања у установи и одговорност установа за безбедност деце и ученика*, са сајта <https://onedrive.live.com/view.aspx?cid=D0B031CCA97468A8&resid=D0B031CCA97468A8%21164&app=PowerPoint>, посећен 3.7.2014.

Udruženi protiv nasilja - Čačak: <http://sumadijapress.co.rs/cacak-udruzeni-protiv-nasilja/>, postavljeno na sajt 6.6.2014.

Школа без насиља – резултати петогодишњег спровођења програма, са сајта <http://www.sbn.rs/za-skole-i-nastavnike/rezultati-petogodisnjeg-sprovođenja-programa-8>, посећан 2.7.2014

YES I AM: Први стручни часопис у Србији за превенцију сексуалног насиља, Инцест траума центар, Београд, број 4/2014, стр.6 и 7.

,

## Подаци о ауторкама

**Рада Каранац** (1976), је по професији социолог. Од 2000-2003. године ради као наставник социологије, устава и права грађана и грађанског васпитања у Чачку: Економска школа, Гимназија, Техничка и Медицинска школа и у Економско- трговинској школи у Горњем Милановцу. Од 2003. године је запослена у Министарству просвете, науке и технолошког развоја у Школској управи у Краљеву, потом, од 2005. у Школској управи Чачак, на пословима саветника за развојно планирање образовно-васпитних установа, а задужена је и за стручно усавршавање васпитача, наставника и стручних сарадника и за послове на превенцији насиља. Априла 2013. године је стекла звање *мастер културологије*.

Аутор је и реализатор осам, а предавач девет акредитованих програма стручног усавршавања из области професионалног развоја васпитача, наставника и стручних сарадника.

Учествовала је у преко 50 акредитованих едукација из области развојног планирања, стручног усавршавања наставника и превенције насиља.

Менторка је у Пројекту „Моја школа-школа без насиља“.

Учествовала је у реализацији 15 националних пројеката у Републици Србији: *национална тестирања ученик (2005-2014), израда стандарда за крај обавезног образовања (2008-2012), Безбедно детињство-развој безбедносне културе младих (2006-2014); Млади против насиља и дискриминације (2012), Веронаука и грађанско - 10 година касније (2012), Дигитално насиље (2012), Родно засновано насиље (2014).*

Као коаутор је 2009. године приредила: Приручник за образовно-васпитне установе: *Стратешко планирање развоја школа (Самовредновање рада школа; Програм заштите ученика од насиља; Школско развојно планирање).*

2014. је објавила монографију „Млади и традиционална култура“ (етнографска истраживања).

Објавила је 20 научних и стручних радова у земљи и иностранству из области професионалног развоја запослених у образовању, маркетинга у образовно васпитним установама, превенције насиља, образовног туризма и традиционалне културе.

Реализатор две радионице о превенцији насиља и дигиталном насиљу у реализацији Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ у Чачку.

Рецезент је једног приручника за образовно-васпитне установе: *Породица и школа на истом задатку (2011)* и две збирке песама: *Дечјих душа дарови (2013)* и *Песме из црвене јамболије (2014).*

Технички уредник зборника Часописа за педагошку теорију и праксу „А3“ (2014) у издању Регионалног центра за професионални развој запослених у образовање, Чачак.

Учествовала је на многобројним међународним конференцијама и скуповима.

По позиву је била 5 пута предавач студентима 4. и 5. године на ФТН-у у Чачку.

Једна је од саговорница у пројекту „Њен избор“, у реализацији Фонда за отворено друштво и Објективно 1, који је посвећен темама у којима су главни актери жене у разним сегментима живота и рада.

Учествовала у изради Стратегије одрживог развоја Града Чачка – радна група за друштвене делатности, област Образовање.

**Катарина Дуњић Мандић** (1962), дипломирани школски психолог-педагог. Паралелно са завршавањем студија на групи за психологију ради на одређено време у Гимназији у Чачку на радном месту наставника психологије (1987-1992). У Служби за запошљавање у Чачку, на пословима стручног сарадника за професионалну оријентацију запослена са непуним радним временом од 1991. до 1995. Стално запослена у Гимназији у Чачку од 1985. на радном месту школског психолога у звању педагошки саветник (од 2012.).

Коаутор и реализатор 3 акредитована програма стручног усавршавања и 2 акредитована стручна скупа из области професионалног развоја васпитача, наставника и стручних сарадника. Испитивач и тренер 4 акредитована програма стручног усавршавања Завода за вредновање образовања и васпитања. Стручни спољни сарадник Завода за унапређивање образовања и васпитања. Стручно се усавршавала похађањем 31 програма стручног усавршавања, 6 стручних скупова и 6 обука из области образовања. Завршила основну обуку за гешталт психотерапијски рад.

Излагала радове на два Стручно-научна скупа "Сабор психолога Србије" и четири међународне конференције.

Учествовала у реализацији више националних пројеката у Републици Србији: *Унапређење квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије (2014); Подршка осигурању квалитета система завршних испита на националном нивоу у основном и средњем образовању (2010-2012.); ИПА 2011: Праћење и унапређивање образовних стандарда за крај обавезног образовања (2012); Пилот испитивање стандарда – пробно тестирање и провера предлога образовних стандарда за општеобразовне предмете у средњем образовању (2012); OECD/PISA (2003, 2006, 2012); Веронаука и грађанско - 10 година касније (2013); Представе о будућности младих и њихових родитеља (2012); Мониторинг права детета у образовном систему (2010-2011); Млади против насиља и дискриминације (2011-2012); Креативна школа (2005); Пројекат "Кампови 2002."*

Учествовала у изради Стратегије развоја предшколског, основног и средњег васпитања и образовања у Чачку 2004.

Као сарадник Школске управе у Чачку учествовала у изради „Документа о вредновању сталног стручног усавршавања у основној и средњој школи за школску 2012/2013.“ (и допуна за 2013/2014.г.) и изради „Оријентационе структуре годишњег плана рада средњих школа“ (2013).

Као коаутор приредила 4 приручника за акредитовани програм стручног усавршавања „Изабери границу“ (2004, 2008). Коаутор „Приручник за одељењског

старешину у средњој школи (2008) у издању Регионалног центра за професионални развој запослених у образовању – Чачак.

Објавила је 28 научних и стручних радова из области образовања, вредносних оријентација младих, превенције насиља ...

Члан подружнице Друштва психолога Србије за Моравички округ (председник подружнице од 1993. до 1995.). Руководилац Актива стручних сарадника Моравичког округа од 2012.године.